

JÁSZKUNSAÉG

E SZÁMUNK MUNKATÁRSAI:

Bárdi Imre, a Szolnok Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályának vezetője (Szolnok); Bereczki Lajos, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottságának osztályvezetője (Szolnok); Bognár Gyula tanár (Jászberény); Dr. Dienes István muzeológus, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa (Budapest); Fodor Mihály, a Szolnok Megyei Tanács V. B. elnökhelyettese (Szolnok); Lőrincz Lóránd újságíró, a Szolnok Megyei Néplap munkatársa (Szolnok); Sági Pál, a Szakszervezetek Szolnok Megyei Tanácsa munkatársa (Szolnok); Soós István, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottságának munkatársa (Szolnok); Szurmay Ernő, a Szolnok Városi Tanács V. B. elnökhelyettese (Szolnok); Tóth János, az MSZMP Szolnok Megyei Bizottságának osztályvezetője (Szolnok); Dr. Váczy Mihály főagronómus, a Kenderesi Növényvédő Állomás munkatársa (Kenderes).

JÁSZKUNSÁG

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata
Megjelenik negyedévenként

1965. január—április

XI. évfolyam, 1—2. szám.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta
Központi Hírlap Irodánál (Bp., V., József nádor
tér 1.) és a postahivataloknál. Előfizetési díj:
1 évre 20,— Ft. Csekk számlaszám: egyéni elő-
fizetésnél 61.280, közületinél 61.066.

A szerkesztő bizottság elnöke:

Szurmay Ernő

Szerkesztő bizottság:

Barna Gábor, Kisfaludi Sándor, Lévai István
Mészáros Ferenc, Sári Mihály, Soós István

Felelős szerkesztő:

Kaposvári Gyula

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth tér 4.

Telefon: 23—50.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk
vissza.

Kiadja a Szolnok megyei Néplap
Lapkiadó Vállalat

Felelős kiadó: Fülemen Lajos

Index-szám: 25 910

760—65 Szolnok megyei Nyomdaipari Vállalat,
Szolnok, Május 1 u. 19.

Felelős vezető: Mészáros Sándor

TARTALOM:

Szurmay Ernő: Gondolatok hazánk felszabadulásának 20. évfordulóján	1
Szolnok megye 1945—1965	
Tóth János: Szolnok megye ipari fejlődése	3
Bereczki Lajos: Szolnok megye mezőgazdaságának 20 éves fejlődése	17
Soós István: A kereskedelem fejlődése Szolnok megyében a felszabadulás után	29
Szolnok Megyei Képeskönyv III. és IX.	
Bárdi Imre: A művelődésügy 20 éve	37
Fodor Mihály: Szolnok megye egészségügyi és szociális ellátottsága	49
* * *	
Bognár Gyula: Televízió és mezőgazdaság ...	67
Lőrincz Lóránd: Szolnoki Téli Tárlat	73
Sági Pál: Tizenöt éves a szolnoki Tisza Táncegyüttes	77
Dr. Váczy Mihály: A „Dikotex 40” szerepe Szolnok megyében	80
Dr. Dienes István: Honfoglaláskori kutatásunk újabb eredményeiről és feladatairól. (Második közlemény.)	83

Fórum:

Szolnok megyei orvosok tudományos működése I. (1962) és II. (1963). (Dr. Kiszely György)	88
Pas à pas — Lépésről lépésre. (Valkó Mihály)	89
Tények — érvek. (Cseppentő Miklós)	94
Szolnok megyei repertórium (1964. okt. 1—dec. 31.). Összeállította: Sági Pál	96

Képek:

A fényképeket készítette: az MTI Fotó,
Nagy József, Szlankó István és Dr. Varga Lajos.

A címlapon:

Olajbányász házak Szolnokon
(Fotó: Perjési Károly)

Gondolatok hazánk felszabadulásának 20. évfordulóján

Hazánk felszabadulásának 20. évfordulója, szabadságunk születése napja. . . Mikor e szavak ízét forgatom a számban, első pillanatban ünnepi ruhába öltöztetett kifejezések helyett 20 éve látott képek sora villószik előttem, s kényszerít arra, hogy az emlékezésnek ebben az órájában róluk szóljak.

Látom még a barcok idejéből a hozzánk bezállásolt Anatolij örmestert, aki egy késő őszi estén a frontról hazavetődve a padkán kucorgott. Csak anyám vette észre, hogy arcára szorított újjai közül könny szivárog, s furcsa, meleg harmatként megáll ukrános bájusza végén. Unszolására egy égett végű rőzséggel a kemence oldalára írta a dátumot, utána meg a 187-es számot. Magyarzatul a számra mutatva hozzátette: – ruszki szoldát kaput.

A kormos számjegyek még sokáig ott feketlettek a kemence oldalán. . . Még talán akkor is, amikor már tavaszi szelek szikkasztották a juttatott földek barázdáit, s itt is – ott is hozzáfogtak az újgazdák a szántáshoz – már akinek volt mivel.

Ma is előttem van L. Sándor bátyám, aki kis kócos lova mellett régi nyűtt kubi-kos bájját alkalmasan megtoldva maga is segít húzni az ekét, amelynek szarvát számos családjának egyike tartotta.

Kiégett városi könyvesbolt papírjainak pörkölt szagát érzem, amint a térdig érő bamuban matatok, hátha találnék még használató könyvet, irkát a gyerekeknek, akik jobb bijján az óvoda kis padjain ülve várnak rám. A továbbtanulás sóvár vágyától bajtva jött össze mindennap ez a harminc gyerek az alvégről, újfaluból, meg a környező tanyákról, mintha ösztönösen megérezték volna, hogy amitől eddig el voltak zárva, most megnyílt előttük.

Bomba-szántotta utcáink rombalmazatát látom, a romok között meg az embert, aki eltakarítva a romot téglát válogat, s volt családi fészkeinek helyén – ha sárral ragasztva is – de új otthont próbál építeni magának.

V. Miska barátom ínt felém 20 év távlatából úgy, ahogyan akkor láttam, 45 nap-sugaras tavaszán a ronccsá bombázott, de már újra épülő MÁV-műhely fedetlen falai között egy frissen ácsolt gerendán lovagolva, s felém nyújtva melasszal jó vastagon megkent kenyereinek felét, mivelhogy éppen ebédre dudált a gyár, helyesebben egy roncsaiból újjáéledt 324-es.

Lehet, hogy sematikusnak tűnnek a képek, nekem azonban egyszeriek és mindig emlékezetesek nemcsak azért, mert az élet rajzolta őket, hanem azért is, mivel éppen apróságukban, látszólagos jelentéktelenségükben tükrözik legjobban az általánost. Azt tudniillik, mennyire benne élt a lelkekben a jövő reménysége, a hit abban, hogy valóban másképpen lesz végre, s ezért az újért, a most születőért érdemes dolgozni, nehézségeket vállalni, fáradni és nélkülözni. De azt is tudatom vásznára vetítik, hogy ez az új élet mennyi vérből, megaláztatásból, fájdalomból született és formálódott.

Elsősorban azok véreből, akik a német és magyar fasizmus elleni harcban hazánk, népünk felszabadításáért életüket áldozták. Lassan a főtereken s temetőikben emelt

emlékművek méltóságteljes márványa kissé elvont fogalomná sűrít, mit is jelent, hány elesett csillagos katonára emlékszik az emlékművek komor egyszerűségű felirata. A mi nemzedékünk emlékszik még a városaink tereit s temetőit elborító piros fejsák erdejére. Emlékezik és nem felejt, mint abogyan nem feledjük a magyar munkásmozgalom hőseit és mártírjait sem.

Eszünkbe jut a megaláztatás, az ember meggyalázásának az a tudatos és tervszerű programja, amelyet a feudálkapitalista-fasiszta társadalmi rend urai és csatlósai dolgoztak ki és alkalmaztak reánk, s melyet akkor ráztunk le magunkról.

Szívünket még ma is elszorítja a mérhetetlen fájdalom, ha osztozni akarunk, mint abogyan osztoznunk kellett és kell azok fájdalmában, akik megmaradtak, de szeretteiket elburcolták, kiirtották, vagy egy oktalán háború véres vágóhídjára burcolták gyürkőzni a halállal másokért, idegen érdekekért, hazug, emberellenes eszmékért.

Végül is elérkezett az az idő, amikor már valóban népünk kezébe került a hatalom, s kivirágzóban volt mindaz, amelyért elbullott legjobbaink barcoltak, s amelyért erdemes volt vérben pirulni egy véres világgal. A gyakorlatilag teljesen kifosztott ország testileg-lelkileg talpraállt. Romos, kiégett gyáraink ablakaiba új fények költöztek, s kiszűrődött rajtuk az újra termelő gépek működésének biztató ritmusa. Lerongyolt mezőgazdaságunk újra adott kenyeret, tejet s húst az országnak. Folyóba zuhant hidjaink kiegyenesítették gerincüket, s a közlekedés életet vivő érrendszere újra zavartalanul bálózta be hazánk testét. Leküzdöttük külső és belső ellenségeinket, minden termelőeszköz a népé volt már, az ország politikai, gazdasági és szellemi vezetésében a mi fiaink, leányaink foglaltak helyet. Dolgozó népünk alkotó keze nyomán, barátaink segítségével további biztató távlatok megtervezéséhez foghattunk hozzá. Így sikerült 20 esztendő alatt olyan döntő gazdasági és társadalmi változásokat megvalósítani, amelyek már a szocialista társadalom alapjainak lerakását jelentették.

De emlékezünk arra is, milyen veszedelem fenyegette újló életünket. Az építés lendületében túlméretezett és nem eléggé megfontolt beruházásoknak, a személyi kultusz legjobbainkat sem kímélő merev bizalmatlanságának, a külső és belső reakció kártételének következményeképpen akadozni kezdett fejlődésünk egészséges üteme, s a kirobbant ellenforradalom pusztítása kigurított az országból 20 milliárd forintot.

Es mégis élünk! Sőt fejlődünk olyan arányokban, amelyekre eddigelé nem igen volt példa. Ezt láthatja mindenki, aki ma nyitott szemmel jár ebben az országban. Erről a fejlődésről bőven szólnak ünnepi számunk tanulmányai. A megpróbáltatásoknak megvolt az eredménye, gondosan leszűrt tanulsága. Reálisabban gondolkodunk, javult egyensúlyérzékünk, meggondoltabban számítjuk ki a következő lépést, amelynek méreteit a teljesítőképesség tudatos mérlegelése szabja meg. Megtanultuk mélyebben megismerni a társadalom fejlődésének objektív törvényeit. Jobban egymásra találunk, megnőtt a bizalom egymás iránt, s ez az erősödő bizalom megszilárdította a talajt is, amelyen állunk. Néhány botlasztó tévedés után pártunk irányításával megtanultunk végre a tudatos jövőbe látni, s megszerkeszteni életünkben a harmóniát. Rengeteg a tennivalónk, sok múltba búzó kolonctól kell még megszabadulnunk.

De van már elegendő erkölcsi s anyagi tartalékunk abhoz, hogy saját hibáinkkal s az elébünk tornyosuló akadályokkal eredményesen megküzdhessünk. Harcunkban nem vagyunk egyedül, mellettünk van a szocialista világrendszer legyőzhetetlen ereje, s fogja kezünket a hazánkat kétszer is felszabadító testvéri Szovjetunió.

Felszabadulásunk 20. évfordulójának tavaszi sugárzásában az emlékezés, a hőöket megillető kegyelet, a felszabadító iránt táplált bála érzése mellett hazánk s népünk ragyogó jövőjében való törhetetlen bizakodás lelkesítsen bennünket újabb és számatlan búsz esztendők sikerére.

SZURMAY ERNÖ

Olvasóinkhoz!

Jelen ünnepi számunk tanulmányai, melyet „Szolnok megye 1945–1965” sorozatban foglaltunk össze, számot adnak arról a döntő változásról, mely az elmúlt húsz év fejlődését jellemzi. A felszabadító harcokról nem adunk közre anyagot, mert azt a JÁSZKUNSÁG előző évfolyamaiban már részleteztük:

Tizenöt év múltán (Gerskovics, Alekszandre), 1960. évf. 1–4. p.

Szolnok felszabadítása (Szabó Lajos), 1960. évf. 5–9. p.

A felszabadulás helytörténeti kutatása (Dr. Komoróczy György), 1960. évf. 10–14. p.

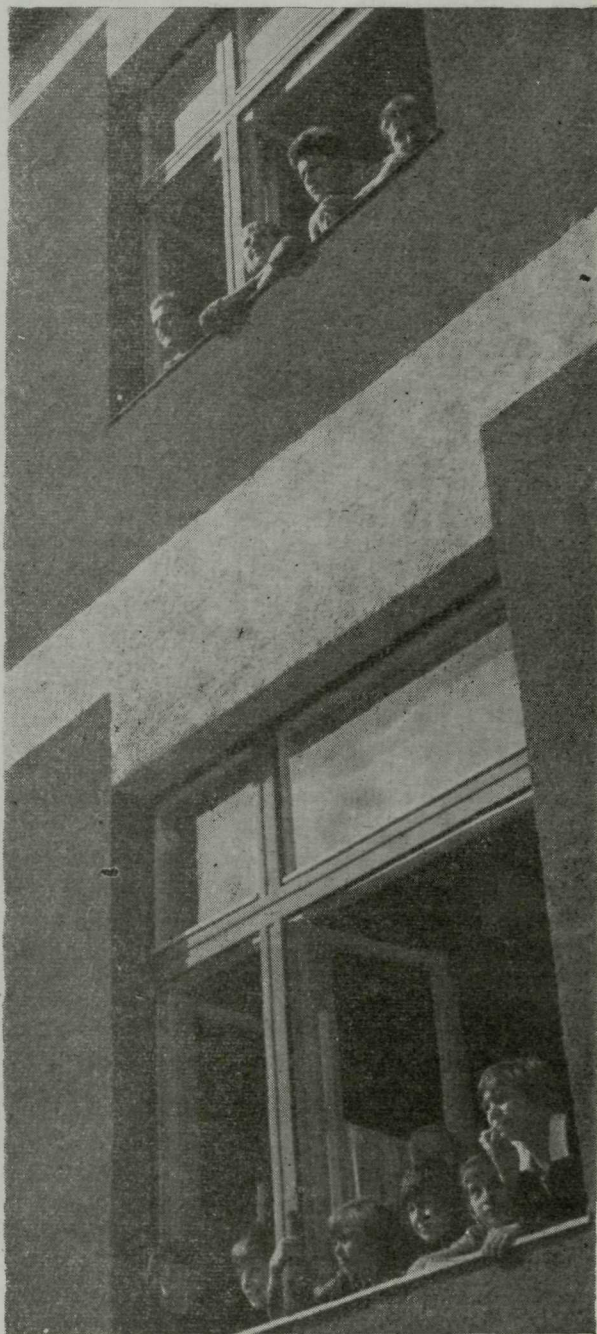
Szolnok megye sajtója a felszabadulás első hónapjaiban (Kardosné Benke Irén), 1960. évf. 67–74. p.

Az 1944-es Szolnok megyei harcok – volt hitlerista tábornokok munkáiban (Borus József), 1961. évf. 165–173. p.

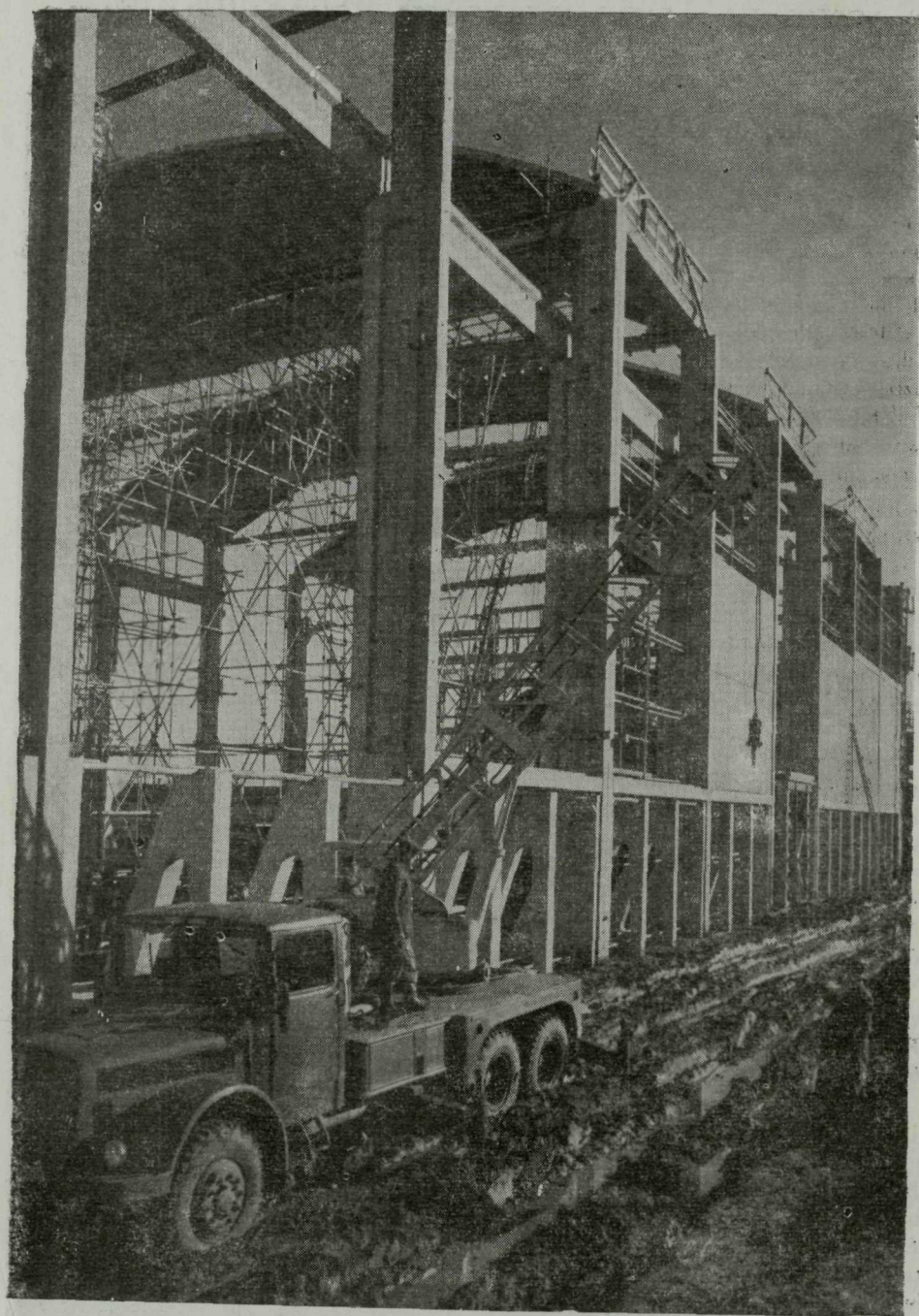
Adatok az 1944-es Szolnok megyei harci eseményekhez (Kormos László), 1962. évf. 160–167. és 1963. évf. 5–12. p.

Az olvasó a fent felsorolt cikkeken kívül gazdag anyagot talál a JÁSZKUNSÁG tíz évfolyamában Szolnok megye és Közép-Alföld életéről, ipari, mezőgazdasági, kulturális fejlődéséről, a táj tudományos életéről is. Következő számainkban pedig folytatjuk a húsz év eredményeit elemző sorozatunkat.

(Szerk.)

A jászjákóalmi iskolában

A szolnoki Tiszamenti Vegyiművek építése

Szolnok megye ipari fejlődése

A felszabadulás óta eltelt 20 év alatt iparunk, a szocialista mezőgazdaság, a népgazdaság egyéb ágazataival együtt a jólét emelésének, az egész lakosság és a népgazdaság igényei növekvő színvonalú kielégítésének forrásává, bázisává vált.

A tőkés gazdasági viszonyok között is elmaradottnak számító, ránk maradt ipari elmaradottságok felszámolására tett intézkedések és annak következményei is a megye gazdasági, s ennek következményeként társadalmi politikai arculatának megváltozását eredményezték.

Az ipar fejlesztésében elért nagyszerű eredmények – melyek nagyságrendje meghaladja a megelőző 100 évben felmutatható megyei fejlődést – mint minden alkotás, joggal váltanak ki büszkeséget, örömet, lelkesedést a megye dolgozóinak, lakosságának körében. Különösen jól érzékelhető Szolnok megyében, hogy a szocialista iparosítás, a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi útja a javuló élet- és munkakörülményeket, az egyén boldogulását és a társadalom gazdagságát, az egzisztenciális biztonságot, az általános műveltség emelkedését, a kultúra szüntelen növekvő színvonalát hordozzák magukon. Minőségi változások ezek az emberek sorsában, életkörülményeiben, Szolnok megye gazdagságának és ezen belül iparának fejlődése meggyőző cáfolata a tőkés és földbirtokos osztály által sokat hangoztatott, s Szolnok megye és az Alföld felszabadulás előtti elmaradottságát „igazolni” akaró, kedvelt érvének, a „természetes szegénységnek”.

Az elmúlt 20 év alatt még nem volt lehetséges a kapitalizmus minden következményének, így az ipar aránytalan területi elhelyezkedésének a felszámolása. E téren problémáink nem a mában, hanem a kapitalista múltban gyökereznek. A mához elvezető utat történelmileg rövid idő alatt tettük meg. Anyagi erőforrásaink – s emellett még sok egyéb körülmény – az ipartelepítés, iparfejlesztés lehetőségeit behatárolják. A megye székhelye – Szolnok – besorolást nyert azon 20 vidéki város közé, amelyekben kormányzatunk vidéki ipartelepítési programját – a népgazdasági hatékonyság fokozott érvényesítése és a koncentrálttság mellett – megvalósítja.

A II. ötéves terv időszakára tervezett iparfejlesztés és ipartelepítési céljaink a megvalósulás útján haladnak. Az ipar fejlődése megyénkben az utóbbi években meggyorsult, tervszerűbbé, kiegyensúlyozottabbá vált. Előtérbe kerültek az iparfejlesztés minőségi mutatói – a termékek fejlesztése, a gyártás korszerűsítése, a szervezettség javítása. – Ezekre kell figyelmünket koncentrálni. A megyei ipar fejlődésében elért eredmény nagy politikai és erkölcsi sikernek tekintendő, erőforrást jelent soronlévő feladataink megoldásához.

A Szolnok megyei ipar fejlődésének eredményei különösen akkor szembetűnőek, ha jelenlegi helyzetünket a felszabadulás előtti évekhez viszonyítva vizsgáljuk. Megyénk gazdasága akkor teljesen mezőgazdasági jellegű volt, az ipar termelőerőinek színvonala, a technikai színvonal elmaradott volt. Magán viselte az or-

szágos ipar területi elhelyezkedésének szélsőséges, budapesti összpontosításának következményeit. Gyáriparról főleg az élelmiszeriparban, a mezőgazdasági termékek feldolgozásánál beszélhetünk. Főképpen a malomipar a megye legrégebbi, s már akkor is viszonylag fejlettnak mondható ága képviselte a gyáripárt. Az iparban dolgozók, az iparból élők döntő többsége az erősen konzerválódott kisiparban volt foglalkoztatva. A gyáriparban is a kisüzem volt az uralkodó. A kisüzem, a kisipar, a kézműipari technika, a gazdasági konjunktúra és állandó bizonytalanság, az egységes profil hiánya az üzemekben, a szűk piacot jelentő alacsony színvonalú fogyasztás, az alacsony bérszínvonal, a dolgozók kizsákmányolásának állandó fokozódása jellemezte a megyei ipart.

A gyárjellegű ipar Szolnok megyei jelzőszámai 1938-ban (1):

Megnevezés	Mennyiségi egység	Mennyiség	Az ország gyáripára %-ban
Ipartelepek száma		107	2,6
Szűnetelő ipartelep		1	—
Teljesített üzennap	nap	28 588	—
Évi átlagos munkáslétszám	fő	2 326	0,7
Munkások által teljesített munkanapok száma	nap	755 000	0,9
Teljesített munkaórák száma	1000 óra	6 675	1,0
Kifizetett munkabér	1000 pengő	2 262	—
Egy munkás átlagos évi keresete	Ft/fő	835	68
Erőgépek és villamosmotorok teljesítőképessége	HP	17 467	0,9
Termelési érték	M pengő	54,6	1,7

A termelés koncentrációjának alacsony színvonalát az egy ipartelepre jutó munkáslétszám rendkívül alacsony – 22 főnél kisebb – átlaga is mutatja. 1938-ban az átlagos évi munkáskereset 545 pengővel, kb. 40 százalékkal alacsonyabb, mint a Budapesten fizetett éves munkás átlagbér. A megye gyáriparában dolgozó nők átlagos száma 1938-ban 383 fő volt, az ország gyáriparában dolgozó nőknek csak 0,4 százaléka. A megyében dolgozó munkások 1,6 százaléka volt nő-munkás.

A kisipar, kézműipar uralkodó helyzetére utal, hogy 1940-ben a kisiparosok száma 8595 fő volt s ipari tevékenység végzésére 8367 természetes személy és 182 jogi személy volt bejegyezve. (2).

A megye gazdaságában a félféudális nagybirtok uralkodott, természetesen a politikában is. A kialakult monopóliumok és fináncőke a megye gazdaságán belül az iparban is növelte befolyását, gazdasági hatalmát. A megyei bankok és hitelintézetek a magyar fináncőke legnagyobb bankjainak érdekeltségébe tartoztak, így pl. a *Hitelbank* a Tiszavidéki Hitelintézetben, a *Mezőtúri Általános Banknál*, a *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank* a Szolnoki Hitelbanknál, a *Kunszentmártoni Takarékpénztárnál*, az *Angol-Magyar Bank* a Szolnoki Magyar Bankban bírt tekintélyes tőkeérdekeltséggel. A legnagyobb fináncőkés csoportok a megye akkori iparvállalatait közvetlenül is kezükben tartották, mert pl. a Szolnoki Cukorgyárban a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 5,2 millió pengő tőkével, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár az első Törökszentmiklósi Gőzmalomban, a Lábassi Gépgyárban volt érdekelve. Hatalmukat a közvetlen tőkeérdekeltségen túl illusztrálja, hogy a bankok által folyósított jelzálogos kölcsön (földbirtokra és egyéb ingatlanra) 1940-ben 21,4 millió pengőt tett ki a megyében. A felsoroltak arra utalnak, hogy a megye felszabadulás előtti gyáripárát a fináncőke uralma is jellemezte, s az a monopóliumok, magántőkések profitérdekeinek volt alárendelve. (3)

A felszabadulás előtti gyáripár helyzetét az egyes üzemek alapításának körülményei, lassú fejlődésük, az alkalmazott technika színvonala is jellemzi. A megye legrégebbi ipari üzeme az 1856-ban alapított *Szolnoki MÁV Műhely*. A foglalkoztatott létszám az alapításkori mintegy 110 főről 1921-re 1200 főre emelkedik, majd a gazdasági válság következtében 900 fő alá esik vissza. Csak a II. világháborúra

készülés, a német vasúti hadigépezet szolgálatába állítás következtében emelkedik az üzem létszáma. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank kezdeményezésére 1912-ben alapított *Szolnoki Cukorgyár* részvényeinek kb. fele a megyei földbirtokosok (báró Urbán Gáspár, gróf Szapáry Gyula, Dr. Horthy Szabolcs és mások) kezében volt. Az üzem idénymunkásait embertelenül kizsákmányolták, napi 12 órai munka mellett sem haladta meg a napi kereset a 2 pengót. A tőkés igazgató fix-fizetése a munkás havi keresete 25-szöröse volt, emellett egyéb juttatásokban is részesült. Az üzemben előállított cukor mennyisége kimagaslóan jó termés és kampány esetén sem haladta meg a 2500 vagont.

A *Szolnoki Papírgyár*, a mai *Tisza Cipőgyár*, az 1930-as évek végén alapított üzemek. A Szolnoki Papírgyár az 1936. évi üzembehelyezést követően többször jutott csődbe. Először 1938-ban szüntette be működését. Máshol már kielejtezett, leszerelt és itt ismét üzembehelyezett gépekkel évi 3000 tonna papír-termelőképességgel rendelkezett. A háborús gazdálkodás éveiben érte el a napi papírtermelés a 15 tonnát. A cseh Batta cég által létesített *Martfűi Cipőgyár* – telepítési helyének megválasztásánál a kedvező természeti, földrajzi feltételek, a piac központjában való fekvés mellett az olcsó munkaerő játszott döntő szerepet – viszonylag fejlett üzemi és munkaszervezési körülmények között termelt. A háborús évek végén termelése napi 5–6 ezer pár lábbelire emelkedett.

Az építőanyag-gyártást a megyében a *tégla- és cserépgyártás* képviselte. A 40-es évek elején 18 téglagyár működött. Ezek közül azonban csak 5 téglagyárban folyt géppel a nyersgyártás, a felhasznált anyagot kézierővel termelték, a nyerstégla-gyártás is kézi erővel történt. A téglaipar helyzetét alapvetően az határozta meg, hogy a megyében alig folyt építkezés, a falusi és városi lakosság létfenntartásáért küzdött, lakáviszonyainak javítására nem is gondolhatott. Az 1936. és 1938. évek között a lakószobák száma a megyében mindössze 708-al szaporodott, a tiszta lakóház szaporulat pedig – 3 év alatt – 443 lakóház volt.

Számos kisebb *malom* mellett több, nagykapacitású, a belső piacon túl a külső piaci minőségi igények kielégítésére is képes malom volt a megyében – Törökszentmiklós, Karcag, Szolnok, Mezőtúr, Kunszentmárton – amelyek termelése a megyei ipar legnagyobb hányadát képviselte. A malmokat azonban kapacitásuk krónikus kihasználatlansága jellemezte, állandó nehézséggel küzdöttek, a villamosításban alig, az anyagmozgatás-szállítás fejlesztésében semmit nem jutottak előre. A *rönkfa feldolgozásnak* – a tiszai szállításra építve – Szolnokon volt ipari bázisa, ahol 3 ipartelegen folyt a feldolgozás, fenyőfűrészáru gyártás.

A II. világháború időszakában a fasiszta Németország kezére játszották az Alföldön, így Szolnok megyében is az *olajkutatás* jogát s ezzel a németek rátették kezüket a föld méhének kincseire is.

A Szolnok megyében lévő ipar jelentéktelen nagyságára és lassú fejlődésére az *iparból élők számának*, arányának alakulásából is következtethetünk. A megye területén a kijáró dolgozókkal együtt 1938-ban az iparból élt a kereső és eltartott népesség 16,3 százaléka, 1941-ben 16,8 százaléka. A megye gyáriparában dolgozó munkások száma az említett időszakban nem emelkedett, azonos volt. Az ipar helyzete, szerkezete a felszabadulásig alig változott. A háborús konjunktúra a haditermelés szolgálatába állította a megye iparát, fokozódott a kizsákmányolás, növekedett a fasiszta üzemi katonai parancsnokok terrorja, segítségükkel a tőkésék profitja.

Megyénkben a felszabadulás elmaradott, alacsony színvonalú ipart, a visszavonuló fasiszták által leszerelt gyárat, kiürített nyersanyag és üzemanyag raktárakat, szétzilált gazdaságot talált. Az örökség megyénkben is a németek által kifosztott ipari üzem, számbelileg, technikailag elmaradott ipar volt. A felszabadító szovjet hadsereg támogatásával, a Magyar Kommunista Párt útmutatásait követve az ipari munkások lelkesedéssel, áldozatok vállalására készen feszített munkával dolgoz-

tak azon, hogy nyersanyagot szerezzenek, az elhurcolt felszereléseket felkutassák, a hiányzókat pótolják, a gyárak megkezdjék a termelést, ipari terméket kapjon a lakosság, megélhessen a munkásember. A lelkesedés, az alkotás lángoló kedve, a jövőbe vetett hit és bizakodás indította a Szolnoki Papírgyár dolgozóit arra, hogy a város felszabadulását követően rövid idő alatt villamosáram-fejlesztő telepüket üzembehelyezték, áramot szolgáltattak a városi hálózatba.

Már ebben az időszakban megkezdődött a munkások harca az üzem- és gyártulajdonosokkal, akik halogatással, spekulatív eszközökkel igyekeztek fékezni az ipartelegeken a munka megindulását. 1946-ban a megyében lévő III iparteleg közül még 28-ban szünetelt a termelés, a teljesített üzempnajok száma csak 67 százaléka volt az 1938. évinck.

A megyei gyáripar főbb adatai 1938–1940–46. években (4):

Év	Ipartelepek száma	Szünetelő iparteleg	Évi átlagos munkáslétszám	Erőgépek teljesítő képessége LE	Termelési érték
1938	107	1	2326	17 467	54,6 mill. pengő
1940	105	2	2327		
1946	111	28	3827	16 911	59,1 mill. forint

Az üzemek államosítása gyors és gyökeres változásokat hozott. A 3 éves terv, a tervgazdálkodás bevezetése, a szocializmus útjára térés első eredményeként 1949-ben a megyei ipar már többet termelt, több munkáskezet foglalkoztatott, mint bármikor azelőtt. Befejeződött az üzemek helyreállítása, kezdetét vette megyénkben is a *szocialista iparosítás*. Már a felszabadulást követő első időben kibontotta zászlaját a kisiparosok és alkalmazottaik körében a kisipari szövetkezeti mozgalom – Kisújszállás, Mezőtúr városokban – s napjainkig a magánkisiparosok nagy többsége választotta a kollektív, közös tervszerű termelést, a szövetkezés nyújtotta előnyöket. A *szövetkezeti kisipar* napjainkig a megye szocialista iparának számottevő részévé fejlődött.

Az ipar fejlesztésének fő forrása megyénkben is a központi alapokból biztosított beruházás volt. Ezen felül a tanácsi szervek is számottevő anyagi eszközöket fordítottak az állami helyiipar fejlesztésére. A megye területén eszközölt összes beruházásból az I. ötéves terv időszakában 20 százalék, a II. 3 éves terv időszakában mintegy 30 százalék, a II. ötéves terv eddigi szakaszában kb. 40 százalék jutott az ipar fejlesztésére.

Szolnok megyében a teljesített és abból az ipar fejlesztésére fordított beruházások főbb jelzőszámai (5):

Év	Az összes teljesített beruházás	Ebből az iparban	Ebből építőiparban 1000 Ft-ban	Az összes teljesített építésre	gépésítésre %	beruházásból egyéb
1951–55	1280	251	22,1	65,1	15,8	19,1
1956–57	391,4	109,3	1,7	46,7	18,9	34,4
1958–60	2017,2	619,6	17,9	47,2	37,5	15,3
1961	1292	331,6	3,2	64,5	21,2	14,3
1962	1484	410,7	8,9	57,5	33,4	9,1
1963	1592	461	6,9	40,0	50,5	9,5
1964	1866	914,3	7,2	—	—	—

Az állami beruházásokból több új üzem épült, a tanácsok nagyszámú helyiipari vállalatot alapítottak. Az I. ötéves terv időszaka alatt létesült a *Jászberényi Aprító-gépgyár*, a *Jászberényi Hűtőgépgyár*, Szolnokon pedig a *Tiszamenti Vegyiművek*, a *Tisza Bútorgyár*, a *Szolnoki Tejüzem*, a *Szalmacellulóz gyár*, a *Mezőgazdasági Gépjavitó Vállalat*. A tanácsok 39 helyiipari vállalatot hoztak létre, 63 ipari szövetkezet

alakult. A II. 3 éves terv időszakában lett telepítve az *Állati Febérfeldolgozó Üzem*, a *Jászberényi és szolnoki Kenyérgyár*, megkezdődött a *Tiszamenti Vegyiművek bővítése*. Szolnokra települt az *Alföld térségében kőolaj és földgázkutatást, kitermelést végző vállalatok központja*. A II. ötéves terv időszakában új üzemrészek, gyáregységek telepítése mellett – a *Tiszamenti Vegyiművek új kénsavgyárai és szuperfoszfát üzeme*, a *Finommechanikai Vállalat Törökszentmiklósi Gyáregysége* – a meglévő régi és új iparvállalatok, gyártelepek rekonstrukciós jellegű bővítése is előtérbe került s az iparfejlesztés előnyös módjának bizonyult. Fejlesztettük, korszerűsítettük a *Tisza Cipőgyárat*, a *Törökszentmiklósi Baromfifeldolgozó Vállalatot*, gépi technika, de üzemi termelőterület vonatkozásában is a *Szolnoki Járműjavító ÜV-ot*, s jelentős anyagi-műszaki eszközök felhasználásával bővül a *Tiszamenti Vegyiművek*, az *Országos Papíripari Vállalat Szolnoki Gyáregysége*, a *Cukorgyár*, a *Mezőgazdasági Gépjavító Vállalat*, a *Tisza Bútoripari Vállalat szolnoki Gyáregysége*. A jelenleg folyamatban lévő nagyobb ipari beruházások a *Tiszamenti Vegyiművek szuperfoszfát üzemének bővítése*, a *Papírgyár cellulóz üzemének bővítése* és új gépegység telepítése a papírgyártásnál, a *Tisza Bútorgyár fejlesztése*. Karcagon új kenyérgyár építése kezdődött meg. Megyénkben alig van olyan állami vállalat, gyáregység, ahol ne volna folyamatban, vagy előkészítés alatt rekonstrukciós jellegű, vagy üzembővítés vonatkozásában fejlesztési feladat.

Állami ipari és építőipari vállalatok, szövetkezetek száma 1964. január 1-én (6):

Iparág	Megyei székhelyű vállalatok, kisipari szövetkezetek száma telepeinek száma	
	Minisztériumi ipar	11
Tanácsi ipar	18	176
Szövetkezeti ipar	54	269
Minisztériumi építőipar	1	
Tanácsi építőipar	2	
Építőipari szövetkezet	11	
Tanácsi szolgáltató vállalat	13	
Háziipari szövetkezet	9	

A felsoroltakon kívül más megyei székhelyű állami iparvállalatoknak 40 ipartelep, gyáregysége van Szolnok megyében.

A lakosság részére végzett javító és szolgáltató ipari tevékenységben fontos helyet tölt be – különösen járásokban, községekben – a *magánkisipar*. A magánkisiparosok száma hullámzó, 1955-ben 3586, 1960-ban 3174, 1965 január 1-én 2608 magánkisiparos volt a megyében. A kisiparosok valamivel több mint 50 százaléka, mintegy 1380 fő járásokban dolgozik, főleg olyan területen és ágazatokban, ahol a szocialista helyiipar javító és szolgáltató hálózata nincs kiépülve.

A megye gazdaságában az ipar súlyának növekedését mutatja, hogy 1960-ban a megyében élő összes keresők 26,8 százaléka dolgozott az iparban, építőiparban az 1949. évi 13,6 százalékkal szemben. (7.) A II. ötéves terv első négy évében az iparban foglalkoztatottak száma további, mintegy 3000 fővel emelkedett. A megyei székhelyű állami iparvállalatoknál a munkásállományban dolgozó nők száma meghaladja a 4000-et.

A megyei székhelyű szocialista iparban és építőiparban foglalkoztatott munkások átlagos állományi létszáma (8):

	1950	1955	1960	1962	1964
Minisztériumi ipar	4 849	7 776	14 102	15 737	17 960
Állami helyiipar	346	1 940	2 151	2 188	2 350
Szövetkezeti ipar	476	2 505	3 275	3 394	6 500
Állami építőipar	2 080	1 250	2 980	2 739	2 938
Szövetkezeti építőipar	460	505	718	703	1 233

A megyei szocialista ipart a termelés növekedésének erőteljes üteme jellemzi. Az ellenforradalom okozta törést, visszaesést viszonylag gyorsan pótoltuk. Üzemünk népgazdasági jelentősége is növekedik, mert több fontos termékből az országos termelés jelentős hányadát állítják elő. Az I. ötéves terv időszakában a minisztériumok irányítása alá tartozó iparvállalatok teljes termelése, mintegy 2,4-szeresére, az állami helyiipari vállalatok termelése 2-szeresére, a szövetkezeti ipar termelése több mint 10-szeresére emelkedett. Az 1958-60-as években, vagyis a II. 3 éves terv időszakában az ipari termelés 38,6 százalékkal nőtt. A II. ötéves terv első négy évében a termelés növekedése 46 százalékos volt. A terv időszakában azzal számolunk, hogy a minisztériumi iparvállalatok termelésének növekedése megközelíti a 60 százalékot, a tanács irányítása alá tartozó ipar és a szövetkezeti ipar termelésének színvonala meghaladja az eredetileg tervezett 35-36 százalékot. A lakosság részére végzett javító-szolgáltató tevékenység volumene közel 2-szeresére emelkedik s különösen nagy mértékű a fel-futás a lakosság részére eszközölt gépkocsijavításban, rádió, televízió-javításban a kislakásépítési tevékenység területén. *A megyében lévő ipari üzemek egyes termékekből az országos termelés növekvő hányadát állítják elő: kénsavból, szuperfoszfát műtrágyából, földgázból az országos termelés 40-60 százalékat. A 20 százalékot eléri, vagy meghaladja a megyei ipar részesedése a szulfít-cellulóz, bőrlábbeli, fenyőfűrészárú-termékekből. Cukorból, vágott baromfiból, égetett téglából, kőolajból, vasúti kocsik- és mozdonyjavításból részesedésünk meghaladja a 10 százalékot.* A háztartási hűtőgépek gyártását hazánkban a jászberényi Hűtőgépgyár végzi, az ország kereskedelmi hűtőgép-termelésének nagyobb hányada ugyanezen vállalat ipartelepeire esik.

Fontosabb cikkek termelése a megyei iparban

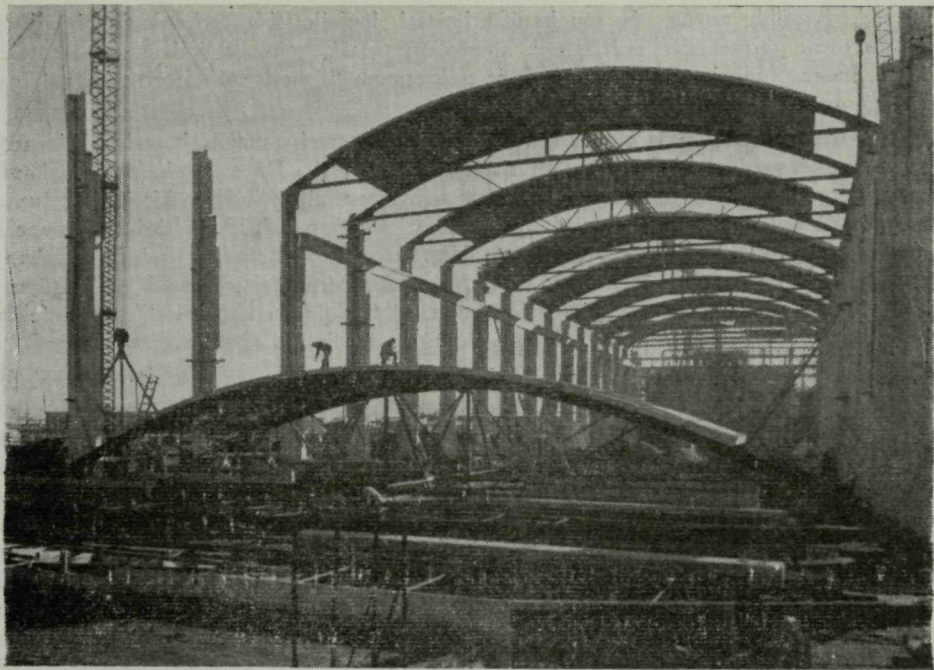
Index: 1955 = 100

Termék	Mértékegység	1958	1960	1964	1964-61 %-ában
Földgáz	1000 m ³	100	430	3100	2200
Kőolaj	to	100	395	1280	215,2
Kénsav	to	101	120	335	270,1
Hűtőszekrény	db	100	1700	140-szeres	582,9
Égetett tégl	mill db	117	166	174	107
Szulfítcellulóz	to	114	184	272	138,5
Vágottbaromfi	to	137	170	360	165,3
Péksütemény	M db	100	135	148	110

Az ipar szerkezetében bekövetkezett változások is jelentősek. Új iparág megyénkben a gépgyártás, a szerveetlen vegyipar, a kőolajbányászat, bővül az előállított termékek köre. Az utóbbi években több új ipari termék gyártását vezették be az ipari üzemekben, így pl. vegyipari gépek, gumitalp-lemez, híradástechnikai berendezések, műanyag-feldolgozás, keveréktakarmány stb.

Termelési érték alapján számítva a minisztériumi irányítás alá tartozó iparvállalat, gyáregységek, telephelyek adják a megyei ipar termelési értékének 84 százalékát, a tanácsi és szövetkezeti ipar kb. azonos arányban részesedik értékben az előállított termékekből. Az összes iparban foglalkoztatottakat figyelembe véve a minisztériumi iparban dolgozók 69 százaléka, a tanácsi iparvállalatoknál 9,3 százaléka, a szövetkezeti iparban 21,7 százaléka dolgozik. A főbb iparcsoportokat vizsgálva a nehéziparban a foglalkoztatottak 53,6 százaléka, a könnyűiparban 29,4 százaléka, az élelmiszeriparban 17 százaléka helyezkedik el. A felszabadulás előtti helyzethez képest - amikor a megyében lévő ipar csaknem kizárólag Szolnokra összpontosult - az ipar területi elhelyezkedése változott a megyében. Különösen a jászberényi ipartelepítés eredményezett jelentős eltolódást, ez mellett Törökszentmiklós, Karcag, Mezőtúr, Martfű és Kisújszállás városokban eszközölt fejlesztés növelte a vidéken elhelyezkedő ipar hányadát.

Az ipari munkáslétszámból 1955-ben Szolnokon 37,1 százalék, vidéken 62,9 száza-

A Tiszamenti Vegyiművek építkezése

léka dolgozik. Az utóbbi időben az iparban foglalkoztatottak száma ismét Szolnok városban növekedik nagyobb ütemben.

Főleg a II. ötéves terv időszakában került előtérbe az *ipari termelés minőségi oldalának fejlesztése*, a termelőerők általános fejlődése, az ipari termelés műszaki kulturájának emelése alapján. Ebben az időszakban pl. a minisztériumi iparvállalatoknál az állóeszközök bruttó értéke közel megkétszereződött. Az állami ipar villamosenergia-felhasználása a II. ötéves terv első négy évében mintegy 40 százalékkal emelkedett, a technológiai célokra felhasznált villamosenergia mennyisége is ezt megközelítő mértékben. A munkások növekvő számban tesznek szert *szakképzettségre*, 1959-ben a munkások 41,4 százaléka, 1964-ben közel 50 százaléka volt már szakmunkás az állami iparban. Egyre nagyobb számban dolgoznak ipari üzemekben mérnökök, technikusok, általában jellemző a műszaki alkalmazottak számának emelkedése. A legutóbbi 4 évben a műszaki alkalmazottak átlagos állományi létszáma több mint 200-al emelkedett, a megye szocialista iparában dolgozó mérnökök, technikusok száma meghaladja a 2200 főt. Évente több mint 4000 ipari munkás vesz részt szakmai továbbképző tanfolyamon.

A törekvés egyre általánosabbá válik arra, hogy emelkedjék a termelés műszaki kulturája, fejlesszék az alkalmazott gyártási technológiát, javuljon a termelő berendezések kihasználása, a gyártás és munkaszervezés színvonala. Emelkedik a munka technikai felszereltségének színvonala, nő a gépi munka aránya. Több üzemben – közepes és nagyszériáknál – a szalagszerű folyamatos gyártás és szerelés megszervezésére törekednek. Történtek lépések pl. a forgácsolás nélküli vas- és fémmegmunkálás bevezetésére, a festés korszerűsítésére (elektrosztatikus festékszórás, melegfestékszórás) a hegesztés, lángvágás automatizálására. Egyre több üzem kollektívája kíséri figyelemmel az előállított termék világszínvonalát, arra törekedve, hogy terméküket

a legkedvezőbb anyag- és munkaráfordítással legfejlettebb technológiával állítsák elő, s olyan termékeket gyártsanak, amelyek tartósak, műszaki jellemzőik kiemelkedőek, magas funkcionális határfokok és teljesítményük, kedvező ráfordításokkal, gazdaságosan üzemeltethetők.

A termelési aktivitás magas foka jellemzi az üzemek munkásait, mérnökeit, technikusait, közigazdáit, az ügyvitel, számvitel dolgozóit. Ez a szocialista munkaverseny méreteiben és az újítómozgalom eredményeiben, sikereiben is kifejezésre jut. A magasfokú politikai termelési aktivitást jellemzi, hogy a brigádban dolgozó termelési szervezetek, kollektívák mintegy 50 százaléka küzd a *szocialista brigád* címért, s 1964-ben több mint 100 üzemrész, szalag, nagyobb termelési egység is célul tűzte a szocialista cím elnyerését. Napjainkban egyre több dolgozó kapcsolódik be a felszabadulásunk 20. évfordulója tiszteletére rendezett szocialista munkaversenybe.

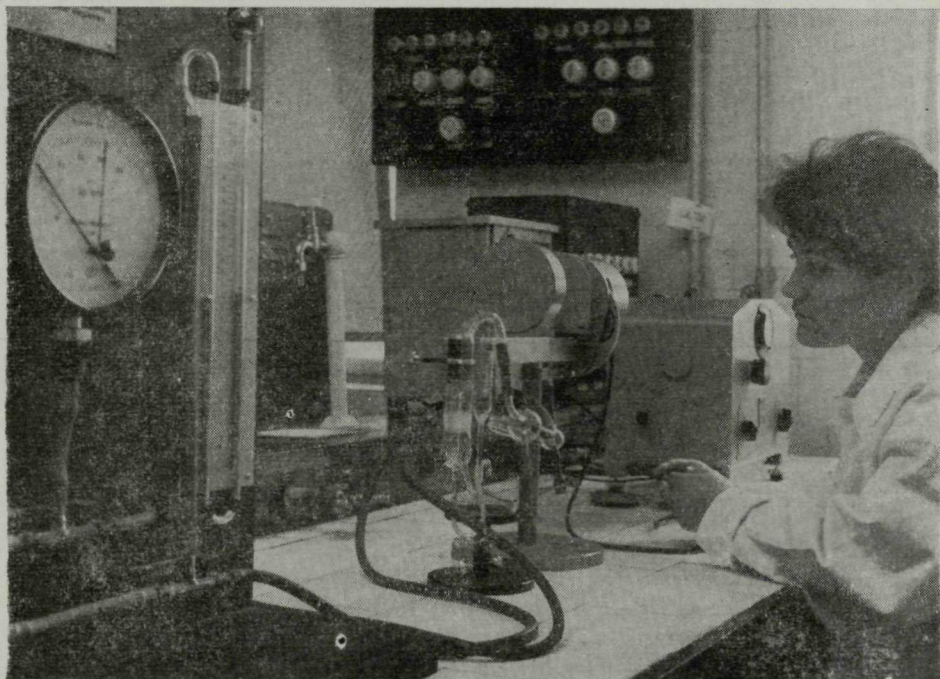
Megyénk iparában is iparpolitikánk sarkalatos kérdése, az ipar termelőeri fejlesztésének legfőbb meghatározó elve a *munka termelékenységének emelkedése* lett. A termelékenység emelkedő tendenciát mutat a megyei iparban, ennek következtében a gazdaságosság, jövedelmezőség mutatói is javulnak. Az I. ötéves terv időszakában a munka termelékenysége – az 1 ipari munkásra eső termelési értéket véve alapul – az 1950. évinek több mint másfélszeresére emelkedett. 1956-ban az ellenfordalom romboló hatásaként közel 10 százalékos volt a visszaesés, a II. három éves terv idején a termelékenység emelkedése valamivel több mint 10 százalékos volt. A II ötéves terv kezdeti időszakában a termelékenység emelkedésének üteme meggyorsult s az 1961–62. években az előírt termelékenységi mutatók teljesítése s túlteljesítése vált jellemzővé. *E két évben elért termelésnövekedés 74 százalékban termelékenység emelkedéséből származik. Néhány termék korszerűségi foka eléri, vagy megközelíti a világszínvonalat* és bővül azon termékek köre, amelyeknél a ráfordítások volumene elfogadható mértékben csökken. A *Budapesti Mezőgazdasági Gépgyár Törökszentmiklósi Gyáregységében* gyártott palántaültető-gép valamennyi lényeges paraméter tekintetében (kiszolgáló személyzet száma, sorok száma, a gyártmány súlya, órateljesítmény) eléri a jelenleg ismert külföldi gyártmányok színvonalát. Ugyanez mondható a *Hűtőgépgyár* termékei többségének színvonaláról is. A 120 literes Lehel hűtőszekrény paraméterei jobbak a hasonló külföldi gyártmányoknál, bár élőmunkaráfordítása még magasabb, mint a világszínvonal. A *Tiszaamenti Vegyiművekben* a kénsavgyártásnál a fajlagos kénfelhasználás mutatója jelentősen csökken, a szuperfoszfát termelésénél a foszfát feltárási határfok megközelítette a világszínvonalat. Az *Aprítógépgyárban* gyártott ún. 10-es törő, súly és teljesítmény tekintetében világszínvonalon áll, az üzemeltetéshez igénybevett villamosenergia igény vonatkozásában attól ugyan még elmarad. A gumi keverő hengerműnél a hengermű a helyszükséglet kivételével valamennyi paraméterében eléri a világszínvonalat. A munka termelékenységének kedvező alakulására is utal több kedvező irányban alakuló műszaki-gazdasági mutató, amelyekből megállapítható pl. a bőrtalpú cipők részarányának csökkenése, a cellulózgyártásnál az I. osztályú termelés részarányának emelkedése, a hidraulikus préssel ragasztott bútortfelület részarányának alakulása.

Az ipari termelést jellemző minőségi vonatkozású feladatok vonatkozásában az előrehaladást nem tartjuk kielégítőnek. A termelés növekedésének forrását vizsgálva, a legutóbbi 15 esztendőben az a létszámnövekedésből származott, bár a munka termelékenysége, mintegy 2-szeresére emelkedett, a termelésnövekedésből származó hányad az 50 százalék körül mozog. Pl. a megye szocialista iparának termelése az I. ötéves terv idején 231,7 százalékkal emelkedett, a munkáslétszám 117,4 százalékos, az 1 munkásra eső termelési érték alig valamivel több mint 50 százalékos emelkedése mellett. Ebben az időszakban a termelékenység emelkedéséből a termélnövekedésnek mintegy 56 százaléka származott. A II. 3 éves terv éveiben a teljes termelés 38,6 százalékos

kal emelkedett, a munka termelékenysége csak 10,4 százalékkal, termelékenység emelkedéséből származott a termelés növekedés 28 százaléka. A II. ötéves terv eddigi 4 évében a 46 százalékos termelés emelkedésének mintegy 52 százalékban volt forrása a munka termelékenysége. E tapasztalatok joggal nyugtalanító tendenciaként foghatók fel. Nem az objektív követelmények kielégítésének irányába mutat a fejlődés. Azért is kritikus szemmel kell vizsgálni a jelenségeket, mert az ipari üzemek a feltételek javulása mellett sem teljesítik a termelékenységi szintre vonatkozó kötelező tervmutatóikat.

Még nem realizálódtak a termelékenység emelése szempontjából kedvezővé váló olyan feltételek, mint a termelés egységére jutó állóeszköz-állomány gyorsuló ütemű növekedése, a villamosenergia ipari felhasználásának növekedése. Az említett körülmények arra utalnak, hogy a termelés egységére eső állóeszköz holtmunka-ráfordítás a megyei iparban növekedik, az élőmunka-ráfordítás azonban ennél kisebb arányban csökken. A technológiai színvonal emelését célzó fejlesztési tervek évről évre kidolgozást nyernek az üzemekben. A műszaki gazdasági szakemberek száma is gyarapodik, amitől a termelékenység emelését közvetlenül befolyásoló tervező, szervező, irányító, elemző munka hatékonyságának emelkedését joggal el lehet várni. A megye iparvállalatainak nagyrészt érintette a vállalati átszervezés, összevonás, amely a termelőerők koncentrálásának, a profiltisztításnak, a vállalatokon belüli szakosításnak, a produktív és improduktív létszámarány javításának lehetőségét teremtette meg.

A munka termelékenysége nem kielégítő alakulásának okai üzemenként általában eltérőek, sajátos, speciális helyzetekkel, jelenségekkel függenek össze. Összefoglalóan ezek közé sorolható egyes üzemekben a technikai ellátottság viszonylag alacsony foka, a meglévő technika kihasználatlansága és ennek következtében a kézi munka magas aránya, az alkalmazott technológiák fejlesztésének elhanyagolása, álta-

A szolnoki olajlaboratóriumban

lában a műszaki fejlesztési tevékenység alacsony hatásfoka, a folyamatos normázási tevékenység hiánya az anyag-, energia- és a munkaráfordítások tekintetében, a munkaügyi tevékenység műszaki megalapozatlansága, felszínessége. Az üzemek egy részében tapasztalható a pazarlás a munkaerővel, a szervezettség alacsony színvonala.

Erdemes, ha röviden is utalni néhány iparág helyzetére, a megyei iparban elfoglalt helyére. A legfiatalabb és legyorsabban fejlődő ágazata iparunknak a *nehézipar*. A Tiszamenti Vegyiművek fejlesztésével nyer megoldást a hazai kénsav, foszfor, műtrágya, festékanyag és mosószer termelés fejlesztésének, bővítésének jelentős része. Az üzem fejlesztése a szocialista országokkal való együttműködés alapján történik. Az üzembehelyezett új kénsavgyárakat a szabadba telepítik, a gazdaságosság célkitűzései ezáltal is érvényre jutnak. A Tiszamenti Vegyiművek fejlesztésének eredményeképpen a vállalat állóeszközeinek állománya négy és félszeresére, az üzem termelése öt és félszeresére, tonnamennyiségben 12-szeresére emelkedik. A *Tiszamenti Vegyiművek fejlesztésénél a korszerű iparfejlesztési elveket maradék nélkül érvényesítjük*, így a már meglévő ipartelep előnyét, a már meglévő alapanyag-bázist, a fogyasztó terület centrumába történő telepítési elveket. Számolunk azzal, hogy a külföldi nyersanyag fogadása tekintetében a határállomáshoz közel eső, már meglévő ipartelepről van szó, s a nagymennyiségű vízszükségletet gazdaságosan tudjuk biztosítani. *A bővítésnél belépő új üzemeket a korszerű, világszínvonalnak megfelelő ráfordítások és technológiák jellemzik. A kénsavüzemek kénelapon működnek, folyamatszabályozó automatikával ellátott üzemek. A Porfestéküzem pl. teljesen zárt rendszerű anyagvezetéssel, automatikus szabályozással épül. A mosópor-gyár ún. porlasztásos szárítású, csomagoló automatával működő, világszínvonalon álló technológiával valósul meg.*

Az *alföldi kőolaj- és földgázkutató, kitermelés központja Szolnokon van*, az ország 93 000 négyzetkilométer területéből 65 000 négyzetkilométeren végeznek e vállalatok kutatást és feltárást, valamint kitermelő tevékenységet. Az 1964. évben eszközölt kutató és feltárási fúrás hossza kb. ötszöröse volt az 1957. évinek. A kutató tevékenység eredményeként *néhány év alatt 40-szeresére növekedett az Alföldön feltárt szénhidrogén-készlet*. Megkezdték a turbinafúrás alkalmazását, valamint a mélyebb 4–5000 méter mélységben fekvő rétegek kutatását. A kőolaj- és földgáz-kitermelési tevékenység is gyors ütemben nő. A földgáztermelés volumene 1965-ben megközelíti az 1 milliárd köbmétert. Egyik legjelentősebb eredmény, hogy meggyorsult a földgáz-felhasználást szolgáló berendezések, a földgáz üzemek, távvezetékek építése, a megyénket átszelő alföldi földgáz-vezeték megépítése. A Szolnok–Budapest között megépített földgáz-vezetéken a Szolnok melletti gázkutak már földgázt szállítanak Budapest részére, amellett Szolnok várost is ellátják.

A megyében *16 vas- és gépipari üzem*, gyáregység, illetve kisipari termelőszövetkezet van. Ezekben gyengeáramú berendezéseket, mezőgazdasági gépeket, cikkeket és félnehéz vasszerkezeteket, tartós fogyasztási, illetve háztartási gépeket, cikkeket gyártanak. A megye egyedi gépgyára a Jászberényi Aprítógépgyár vegyipari, építőanyagipari, élelmiszeripari, konzervipari gépeket, gyárberendezéseket állít elő. Az üzem jelentős bővítésének előkészítése van folyamatban – a szovjet–magyar vegyipari gépgyártásra vonatkozó fejlesztési program keretében – ennek eredményeként a vegyipari gépgyártás 2-szeresére emelkedett.

A *könnyűipar legjelentősebb üzemei*: a Tisza Cipőgyár, az Országos Papíripari Vállalat Szolnoki Gyáregysége, a Tisza Bútoripari Vállalat Szolnoki Üzeme, a Megyei Tanács Jászberényi Bútoripari Vállalata, a Kisújszállási Faipari Vállalat. A Megyei Tanács irányítása alá 2 ruházati vállalat is tartozik. Mintegy 20 kisipari szövetkezet gyárt textil és bőruházi termékeket. A Tisza Cipőgyárban a munka termelékenysége emelése, a minőség javítása, bel- és külkereskedelem igényeinek maradékta-

lan kielégítése a fő célkitűzés. Ezek megvalósítását szolgálják a kísérleti műhely létrehozása, a ragasztós technológia bevezetése, a lábbelik talplefektési szilárdságának emelése. Az elmúlt 3 évben mintegy 18 régi technológiát korszerűsítettek s mintegy 17 új technológiát vezettek be.

A Papírgyárban a cellulózgyártás alapanyaga a rizs- és búzaszalma. Ez az ország első szalma alapanyagú cellulóz-üzeme. Kísérletek is folynak az üzemben szudáni fűből, cirokból, fűrészporból cellulóz előállítására. A cellulózgyár eredeti kapacitását – nagyobb részt a technológia fejlesztésével – kétszeresére emelték.

A megye fa- és bútortipara háló és konyhabútort, kisebb mennyiségben kárpított bútort és gyermekjátékok gyárt. A bútortipari termékek festett, fényezett, dörzsölt és műanyagbevonatú kivitelben készülnek. Ez évben már nagy sorozatban állítanak elő lakköntő géppel és műanyaglakk-bevonattal fényezett bútort. A korszerű módon kikészített bútorfelület részaránya már meghaladja az 50 százalékot, a hidraulikus géppel ragasztott bútorfelület részaránya mintegy 40 százalékos. A ruházati ipari termelés célja a választék bővítése, a helyi tájjellegű igények kielégítése, a lakosság részére végzett méretes készárú termelése.

A megye élelmiszeripara a mezőgazdaság szocialista átszervezésével került az anyagellátás tekintetében biztonságos helyzetbe. Az élelmiszeripart, a cukorgyártás, a baromfifeldolgozás, malomipar, tejipar, húsfeldolgozás és sütőipar képviseli. A termékek egyrésze a megye lakosságának igényét elégíti ki, de jelentős mennyiségű termék kerül az országos ellátás és a külkereskedelem céljaira. Az élelmiszeripari kapacitás bővítése és a gyártás fejlesztése érdekében jelentős beruházásokat eszközünk. A malomiparban befejeződött a teljes villamosítás, a legnagyobb malmokban a pneumatikus szállítást bevezették, a rizsfeldolgozás, rizshántolás is korszerűsítésre került. A Szolnoki Cukorgyárban a feldolgozó kapacitás bővítése, diffúziós eljárás bevezetése, a cukorkihozatal javítása szerepel a rekonstrukció céljaiban. A baromfifeldolgozásnál rátértünk a feldolgozás szalagosítására, megkezdjük a hűtő kapacitás bővítését. A sütőiparban a kiskapacitású sütőüzemek leállítása mellett nagykapacitású kenyérgyárak telepítése kezdődött meg. Emellett a választék bővítése is fontos célkitűzés. Kisebb kapacitású leállított malmokban takarmánykeverék-gyártó üzemek létesítése van soron, 1965-ben közel 100 000 to. keveréktakarmányt állítunk ezekben elő.

A megyei ipar nemzetközi kapcsolatai is bővültek. Külkereskedelmi aktivitásunk a megyei ipar export-tevékenységére is kihat. Napjainkban a külkereskedelmi célokat szolgáló termelés élénkülése a jellemző. A megyei ipar termelési értékének mintegy 14–15 százaléka szolgál külkereskedelmi célokat. Szállítunk a megyéből külföldre gépeket, lábbelit, vágottbaromfit, feldolgozott tojást, vaját, kénsavat, háziipari termékeket. A megye iparvállalatai által gyártott termékek eljutnak a világ minden részére. Kénsavat szállítottunk pl. Bulgáriába, Romániába, Jugoszláviába. Az Aprítógépgyár a Szovjetunióba, Lengyelországba, Csehszlovákiába, Bulgáriába, Jugoszláviába, Görögországba, Finnországba, Iránba szállított élelmiszeripari gépeket. Legjelentősebb a Tisza Cípőgyár export-tevékenysége, ahonnan a baráti, szocialista országok mellett a Német Szövetségi Köztársaságba, Angliába, több afrikai országba, dél-amerikai országokba, Ausztráliába, az Egyesült Államokba – az utóbbi években mintegy 50 országba – szállítottak termékeket. Baromfiiparunk termékei a Csehszlovák Szocialista Köztársaságba, a Német Demokratikus Köztársaságba, Olaszországba, az NSZK-ba jutnak el. A fokozódó export-tevékenység jelentős feladatok elé állítja a megyei ipart.

Az ipar fejlődése együttjár az egész lakosság, az ipari munkások és alkalmazottak életkörülményeinek állandó javulásával. Egyik átfogó mutatója ennek az egy keresőre jutó eltartottak számának csökkenése. 1960-ban a 100 aktív keresőre jutó eltartottak száma 147 fő volt, ez 1965-re mintegy 120 főre csökkent. A munkások élet-

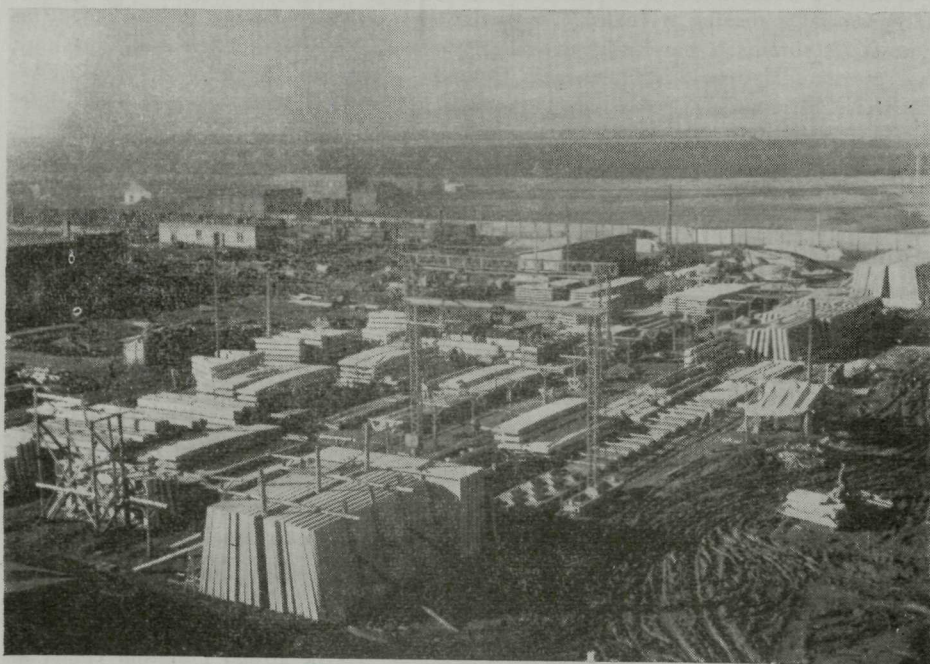
színvonalának emelkedését egyetlen mutatóval nem lehet kifejezni. A kiskereskedelmi áruforgalom növekedése – az elmúlt 4 évben megyénkben 24 százalékkal emelkedett –, a lakásépítés viszonylag magas színvonala – a II. ötéves terv első 4 évében 9450 lakás épült a megyében –, a foglalkoztatottak számának emelkedése, az egészségügyi, kulturális, szociális fejlődés eredményei az életkörülmények állandó javulásáról tanúskodnak.

Az ipari munkások átlagos havi keresete

	1950	1955	1960	Ft
Minisztériumi ipar	676	1041	1449	1641
Allami helyiipar	539	1025	1419	1505
Szövetkezeti ipar	660	1064	1511	1544
Szocialista ipar összesen	667	1042	1457	1612

Megyénk gazdasága a 20 év alatt bekövetkezett iparfejlesztés mellett alapvetően mezőgazdasági jellegű maradt, nem is tűzhető ki olyan cél, hogy e tekintetben alapvető változás következzen be. Jelentős azonban az ipar fejlődése. Igaz, vannak még kedvezőtlen jelenségek, vonások a megyei iparban. Így pl. a koncentrálttság foka alacsony, az 1 telephelyre eső munkások száma kb. fele az országosnak. Az ipartelepekre még a szétszórt telepítés jellemző, nincs egymáshoz vertikálisan kapcsolódó üzemből álló ipari központ, így az ipari vertikumok létesítésében rejlő előnyök kihasználására kevés lehetőség van, bár itt is a változások útját járjuk. Nem élünk eléggé a profilátvételekből adódó lehetőségekkel, bár a tanácsi és szövetkezeti iparban az utóbbi időben kezdeményezően helyezték ezt is előtérbe. Foglalkoztatási gondok az elhelyezkedni kívánó női dolgozók vonatkozásában vannak.

A párt és a kormány az Alföld fokozott iparosítási programjának megfelelően

Építkezési terület a Tiszamenti Vegyiművekben

nagy figyelmet fordít az iparfejlesztés kérdéseire. A népgazdasági tervben szereplő, már eldöntött megyei iparfejlesztési program a megvalósulás útján halad. Az ipar fejlesztését is kedvezően segítik a területi tervezés eddig megtett első lépései, amelyek keretében a megye egész gazdaságának átfogó elemzése, a komplex fejlesztési felfogás alapján nagyobb távlatokban is tervezzük a megye gazdaságának fejlesztését.

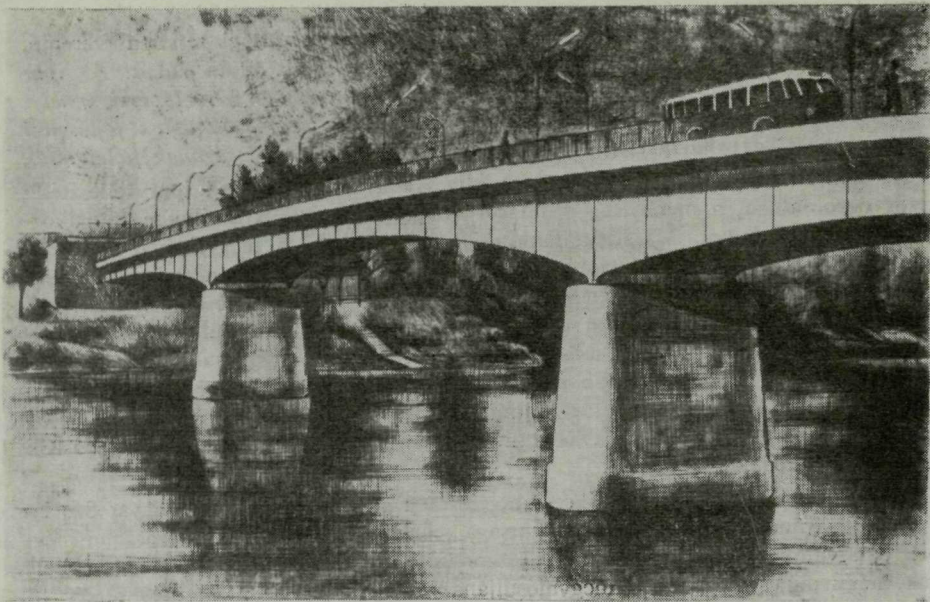
Az iparfejlesztés felfogásában is van kiigazítanivaló. A megyei ipar fejlesztését sokszor egyoldalúan, a mennyiség oldaláról vizsgáljuk, szinte kizárólag a foglalkoztatottság szempontjaiból. Maradékalanul kell érvényesíteni a megyei ipar fejlesztésében is a népgazdasági hatékonyságot, másrészt az iparfejlesztés el nem hanyagolható oldalának kell tekinteni a termelékenység, a minőség, a gazdaságosság kérdéseit. A megyei ipar további fejlesztésében a koncentrátságnak is érvényesülni kell. A meglévő üzemek fejlesztését, a több műszak bevezetését is az iparosítás útjaként kell felfogni. Hiba lenne mindent felsőbb szerveinktől várni, s elhanyagolni a helyi lehetőségek kutatását. Mint minden társadalmi, gazdasági feladat megoldásánál, itt is támaszkodni kell a dolgozók javaslataira, a munkások, mérnökök, közgazdászok tanácsaira, kezdeményezésére.

Ez évben a II. ötéves terv sikeres befejezésén munkálkodunk. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1964. december 10-i határozatában megjelölt tennivalók végrehajtására kell összpontosítani figyelmünket. Ez a feltétele annak, hogy minél teljesebben megvalósuljanak megyénkben is a II. ötéves terv fő célkitűzései, kiigazítsuk, kijavítsuk a végrehajtás eddigi szakaszában jelentkező gyengeségeket, egyenetlenségeket. Az ipar ezévi feladatainak megoldása, eredményeink alapozzák meg a III. ötéves tervidőszak kedvező megkezdését, amely elé bizakodással tekinthet az ipari fejlődés tekintetében is megyénk lakossága.

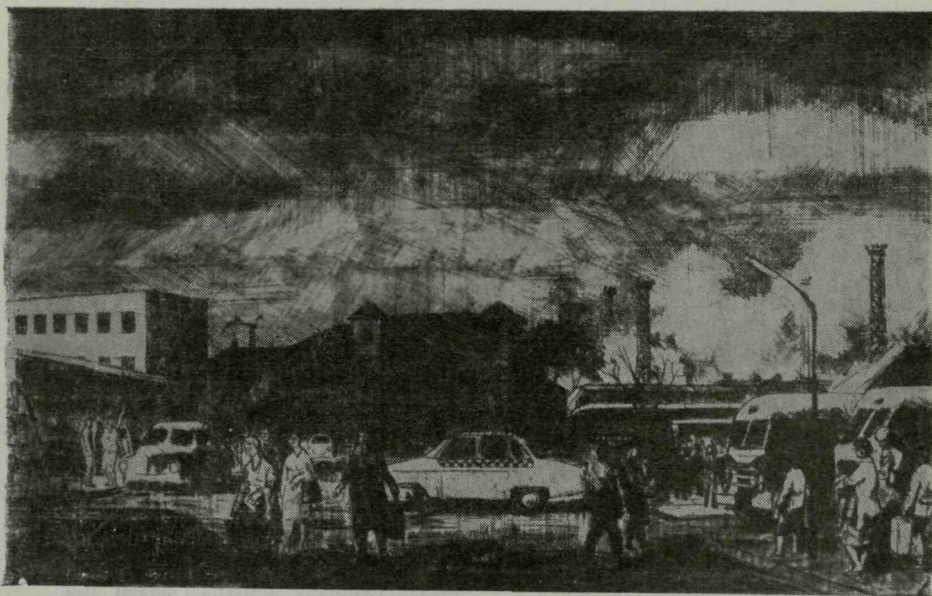
TÓTH JÁNOS

JEGYZET:

1. Statisztikai Évkönyv, 1939
2. Statisztikai Évkönyv, 1939.
3. Berend-Ránki: Magyarország gyáripara a második világháború előtt és a háború időszakában (1939—1944). Akadémiai Kiadó, 1958.
4. A vonatkozó Statisztikai Évkönyvek adatai alapján.
5. Szolnok megye fontosabb statisztikai adatai. KSH Szolnok megyei Igazgatósága évkönyvei. A beruházási értékek adatai a min-
6. KSH Szolnok Megyei Igazgatóság: Szolnok megye fontosabb statisztikai adatai, 1964.
7. 1960. január 1-i adat.
8. KSH Szolnok Megyei Igazgatóság: Szolnok megye fontosabb statisztikai adatai. — Évkönyvek.

A szolnoki Tisza-brid (Antal Ilona rézkarca)

A szolnoki vasútállomás (Mészáros Lajos rézkarca)

Szolnok megye mezőgazdaságának 20 éves fejlődése

I.

Szolnok megye mezőgazdasága a felszabadulás előtt – hasonlóan a Nagyalföld egészéhez – elmaradott, külterjes mezőgazdaság volt. A földesurak és nagygazdák keveset törődtek a földek hasznosításával, termőképességének alakulásával, a földjeiken dolgozó nincstelenek sorsával. A kisparaszti gazdaságok termelési szintje is rendkívül alacsony volt. A magas adóterhek, a kedvezőtlen mezőgazdasági termékárak lehetetlenné tették számukra a korszerűbb, belterjesebb gazdálkodás kialakítását. Néhány száz földbirtokos és nagygazda uralta a megye mezőgazdaságát. A természet könyörtelen pusztító ereje keserítette meg évről-évre a paraszti lakosság életét. A gyakori ár- és belvizek, a szélviharak, az évenként megismétlődő nyári aszály anyagi, technikai felszereltség hiányában sűrűn tette eredménytelenné a dolgozó parasztság verejtékes munkáját.

A felszabadulás előtt Szolnok megye 907 963 kh területét 91 262 család birtokolta. A megye földterületének 49 százaléka 50 kh feletti birtok volt és 2367 család tulajdonát képezte. A többi földterületet, 51 százalékot pedig 88 895 család birtokolta. A kisparasztok földjeit magas adó és bankhitel terhelte. 1938-ban az 50 kh-on aluli birtokok minden holdját 216 pengő bankhitel terhelte. A magánbankok gazdahitel kamatlába 16–18 százalék volt. Ennek következtében a kisparasztok földjeit évről-évre mind nagyobb mértékben árverezték el.

Még súlyosabb volt a földnélküli mezőgazdasági dolgozók helyzete. Egy részük gazdasági cselédként dolgozott a nagybirtokosoknál és kulákoknál napi 14–17 órát éhbérért. Ha beteg lett, vagy megöregedett, elbocsájtották. Az agrárproletárok nagy része alkalmi munkából, kubikmunkából, summásbérből élt, de az év nagyobbik részében munkanélküli volt. 1934. szeptemberében 14 000, októberében 36 000 fő munkanélküli mezőgazdasági dolgozót tartottak nyilván a megyében. 1940-ig mintegy 24 000 mezőgazdasági dolgozó kényszerült arra, hogy kivándoroljon a megyéből. 1929–33. években a megyéből 5281 család külföldre, legtöbbször tengerentúlra vándorolt ki.

A felszabadulás után a megye mezőgazdasági arculata megváltozott. Az 1945-ös földreform alkalmával a földbirtokosok földjét, gazdasági felszerelését átvette a néphatalom. 1945-ben megyénkben mintegy 33 000 nincstelen agrárproletár és szegényparaszt 258 437 kh földet kapott. A felszabadulás szétzúzta a félféudalista nagybirtok-rendszert és egyben lehetővé tette a termelőerők továbbfejlődését. Felszámoltuk a munkanélküliséget, megszüntettük a paraszti lakosság létbizonytalanságát. A fejlődés azonban lassú volt. Az újonnan földhöz jutott parasztnak nem rendelkeztek gazdasági felszereléssel, nem volt állatállományuk sem. Az új gazdák kénytelenek voltak a még akkor nagyszámúban lévő kulákokhoz fordulni termelőeszközökért. A kulákok az igaerőért,

termelési eszközökért emberi munkát kértek cserébe. A földhöz jutottak munkaidejük nagyrészt a kulákgazdaságokban töltötték, ami természetesen nem a saját boldogulásukat segítette elő. Bár a széles paraszti rétegek helyzete javult, életszínvonaluk emelkedett, de ártermelésük nem nőtt. Bebizonyosodott, hogy a kisártermelés a mezőgazdaságban éppúgy, mint az iparban nem tud megfelelni a követelményeknek, a kisparaszti gazdaságokat nagyüzemi szocialista mezőgazdaságnak kell felváltania.

A dolgozó parasztkat – különösen a földhözjuttatott, volt agrárproletárokat – mindinkább meggyőződtek arról, hogy a természet elleni harcuk, termelő tevékenységük csak úgy lehet eredményes, ha erejüket egyesítik, szövetkezetekbe tömörülnek. Így kezdődött meg 1948-ban elsősorban a kunsági városokban a termelőszövetkezetek megalakítása. 1948-ban már 34 mezőgazdasági termelőszövetkezet működött megyénkben. A gépállomások is ebben az időszakban alakultak meg, amelyek már létrejöttük első éveiben komoly segítői voltak a sok gazdasági, szervezési gonddal küzdő termelőszövetkezeteknek. A szövetkezeti mozgalom nagyobb arányú fejlődése 1950–51. években következett be. 1952. év elején már 132 termelőszövetkezet több mint 30 000 taggal 151 000 kh szántóterületen kezdte meg a közös gazdálkodást. Ebben az időben a megyében 41 termelőszövetkezeti csoport működött 9300 taggal, 55 000 kh szántóterületen. A szövetkezeti mozgalom egyenletes továbbfejlődését több tényező akadályozta. Ezek közül a lényegesebbek, hogy a vezetőknél és dolgozó parasztnál egyaránt hiányoztak a nagyüzemi tapasztalatok, a szakértelem; igen hiányos volt még a nagyüzemi épület- és gépállomány; a népi demokráciában jobb viszonyok közé került középparasztság egyéni gazdálkodáshoz való ragaszkodása, és nem utolsósorban az 1950–56. években bekövetkezett politikai és gazdaságpolitikai hibák. Ennek ellenére a szövetkezetek gyarapodtak, erősödtek és a szövetkezés, a szövetkezeti gazdálkodás megyénk dolgozó parasztságában kitéphetetlen gyökeret eresztett. Megyénkben 1956-ban a földterületnek mintegy 55 százaléka szocialista szektorhoz tartozott. Ezt a fejlődést állította meg az 1956-os ellenforradalom. Az ellenforradalom következtében több termelőszövetkezet feloszlott, vagy erőszakkal feloszlatták az ellenforradalmárokat. A megmaradt termelőszövetkezetekből is sokan kiléptek.

1957-ben az általános konszolidáció bekövetkezése után a megmaradt termelőszövetkezetek gyors ütemben fejlődtek. Az MSZMP 1957-ben kiadott agrárpolitikai téziseinek érvényesítése elősegítette az egész mezőgazdaság gyors ütemű fejlődését. A helyes agrárpolitika és gazdaságpolitika eredményeképpen 1959-től ismét napirendre kerülhetett a mezőgazdaság szocialista átszervezésének folytatása, illetve befejezése. Ebben az időszakban már lehetőség nyílt a mezőgazdaság jobb anyagi és műszaki ellátására. A régi termelőszövetkezetek, a gépállomások biztos bázisként szerepeltek a mezőgazdaságban. A nagyüzemek egységnyi területről olcsóbban, több értéket tudtak előállítani. A nagyüzemek többsége vonzó volt az egyénileg dolgozó parasztnak számára. Így 1959. évben Szolnok megyében befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a kisparaszti gazdaságokat teljes egészében felváltották a szocialista nagyüzemek.

Az 1959. évi átszervezéssel azonban a szocialista nagyüzemek kialakítása nem fejeződött be. Az átszervezés során sok olyan kisterületű, közzgazdasági és talajadottságok tekintetében hátrányos helyzetben lévő szövetkezet jött létre, amelyek eredményes gazdálkodása nem volt biztosított. Az átszervezés óta eltelt öt évben igen fontos feladat volt a termelőerők jelenlegi színvonalának megfelelő üzemnagyság kialakítása, a nagyüzemek gazdasági, szervezeti és politikai megszilárdítása. Ilyen irányú erőfeszítése a dolgozó parasztságnak nem volt eredménytelen.

Jelenleg Szolnok megye földterületének 97,8 százalékán 13 állami gazdaság és 149 mezőgazdasági termelőszövetkezet gazdálkodik. A termelőszövetkezetek és állami gazdaságok fejlődését az 1. számú táblázat illusztrálja.

I. sz. táblázat

Év	Tsz-ek száma	Tsz-ek földterülete	Tsz-ek taglétszáma	AG száma	AG földter.
1949	53	4 027	933	4	19 983
1951	132	150 941	30 516	21	61 583
1960	237	547 948	70 437	19	128 372
1964	149	699 700	69 482	13	124 795

Jelenleg Szolnok megyében az állami gazdaságok átlagos üzemnagysága 9 600 kh, a termelőszövetkezeteké pedig 4690 kh. Az eddigiekből kitűnik, hogy milyen alapvető változások következtek be a mezőgazdasági birtokviszonyokban. A földesúri nagybirtokokat, a kisárutermelő parasztgazdaságokat felváltották a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek. Az út nem volt könnyű idáig. Sok politikai és gazdasági harc, a dolgozó parasztság verejtékes munkája, az ipari proletáriátus önzetlen segítése árán alakultak ki a jelenlegi szocialista mezőgazdasági nagyüzemek és velük együtt a szocialista termelési viszonyok.

Termelőszövetkezeti tehenészet a Tiszazugban

II.

A felszabadulás után – különösen a szocialista nagyüzemek kialakítása után – alapvető változások következtek be a mezőgazdasági termelés szerkezetében és a termelés színvonalában.

Szolnok megyében a mezőgazdaságilag művelhető területek már a felszabadulás

előtt is hasznosítva voltak. Új területek meghódítására lehetőség nem igen volt. A fő feladat tehát az volt, és jelenleg is az, hogy a mezőgazdasági termelést adott területen, a belterjesebb gazdálkodás megvalósításával növeljük. A művelési ág változást 1946-tól 1964-ig a 2. számú táblázat mutatja.

2. sz. táblázat

Megnevezés	1946	1950	1960	1964
	%	%	%	%
Szántó	75,1	73,9	70,5	75,3
Kert	0,8	0,8	1,2	0,8
Rét	4,6	4,7	2,8	4,7
Szőlő	1,5	1,5	1,4	1,5
Legelő	10,5	10,8	11,9	10,4
Erdő	0,7	0,7	2,3	—
Nádas	0,2	0,2	0,3	0,2
Fanet	6,6	7,4	9,6	6,5
	100,0	100,0	100,0	100,0

A szántóterület nagysága 1964-ben érte el a felszabadulás előtti szintet. A nagyüzemek kialakítása, majortelepek, utak, öntözőcsatornák létesítése, valamint ipartelepek, gépállomások és egyéb objektumok létesítése csökkentette a mezőgazdaságilag hasznosítható területeket, nagyon sok esetben a szántót. Hogy nagyobb arányú csökkenés mégse következett be, sőt szántóban a felszabadulás előtti szintet tartjuk, azzal magyarázható, hogy alacsonyabb rendű művelési águ területeket javítás következtében szántóvá minősíthettünk. Említésre méltó, hogy szántóink termőképessége messze felülmúlja a felszabadulás előttit. Az elmúlt 20 évben mintegy 87,7 millió Ft értékű vízrendezési munka valósult meg a megyében. Mintegy 100 000 kh-on végeztünk talajjavítást részben kb. 40 százalékat digózással és 60 százalékat kémiai úton. A talajerő alakulását segítette elő az a tény, hogy az istállótrágya kezelése szakszerűbbé vált és felhasználása szervezettebb és biztosabb. A műtrágyahasználat 1938-tól 1964. évig 118-szorosára emelkedett a mezőgazdaságban. A műtrágyahasználat alakulását a 3. sz. táblázat mutatja.

3. sz. táblázat

Megnevezés	1938	1953	1960	1964
	w	w	w	w
P	60	355	3945	4033
N	20	222	3085	4623
K	—	39	440	800
Összesen	80	616	7471	9456

A talajok termőképességét pozitív irányban befolyásolta a mezőgazdaság gépesítésében végbement változás. A felszabadulás előtt a földterület szinte teljes egészét ökor-, vagy tehénfogattal szántották 8–12 cm-re. Jelenleg minden feltétel biztosított ahhoz, hogy a kultúrnövények igényeinek megfelelő mélységben, sok esetben 40–50 cm-re szántsák meg gazdaságaink a földet.

A felszabadulás előtt 1935-ben a megye mezőgazdaságában összesen 661 db traktor volt elszórtan a nagy gazdaságokban. Az egy traktorra eső átlagterület megközelítette az 1100 kh-at. A gépesítés a mezőgazdaságban nem közvetlenül a felszabadulás után, hanem a nagyüzemesítéssel, 1948-tól fejlődik jelentősen. 1948-ban megalakultak

az első gépállomások. Az első hároméves terv folyamán 17 gépállomás létesült 25,5 millió forint költséggel. 1953-ra az egész megye területét átfogó gépállomási hálózat fejlődött ki, ebben az időben már 29 gépállomás működött. Az állami gazdaságok kialakították saját gépparkjukat. 1957-től a termelőségvetkezetek is vásároltak gépeket és 1960-tól fokozatosan megkezdődött a gépállomási gépek szövetkezeteknek történő átadása. Jelenleg a megye 149 termelőségvetkezte közül 52 tsz saját gépparkkal rendelkezik, a többi részben saját, részben gépállomási gépekkel végzi el a munkát. A megye gépparkjának alakulását a 4. számú táblázat mutatja.

4. sz. táblázat

Megnevezés	1935	1953	1964
Traktor	661	1101	4160
Gabonakombajn	—	120	674

A traktorokat – a felszabadulás előtt, de még a gépállomások megalakulásakor is – szántásra és cséplőgép meghajtására használták fel. Jelenleg a mezőgazdasági nagyüzemekben a traktorok igen sokféle munkagéppel vannak felszerelve és lényegesen több fő munkafolyamatot végeznek el. A felszabadulás előtt a gabonakombajn ismeretlen volt. 1964-ben a gabonáink 73 százalékát kombájjal, 18,5 százalékát aratógéppel vágtuk le. A korszerű, speciális, korábban ismeretlen gép segíti a mezőgazdasági termelést. Csak néhányat említek meg. A korszerű tárcsás és négyzetbe vető gépek, a disztkiller, a szénabetakarítás és szénakészítés gépei, a korszerű esőztető öntözőberendezések stb.

A megye mezőgazdasági termelésének fejlesztésében nagy jelentőséggel bír a szántóföldi öntözéses gazdálkodás meghonosítása és széleskörű elterjedése. Szolnok megyében a felszabadulás előtt lényegében nem folyt öntözéses gazdálkodás. A negyvenes években kezdődik nagyobb mértékben a rizstermelés monokultúraként. A rizstermelés felfelé ívelő tendenciát mutat az ötvenes évek elejéig. 1955-ben közel 45 000 kh-on termelték ezt a kultúrát. A szántóföldi növénytermesztés lényegében a mezőgazdaság szocialista átszervezése után honosodott meg. A megye öntözéses gazdálkodásának fejlődését az 5. számú táblázat mutatja.

5. sz. táblázat

Megnevezés	1944	1953	1960	1964
Öntözött szántóföldi növényterm.	2 150	39 000	52 711	75 831
Ebből rizs	2 150	23 800	24 641	15 095
Legelő, rét	—	—	4 192	13 820
Összesen	2 150	39 000	56 903	89 651

A táblázatból kitűnik, hogy a rizstermeléssel szemben a szántóföldi kultúrák öntözése lép előtérbe. Különös jelentőséggel bír, hogy eredményesen öntözzük a kukoricát, cukorrépát, lucernát, mely növények vezető helyet foglalnak el vetésszerkezetünkben. 1964-ben nagyüzemi táblákon próbálkoztak gazdaságaink a kalászos öntözéssel. Az eredmények biztatóak, 1965-ben már nagyobb területen öntözzük kenyérgabona árpa tábláinkat.

A növénytermelés fejlődését számos más tényező is befolyásolta. Ezek közül is a fontosabbakat említem meg. Különösen az utóbbi 4–6 évben rendkívül nagy gondot fordítottunk a legjobb növényfajták megválasztására. Kukorica vetésterületünk szinte teljes egészében hibrid vetőmaggal kerül évek óta bevetésre. A búza vetésterületünknek több mint 60 százalékán nagy termőképességű intenzív fajtákat termesztünk

harmadik éve. Lényeges változások vannak a növényvédelem terén is. Kalászos gabonáinknak 1964-ben 57,0 százalékát vegyszerrel gyomirtottuk. Mintegy 12 000 kh kukorica vegyszeres gyomirtását oldottuk meg, ebből mintegy 5000 kh-n szuperszelektív vegszerrel.

A megye vetésszerkezetében a felszabadulás után, de különösen a kollektivizálás befejezése után igen fontos változások következtek be. A kenyérgabonát az 1931-40. évek átlagában a szántóterület 47,6 százalékán termelték. Ez az arány a felszabadulás után évről évre csökkent és 1964-ben a szántóterület 29,7 százalékán termeltük ezt a kultúrát. Lényegesen csökkent olyan kultúrák vetésterülete is, amelyek egységnyi területről alacsony értéket képviselő terméket adnak. Ilyenek a zab, a takarmányrépa, a zabosbükköny, amelyek együttes területe az elmúlt 20 évben több mint 35 000 kh-val csökkent. Helyettük megjelentek olyan új kultúrák mint a silókukorica, melyet mintegy 25 000 kh-n, a napraforgó, melyet 17 000 kh-n termelnek gazdaságaink. Az évelő pillangósok területe 44 600 kh-ról 82 000 kh-ra, a cukorrépa 5 500 kh-ról 24 000 kh-ra, és a zöldségfélék területe 4 400 kh-ról 15 000 kh-ra emelkedett. A vetésszerkezet alakulását a 6. számú táblázat mutatja.

6. sz. táblázat

Megnevezés	1931—40 évek átlaga	1953	1960	1964
Kenyérgabona	47,6	35,8	28,9	29,7
Rizs	—	4,3	3,6	2,2
Takarmánygabona	35,6	35,2	37,4	34,6
Ebből kukorica	23,8	22,9	29,4	21,1
Szálás és lédús tak.	12,4	13,3	20,8	18,3
Ebből évelő pillangós	5,6	8,0	11,4	12,3
Ipari növények	1,6	10,4	4,8	9,4
Ebből cukorrépa	0,8	3,6	3,1	3,5
Ebből napraforgó	—	5,4	0,6	2,5
Zöldség	0,6	—	1,8	2,0
Burgonya	1,0	—	1,2	1,0
Egyéb	1,2	1,0	1,5	2,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A vetésterület megváltozását pozitívnak kell értékelni. Különösen nagymértékben csökkent a kenyérgabona vetésterülete. Azonban a termésátlagok növelésével pl. 1964-ben 120 000 kh-val kevesebb területről annyi termést értünk el, mint 1931-40. évek egy évre eső átlaga. A kenyérgabonától felszabadult területen megtermeltünk mintegy 1200 vagon napraforgómagot, 26 000 vagon cukorrépát, mintegy 10 000 vagon zöldséget, 1800 vagon rizst és mintegy 5000 vagon lucernaszénát.

A zabvetést felváltotta az őszi árpa és a kh-kénti 6,6 q termésátlag helyett több éves átlagban 13-15 q/kh termést értünk el. A zabosbükköny, mely kedvelt zöld takarmánynövény volt, jelenleg a silókukorica helyettesíti, melynek kh-kénti hozama takarmányértékben négyszerese a zabosbükkönyének. A takarmányrépa helyett szintén általában silókukoricát termelnek. Ezt - különösen, ahol van elég munkaerő - nem lehet egyértelműen helyeselni.

A takarmánytermő terület összességében mintegy 30 000 kh-val nőtt a felszabadulás előttihez viszonyítva. A takarmányszükséglet fedezése erről az adott területről még nem biztosított. Felmerül a kérdés, helyes lenne-e a takarmánytermő területeket növelni. Azt hiszem az a helyes álláspont, ha a területet csak minimális mértékig nö-

veljük. A fő feladat a termésátlagok növelésével adott területről kielégíteni az igényeket.

A termésátlagok a megyében termesztett fő növényekből az elmúlt 20 évben lényegesen emelkedtek. A főbb növények termésátlaga a 7. számú táblázatból látható.

7. sz. táblázat

Megnevezés	1931—40 évek átlaga	1947	1954	1960	1964
Őszi búza	7,8	5,2	6,1	10,2	11,1
Árpa	7,6	5,7	7,2	12,2	10,9
Kukorica	9,9	7,3	13,8	14,6	16,4
Cukorrépa	112,0	76,9	96,0	133,8	158,0
Napraforgó	5,1	4,9	5,6	—	8,8
Lucerna	22,1	14,8	18,6	13,4	14,4

Különösen figyelemre méltó a kenyérgabona, a kukorica és a cukorrépa termésátlagának alakulása. Nem lehetünk azonban megközelítően sem elégedettek pl. a lucernaszéna terméshozamával és a csökkenés okait gazdáinknak feltétlenül elemezni kell.

A felszabadulás óta alapvető változások mentek végbe a megye állattenyésztésében is. A felszabadulás előtt a megye állatállománya összességében lényegesen kevesebb volt. A gazdasági állatfajok aránya a külterjes, elmaradott mezőgazdálkodásnak megfelelően alakult. Az állatállomány számszerű alakulását a 8. számú táblázat illusztrálja.

8. sz. táblázat

Megnevezés	1938	1954	1960	1964
Szarvasmarha	73 000	115 789	112 900	123 300
Ebből tehén	36 500	46 750	48 100	48 500
Sertés	133 000	357 642	381 000	450 500
Ebből anyakoca	24 940	24 200	31 400	44 400
Ló	49 000	42 205	30 300	18 481
Juh	111 000	115 725	184 100	244 439
Törzsbaromfi	1 100 000	—	—	1 658 000

Az 1938. évihez viszonyítva a loállomány közel egyharmadára csökkent. A szarvasmarha-állomány 68 százalékkal, a sertésállomány 244 százalékkal, a juhállomány 120 százalékkal, a törzsbaromfi állomány 41 százalékkal emelkedett az 1938. évi szinthez viszonyítva.

A megye szarvasmarha-állománya közvetlenül a felszabadulás után mintegy 35 000 db volt. A háború alatti esztelen szarvasmarha-irtás már 1944-re lényegesen csökkentette az állományt és ezt betetőzte az a tény, hogy a menekülő német csapatok a meglévő állomány egy jelentős részét elhajtották. Rendkívüli erőfeszítésekre volt szükség, hogy 10 év alatt – 1954-ig – a szarvasmarha-állomány megháromszorozódjék. 1954 óta a szarvasmarha-létszám stabilizálódott és azóta a fő feladat az állomány minőségi fejlesztése a tehénarány növelése és produktívitásának javítása. Nem érdektelen megjegyezni azt sem, hogy a felszabadulás előtt a szarvasmarha-tenyésztés iránya különbözött a jelenlegitől. 1942-ben az összes szarvasmarha-állománynak mintegy 10 százaléka ígás ökor volt. A tehénállomány egy jelentős részét a csúcsmunkák idején jármolták, azaz igavonásra használták fel. Igen sok volt a „heverő marha”. A növendék állatok – mivel külterjes viszonyok között tartották őket – csak 3–3,5 éves korban

Munkában a jászkiséri gépállomás gépjavitói

kerültek befedtetésre és átlag 4 éves korban adták első produktumukat. A marhahizlalás nem volt elterjedve. Általános volt a vágóborjú értékesítése. Ebben az időben még nagyobb arányt képviselt a sűrke magyar szarvasmarha-fajta. A 100 tehénre eső évi tejhozam – reprezentatív felmérések alapján – 1550–1600 liter volt.

A mezőgazdaság gépesítésének fejlődése következtében a szarvasmarha többé nem ígás állat. Jelenleg megyénkben a szarvasmarhaállomány egésze produktív állomány, a tenyésztés céljai a hús, tej és trágyanyerés. A tenyésztett fajta megyénkben jelenleg a magyartarka, kisebb számban van szimentáli és elenyészően kevés sűrke magyar-fajta.

A tenyésznövendékek felnevelési ideje lerövidült, a tenyészüzők 20 hónapos korban kerülnek befedtetésre.

Megyénkben, különösen az elmúlt 8 évben meghonosodott az intenzív marhahizlalás. A bikák 20–22 hónapos korban 500 kg átlagsúlyban, a tinók 24–26 hónapos korban 500–550 kg átlagsúllyal kerülnek leadásra. A tenyésztői munkának még egyik gyenge pontja, hogy rövid a tehének tenyésztésben tartási ideje – átlag 4 év – és ez

rendkívül megdrágítja a termelést. Az egy tehénre jutó évi tejhozam 1963-ban a tanácsi szektorokban 2249 liter, az állami gazdaságokban 2888 liter. A 100 tehénre eső borjúszaporulat 1964-ben 84 db volt.

A megye sertésállománya 1938-hoz viszonyítva 3,5-szeresére nőtt. A felszabadulás előtt szinte kizárólag a külterjes, alacsony produktívítású mangalica-fajtát tartották. A megye sertésállományának még 1954-ben is 80 százaléka volt mangalica és az intenzívebb kultúrfajtákat csak zárt tenyészetekben tartották. Jelenleg a megye összes sertésállományának 63,4 százaléka, tehát abszolút többsége intenzív sertésfajta, mintegy 30 százaléka céltudatosan keresztezett állomány és 6,6 százaléka extenzív fajta.

A felszabadulás előtt általában az évi egyszeri fiaztatást alkalmazták és az egy anyakocára eső évi malacszaporulat 4,8 db volt. A legelterjedtebb volt a tavaszi fiaztatás, általános volt a több hónapos süldőztetés. A hízottsertések értékesítése, illetve vágása átlag 15–18 hónapos korban történt.

Jelenleg az egy anyakocára eső malacszaporulat a tanácsi szektorokban 12,4 db és az állami gazdaságokban 13,2 db. Lényegesen lerövidült a hizlalási idő. Az állami gazdaságok átlag 10–11 hónapos korban 126 kg súlyban, a termelőszövetkezetek 10–11 hónapos korban 111 kg súlyban értékesítik sertéseiket. Így az elmúlt évben az egy anyakocára eső áruhástermelés elérte a 4,8 q-t, és az összes sertésállomány 78 százaléka került kivágásra.

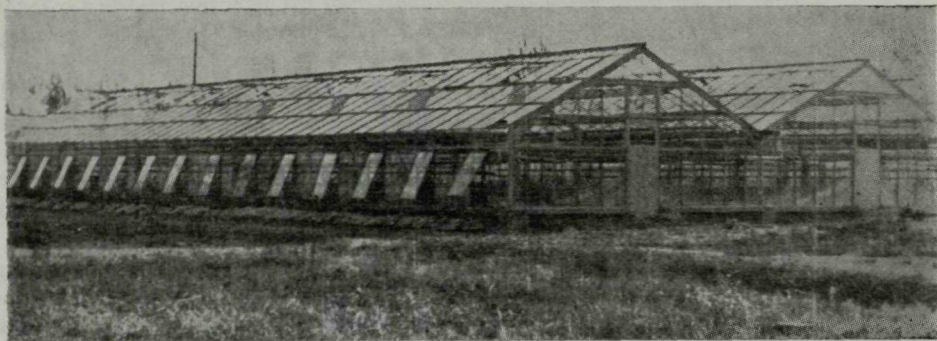
A juhtenyésztés a megye természeti adottságából eredően már a felszabadulás előtt is elég fejlett volt. Jóllehet a rendelkezésre álló legelők és ballaszt takarmány lényegesen nagyobb létszámot is elbírta volna. Az állomány egyrésze, mintegy 15 százalék kevésbé értékes, durvagyapjas juh volt.

A háború pusztítása tönkretette juhállományunkat is. Közvetlenül a felszabadulás után a megye juhállománya alig haladta meg a 12 000 db-ot. Mégis a gyors fejlődés miatt 1938-hoz viszonyítva 1954-re mintegy megkétszereződött a juhállomány. A juhállomány abszolút hányada nagyüzemi gazdaságokban van és szinte kizárólag az értékes fésűs merinói-fajtát, vagy annak más kultúrfajtákkal történt kereszteződéséből származó utódaikat tartják gazdaságaink. A 100 anyára eső bárányszaporulat 103 db, az egy juhra eső évi átlag gyapjúhozam 4,0 kg és az 1 anyajuhra eső tejtermelés 23 liter.

A megye baromfitenyésztésében is lényeges változások következtek be. A felszabadulás előtt is fejlett volt megyénkben a baromfitenyésztés. Igaz extenzív viszonyok között, de jelentős mennyiségű tyúkféle, pulyka és liba előállítására történt. A nagyüzemi baromfitenyésztés kifejlesztésére történtek intézkedések már az 1950-es évek elején. Azonban a feltételek, a tenyésztői kedv és hozzáértés hiányában ez nem járt sikerrel. 1958–59. években a nagyüzemi gazdaságok megerősödésével kezdődött a nagyüzemi baromfitartás meghonosítása. 1964-ben nagyüzemi gazdaságaink mintegy 466 vagon baromfihúst állítottak elő, ami a megye árubaromfi termelésének 69 százalékát teszi ki. Nagyüzemeinkben meghonosodtak a kultúrfajták, valamint azok hibridjei. Így jó a takarmányértékesítés, átlag 4,6 kg 1 kg hús előállításához és 1–1,1 kg-os súlyban 10–11 hetes korban kerülnek a húscsibék értékesítésre.

A megye lóállománya a mezőgazdaság gépesítésének következtében évről évre csökkent. Közvetlenül a felszabadulás után az 1938. évi állománynak egyharmada, mintegy 16 000 db ló volt a megyében. A lóállomány 1954-ig emelkedő, a további években pedig erősen csökkenő tendenciát mutat. A felszabadulás előtt minden 28 kh szántóra, jelenleg pedig 76 kh szántóra jut egy lófogat. A jelenlegi lóállományt indokolt stabilizálni, hogy a gazdaságokban jelentkező, géppel el nem végezhető munkákat igaerővel tudják megoldani.

A mezőgazdasági termelés fejlődésével párhuzamosan emelkedett a mezőgazdasági termékek árutermelése. A kenyérgabona felvásárlás 1952. évi szintjét viszonyítva az 1964. évihez mintegy 23 százalékkal emelkedett. Lényegesen nagyobb az előrehala-

A cserkeszöllői melegházi primörkertészet

dás az állati termék felvásárlásában. 1952-től 1964. év végéig a hizott szarvasmarha-felvásárlás 144 százalékkal, a hizottsertés-felvásárlás 200 százalékkal, a vágóbaromfi felvásárlás 336 százalékkal és a tojásfelvásárlás 52 százalékkal a tejfelvásárlás 88 százalékkal nőtt. A mezőgazdasági termékek felvásárlásának dinamikáját a 9. számú táblázat mutatja.

9. sz. táblázat

Megnevezés	1952	1955	1960	1964
Kenyérgabona	100	94,5	92,5	122,0
Vágó szarvasmarha	100	104,0	264,2	245,5
Vágósertés	100	126,2	224,0	300,0
Vágóbaromfi	100	162,0	203,0	442,0
Tojás	100	91,5	86,2	152,0
Tej	100	97,9	156,5	188,8

1950–52. évek óta lényegesen bővült a mezőgazdasági termékek száma, különösen az ipai növények és a zöldségtermelés kiszélesítésével. Amíg a felszabadulás előtt a mezőgazdasági árutermelet a kúparaszi gazdaságokból származott, jelenleg az árúk zömét a nagyüzemi gazdaságok adják. A kenyérgabona, cukorrépa, rizs, napraforgómag közel 100 százaléka, a hizott szarvasmarha 80,3 százaléka és a hizottsertés 94,4 százaléka a mezőgazdasági nagyüzemekből került felvásárlásra. Igen jelentős azonban a tsz-tagság és a községi lakosság háttáji mezőgazdasági termelése és egyes cikkekből az árutermelet. A felvásárlásra kerülő tej 20 százaléka, a tojás 64,2 százaléka, a vágóbaromfi 29,8 százaléka a háttáji gazdaságokból származik. Ez a fejlődés jelenlegi szakaszában törvényszerű, helyes és a jövőben is támogatni kell ezt a tendenciát.

Az elmúlt húsz év alatt – de különösen attól az időszaktól, ahogy a nagyüzemi-sítés kezdetét vette – az anyagi javaknak olyan tömege halmozódott fel, amilyenről a felszabadulás előtt a dolgozó parasztság álmodni sem mert. A kunsági, a jászági földeken nagyüzemi központok, modern állattenyésztési telepek, a korábban aszálytól sújtott földeken az éltető vizet hozó csatornák és öntözőtelepek százai, ezrei létesültek.

A termelőszövetkezetek és állami gazdaságok állóeszköz ellátottságának alakulása a 10. számú táblázatból látható.

10. sz. táblázat

Allóeszköz-ellátottság alakulása:

	1953	1960	1963
Allami gazdaságokban	100	252	376
Termelőszövetkezetekben	100	230	364

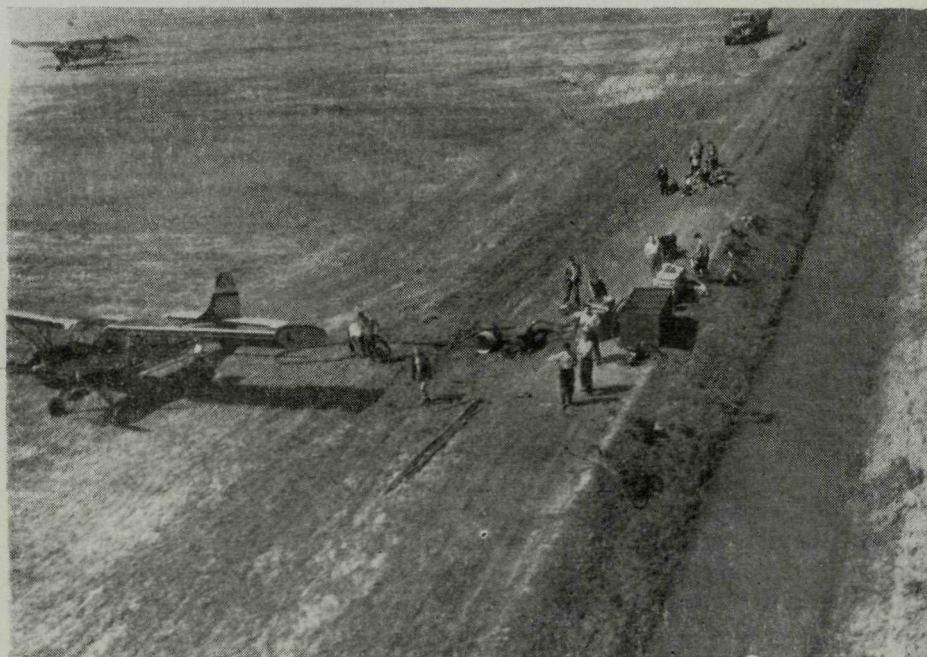
A táblázatból kitűnik, hogy az elmúlt tíz évben az állóeszköz ellátottság az állami gazdaságokban 3,7-szeresére, a termelőszövetkezetekben 3,6-szorosára emelkedett. Emelésre méltó, hogy évről évre javul az állóeszköz állomány összetétele. Mind nagyobb hányadot képviselnek az értékes gépek és tenyészállatok. Állandóan és gyors ütemben gyarapodik a mezőgazdasági nagyüzemek forgóeszköz ellátottsága. A forgóeszköz ellátottság növekedése a II. számú táblázatból látható.

II. sz. táblázat

	1953	1960	1963
Állami gazdaságokban	100	302	336
Termelőszövetkezetekben	100	338	472

Az anyagi javak felhalmozásával egyidőben igen nagy szellemi kapacitás is halmozódott fel a mezőgazdaságban. A felszabadulás előtt a nagybirtokokon dolgozott néhány egyetemet végzett mezőgazdasági szakember. A gazdatisztek jelentős része is csak két éves mezőgazdasági szakiskolai végzettséggel rendelkezett. A mezőgazdaságban a szakmunkás ismeretlen fogalom volt. Jelenleg az állami gazdaságokban minden 200 kh, a termelőszövetkezetekben minden 770 kh szántóra jut egy fő egyetemet vagy középiskolát végzett mezőgazdasági szakember. A mezőgazdasági szakembereknek mintegy 50 százaléka több mint 10 éves, mintegy 25 százaléka több mint 5 éves nagyüzemi gyakorlattal rendelkezik.

Nagy jelentőségű az a tény, hogy az állami gazdasági és termelőszövetkezeti brigádvezetők több mint 50 százalékának mezőgazdasági szakképzettsége van. A képesítés nélküliek viszont 10–15 éves nagyüzemi gyakorlattal rendelkeznek. A mezőgazdasági szakmunkásképzés lényegében 1960-tól vette kezdetét. 1961-től 1963. év végéig az állami gazdaságokban 439, a termelőszövetkezetekben 2311 fő szerzett szakmunkás-

Vegyszeres gyomirtás repülőgéppel a Nagykunságban

bizonyítványt. 1964-ben az állami gazdaságok 314 fő, a termelőszövetkezetek 847 fő fiatal mezőgazdasági tanulót szerződtettek. Ugyanebben az évben kiképeztünk 1680 fő traktoros szakmunkást és 2997 növénytermesztő és állattenyésztő szakmunkást.

A termelés gyorsütemű növekedése a termelést elősegítő gazdasági vagyonfelhalmozódás eredményeképpen alapvetően megváltoztak a dolgozó parasztság életkörülményei. Az elmúlt 20 évben a megyében mintegy 25 000 parasztcsalád költözött a tanyavilágból városokba, községekbe kulturáltabb viszonyok közé. Évről évre javul a dolgozó parasztság szociális és kulturális ellátása. Nő az állami gazdasági dolgozók átlagkeresete, a termelőszövetkezeti tagság közösből származó jövedelme. A termelőszövetkezetekben az egy dolgozó tagra eső közösből származó évi jövedelem 1953-ban 6439 Ft volt és 1963-ban 13 944 Ft. Az 1964. évi jövedelem valamivel meghaladja az 1963. évit. A gazdálkodás színvonalának emelkedésével növekszik a tsz-tagság háztáji gazdaságból származó jövedelme is.

A cikk keretében azokat az alapvető változásokat vázoltam, amelyek tükrözik a megye mezőgazdaságának az elmúlt 20 évi fejlődését. A feldolgozott adatok és tények meggyőzően bizonyítják a szocialista mezőgazdaság fölényét a kisparaszti, kisárutermelő gazdaságokkal szemben. Természetesen a megye mezőgazdasági termelése – az elért eredmények ellenére – megközelítően sem problémamentes. Az ipar és más népgazdasági ágak gyors fejlődése, a mezőgazdasági termékek iránti igény megköveteli a termelés eddiginél is nagyobbütemű fejlesztését. A gyorsabb előrehaladáshoz az anyagi, technikai, személyi feltételek már jelenleg is adottak és évről évre javulnak. Következetes vezetéssel, a rendelkezésünkre álló technikai eszközök hatékonyabb kihasználásával, a munka termelékenységének fokozásával biztosítanunk kell a párt és a kormány által megyénk mezőgazdaságára meghatározott feladatok maradéktalan végrehajtását.

BERECZKI LAJOS

Szolnok megye kereskedelmi fejlődése

Az a nagy fejlődés, ami Szolnok megye gazdasági, társadalmi és politikai életében az elmúlt 20 év során bekövetkezett, jelentősen érezte hatását az áruforgalomban, a kiskereskedelmi forgalom nagyságának és összetételének alakulásában is.

A megye lakossága életszínvonalának emelkedését, életkörülményeinek változását tükrözi az áruforgalom alakulása, az áruválaszték bősége, a kereskedelmi hálózat fejlettsége, hiszen az anyagi helyzettől függ, hogy a lakosság mivel táplálkozik, hogyan öltözködik, hogyan van ellátva tartós fogyasztási cikkekkel. A lakosság jövedelmének alakulásában – ezzel összefüggésben a forgalom nagyságának és szerkezetének fejlődésében – nagy szerepet játszott az is, hogy a megye lakosságán belül növekedett a bérből és fizetésből élők aránya, nőtt a munkások és alkalmazottak keresete, emelkedett a termelőszövetkezeti parasztság jövedelme.

A megye kereskedelmi fejlődésének vizsgálatánál a második világháború előtti helyzetet kell alapul venni. Sajnos erről az időről megyei vonatkozású összesített adatok, főként olyanok amelyek képet adnának az akkori forgalom nagyságáról, összetételéről nincsenek.

A különböző statisztikai évkönyvekben általában csak létszám-adatokkal találkozhatunk. Ezekből tudjuk, hogy 1930-ban a kereskedelem és hitel területén a keresők és eltartottak száma 13 751 fő; 1938-ban a magánkereskedők száma 2640 fő; 1942-ben az önálló kereskedők, ügynökök és kereskedelmi vállalatok által fenntartott üzletek száma 3082, ugyanebben az időben az 1000 lélekre eső üzletek száma 7,3 volt. E számok, ha nem is teljes egészében, de mégis mutatják, hogy a forgalom 1945. előtti években elaprózott, a konkurrenciaharc körülményei között kialakult korszerűtlen bolthálózaton, úgynevezett szatócsüzleteken keresztül a magánkereskedelem bonyolította le. Ebben az időben voltak különféle fogyasztási szövetkezetek is – Hangya, Köztisztviselők –, azonban ezek reakciós célokat szolgáló félállami intézmények voltak. Fő feladatuknak a magánkereskedelemmel együtt, nem a lakosság szükségleteinek kielégését, hanem a minél nagyobb haszon elérését tartották. A kereskedelem formalmi tevékenységének a haszon volt az ösztönzője, mozgatója.

A háborús évek alatt, – különösen akkor, amikor a harcok a megye területén folytak – erősen megrongálódtak az üzletek, jelentősen lecsökkentek az árukészletek. A háborút követő években – az infláció idején – lényegében a megyében is cserekereskedelem folyt. A magánkereskedelem ez alatt az idő alatt, főleg a háborúból megmaradt, megmentett tartalék-árufeleségekkel kereskedett. Igen elterjedt volt a feketézés, a spekuláció. Ebben az időben a kereskedelmi politika az áruforgalom megindítására, a falu és város gazdasági kapcsolatainak megteremtésére irányult. Erélyes harc kezdődött a spekuláció, a fekete kereskedelem ellen. Már ekkor megjelennek a szocialista kereskedelem első hajtásai. 1945-ben, de különösen 1946-ban az

ország valamennyi területén, így Szolnok megyében is gyors ütemben alakulnak még a földművesszövetkezetek. Fő céljuk ugyan elsősorban a nagybirtokok fel nem osztható vagyontárgyainak – épületek, gépek, berendezések, ipari üzemek – közös birtokba vétele és használata volt, de már bizonyos fogyasztási beszerzési és értékesítési feladatok megoldását is megkezdték. Ezzel szélesbítették a falu és város közötti gazdasági kapcsolatokat, erősítették a munkás–paraszt szövetséget.

A szocialista kereskedelem fejlesztésében nagy előrelépés azonban csak 1948-ban történt. Ekkor kezdték meg működésüket az állami kereskedelmi vállalatok, szélesítették ki kereskedelmi tevékenységüket a földművesszövetkezetek. A gyors ütemű fejlődés következtében a magánkereskedelem egyre inkább háttérbe szorult. 1948. év végén alakult meg Szolnokon az első állami kiskereskedelmi vállalat *VIII. korzeti Népbolt Vállalat* néven. Megalakulásakor csak néhány bolttal rendelkezett, ezek is mind Szolnok város területén voltak. 1949-ben újabb boltokat vett kezelésbe és év közepére boltjainak száma 220-ra emelkedett. Nemcsak Szolnok, hanem egész Békés és Heves, valamint Pest megye nagyrésztében is voltak boltjai. Az állami és szövetkezeti kereskedelem a gyors fejlődés következtében áruellátás tekintetében rövid idő alatt messze túlhaladta a magánkereskedelem eladási forgalmát.

A forgalom szektorok szerinti megoszlása

	1950	1952	1964
Állami kereskedelem	49,8	59,2	44,7
Szövetkezeti kereskedelem	32,7	37,6	54,4
Magánkereskedelem	17,5	3,2	0,9
	100,0	100,0	100,0

Látható, hogy a szocialista kereskedelem térhódítása igen gyors volt, viszonylag rövid idő alatt képessé vált a forgalom legnagyobb részének lebonyolítására. A magánkereskedelem visszaszorítása az első időkben az adott feltételeknek még nem kellő mértékben történt és ez rontotta a lakosság ellátását. A visszaszorítás ütemére jellemző, hogy 1953-ban már csak 112 kiskereskedő volt a megyében. E téren elkövetett túlzásokat később felszámoltuk. Jelenleg 361 a kiskereskedők száma, ezek közül azonban csak 101 rendelkezik nyílt árusítási üzlettel. A szövetkezeti kereskedelem részaránya alakulásánál figyelembe kell venni, hogy az állami és szövetkezeti kereskedelem között több esetben területrendezésre került sor, melynek során a mezőgazdasági területeken az állami kereskedelem egységeit átadta a földművesszövetkezeti rendszernek. A jelenlegi területelhatárolás szerint az állami bolti kiskereskedelem Szolnokon, Jászberényben, Törökszentmiklóson, Martfűn teljes egészében, míg Kisújszálláson a szövetkezeti kereskedelemmel megosztva végzi az áruellátási munkát. A többi területeken viszont a földművesszövetkezetek bonyolítják le a forgalmat. A még meglévő magánkereskedelem a megye területén szétszórta tevékenységét, több-
ségük piaci, vásári árusként.

A szocialista kereskedelemre a forgalom hatalmas növekedése a jellemző. A szocializmus építése során a lakosság jövedelme állandóan nő, az életszínvonala állandóan emelkedik. Mindezek a forgalom jelentős mértékű növekedését vonják maguk után.

A megyei kiskereskedelmi forgalom alakulása

Árúfcsoport	1952	1960	1964	Érték 1000 Ft-ban
				1964 az 1960-as év %-ban
Elelmiszer	313 024	631 662	901 515	142,7
Ruházat	346 725	631 731	634 222	100,5
Vegetes iparcikk	173 957	748 255	962 335	128,6
Bolti kereskedelem összesen	833 706	2 011 648	2 498 072	124,2
Vendéglátás	115 054	388 078	474 243	122,2
ebből üzemi étkeztetés	9 273	33 573	46 105	137,3
Keresk. forg. összesen	948 760	2 399 726	2 972 315	123,9

A forgalom számadatai szerint 1964-ben több mint háromszorosa volt a forgalom az 1952. évinek. A második ötéves terv első négy évében a megyei össz. forgalom növekedése 23,9 százalék volt.

A szocializmusban a jövedelemnek szakadatlan növekedése alapján törvényszerű a kereslet, s ennek megfelelően az áruforgalom szerkezetének a megváltozása. A törvényszerűség abban áll, hogy a jövedelmek növekedésével az élelmiszerek súlya az összeresleten belül csökken, az iparcikké nő. Hasonló jellegű szerkezeti változásokkal találkozunk az élelmiszerek és az iparcikkek keresletén belül is. Jövedelmek növekedésével eltolódik a kereslet az alapvető, kisebb értékű, gyengébb minőségű élelmiszerekről a magasabbrendű, értékeesebb, jobb minőségű élelmiszerekre. Az iparcikkeken belül növekszik a tartós fogyasztási cikkek, háztartási gépek, közlekedési eszközök, egyéb műszaki cikkek forgalma.

Lényegében ezeket a törvényszerűségeket figyelhetjük meg a megyei forgalom szerkezetének változásában is.

A megyei kereskedelmi forgalom szerkezetének alakulása

Árufőcsoport	1952	1955	1960	1964
Élelmiszer	33,0	31,0	26,3	30,3
Ruházat	36,5	28,3	26,4	21,3
Vegyesisparcikk	18,3	25,3	31,1	32,4
Vendéglátás	12,2	15,4	16,2	16,0
	100,0	100,0	100,0	100,0

Az összforgalmon belül legjelentősebb a vegyesiparcikkek arányának növekedése. Az élelmiszerforgalom arányának csökkenése 1960-ban megállt, azóta nő, összefüggésben azzal, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése óta a paraszti lakosság saját termelésből való élelmiszer-fogyasztásának csökkenését, a központi árualapok fokozottabb igénybevételével pótolja, jölehet ugyanakkor a paraszti lakosság összfogyasztásában is csökken az élelmiszerfogyasztás súlya.

Az elmúlt években az *élelmiszer-forgalom gyorsan* emelkedett. Az élelmiszerforgalom növekedését elősegítette a lakosság árértegződése, a termelőszövetkezeti parasztság jövedelmében a természetbeni arány jelentős csökkenése, valamint az, hogy változás következett be a falusi lakosság hagyományos étkezési módjában. A kulturáltabb táplálkozást nyújtó élelmiszerek forgalma a falun jelentősen emelkedik. Ma már falun is jelentős mértékben fogyasztanak főzeléket, gyümölcsalapú konzervkészítményeket, kávé, halat, halkonzervet, déli gyümölcsöt, cukorkát, csokoládét és más élelmiszereket.

A *vendéglátás* irányában is egyre növekvő igényekkel lép fel a lakosság. Ez meglátszik a vendéglátóipari forgalom alakulásában is, mely 1952-től 1964-ig több, mint négyzeresére növekedett. Az összforgalmon belül jelentős növekedést mutat az üzemi étkeztetés forgalmának – melynek aránya 8 százalékról a vendéglátóipari forgalomról 9,7 százalékra emelkedett – valamint a saját készítésű áruk forgalma. Ez utóbbi jóval nagyobb mértékű lenne, ha a vendéglátó-kereskedelem nagyobb választékkal tudott volna a lakosság rendelkezésére állni.

A *ruházati forgalom* alakulása hullámzó képet mutat, 1960-ig a forgalom emelkedett, azt követően egészen 1964-ig csökkent. Súlya a megyei összforgalmon belül fokozatosan csökken. E cikkek forgalmának alakulását több körülmény befolyásolja. A csökkenő kereslet oka között objektív és szubjektív tényezőket találunk. Az állandó divatváltozás itt érezteti legjobban hatását. A vásárlók általában az olcsóbb anyagokat keresik, hogy divatváltozás esetén könnyebben ki tudják cserélni. A műanyag-szálak, szintetikus áruk elhasználódási, kihordási ideje hosszabb mint a „hagyományos” pamut- és gyapjú áruké, tehát ritkábban kell kicserélni, újat vásárolni. Az elmúlt években csökkentő hatással volt a ruházati forgalomra a megélt turista-

forgalom is, hiszen különösen néhány kedvezőtlen árárányú ruházati cikkből jelentős volt a turisták „importja” is. Nem volt megfelelő a kereskedelem részéről a ruházati áruk kínálata és az árupropaganda, így ez sem fejtett ki megfelelő hatást a kereslet növelése irányában. Ellenkezőleg hatott a forgalomra az utóbbi években bevezetett évenkénti kétszeri szezonvégi kiállítás, valamint egyes ruházati cikkeknek a hitelakcióba történő bevonása.

A ruházati forgalom összetétele az elmúlt évek alatt jelentősen megváltozott. Leglényegesebb változást a méteráru-cikkek és készáruk forgalmának alakulásában, valamint a falusi lakosság ruházati vásárlási szokásaiban találunk. Korábban a lakosság kész ruházati cikkeket nemigen vásárolt, kivételt képeztek az alacsonyabb övedelműek, akik rá voltak utalva az olcsó, úgynevezett vásári konfekció vásárlására. Ma ezzel szemben a készen vett ruhák dominálnak. 1964-ben a ruházati forgalom belül 34 százalékot tett ki a női, férfi, gyermek-konfekció és a kötöttáru-cikkek forgalmának aránya, míg a pamut és gyapjuszöveté 11 százalékot. A falun is másként öltöznek az emberek mint régebben. Legdöntőbb változás abban van, hogy az emberek jólöltözöttek. A ruházati kereskedelemről fokozatosan eltűnnek a korábbi, kimondottan falusi cikkek – zeug ruha, mikádó kabát, berliner kendő stb. – Ruházatkodásban a falu gyorsan követi a városi divatot. Ma már nem évek, hanem gyakran csak hetek kérdése és a városban térhódító divatos cikkekből a kereslet falun is jelentkezik.

A vegyesiparcikk árufőcsoportba tartozó termékek forgalma évről évre fokozódó fejlődést mutat. A lakosság vásárlásaiban mind nagyobb helyet foglal el. Az 1950-es évek közepéig e cikkek közül többnek a termelése visszaesett, vagy teljesen megszűnt, így a kereskedelemben igen sok volt a hiánycikkek száma. 1955-ben jelentős erőfeszítések történtek a közszükségleti cikkek termelése érdekében. Ettől kezdve az ipar sok olyan cikk gyártását kezdte el, amelyet korábban nem lehetett kapni, ezen túl ebben az időben több új termék is jelent meg a kereskedelemben – mosógép, daráló, főzők stb.

A falusi lakosság igénye is megnőtt a vegyesiparcikk csoportba tartozó egyes cikkek iránt. Építőanyag iránt a tanyavilág csökkenése, új falusi és városi lakások építése növeli a keresletet. Hasonlóképpen nőtt a kereslet a tüzelőanyag iránt is, hiszen falun egyre több kemence helyett állítanak be kályhát, de kevesebb lehetőség van a mezőgazdasági hulladékok tüzelőanyagként való felhasználására is.

Igen élénk kereslet nyilvánult meg – falun és városban egyaránt – az ún. tartós fogyasztási cikkek iránt, azt mutatja ezen cikkek forgalmának alakulása is.

A tartós fogyasztási cikkek alakulása a megyében

Cikk neve	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Porszívó db	—	147	227	225	403	518	911	1 046	1 101	1 568
Mosógép db	—	529	1 963	3 061	2 009	3 082	3 260	4 056	4 475	5 901
Centrifuga db	—	—	—	—	—	41	120	246	822	733
Hűtőszekrény db	—	—	—	—	—	166	127	174	660	973
Kerékpár db	9 801	10 964	11 765	10 161	10 557	10 053	10 166	10 910	10 520	9 650
Motorkerékpár db	432	1 227	1 474	1 116	1 544	1 381	1 016	1 042	1 876	1 587
Rádió db	7 472	10 270	8 956	7 022	6 931	7 806	5 821	5 487	5 587	6 057
Televízió db	—	—	—	245	531	875	2 090	3 505	4 323	7 227
Varrógép db	475	724	925	388	616	659	413	292	612	642
Tűzhely db	11 617	11 993	10 199	9 167	9 360	7 460	6 631	7 056	8 381	7 645
Bútor 1000 Ft	—	13 220	21 981	27 445	38 597	50 512	55 034	58 274	57 972	62 984
Tüzelő to.	107 183	115 590	124 032	134 119	147 766	176 921	209 134	216 268	269 231	299 183

A forgalomban jelentkező hullámzások részben a termelés alakulásából, részben a hitelakcióba történő bevonásból, illetve kizárásból adódnak. Néhány cikknél – rádió, kerékpár – a lakosság ellátottsága megfelelő, ezért ezen cikkek forgalma jelentősen nem változik. Más cikkekből – televízió, hűtőszekrény stb. – az ellátottság még alacsony fokon áll. E cikkek forgalma jelentősen növekedni fog.

A szolnoki Csemegebolt

A mezőgazdaság szocialista átszervezése kedvező befolyást gyakorolt a szabadpiaci felhozatalra. A városi piacokon a háztájiból származó termékek mellett egyre gyakrabban és egyre nagyobb mennyiségben jelennek meg a termelőszövetkezeti közös gazdaságban termelt, különféle állati és növényi eredetű termékek. A földműves-szövetkezeti elárusítóhelyek is növelték a zöldség- és gyümölcsfelhozatalt. Az összes piaci felhozatal nagyságára jellemző, hogy az nagyobb városokban – Szolnok, Jászberény, Törökszentmiklós – eléri a bolti élelmiszerforgalom 14–15 százalékát.

A piaci felhozatal alakulása néhány fontosabb cikkből Szolnok városban

Áru megnevezése		1953	1960	1964	1964 az 1963 év %-ban
Élőcsirke	to	26,4	83,3	112,6	426,5
Tojás	1000 db	394,6	1337,8	1267,0	321,0
Tejfel	hl.	121,4	358,7	428,0	352,5
Burgonya	to	115,4	458,7	537,1	465,4
Sárgarépa	to	106,2	97,2	87,5	82,3
Petrezselyem gyökér	to	82,0	103,8	79,3	96,7
Vöröshagyma	to	110,5	95,5	44,8	40,5
Alma	to	460,7	898,6	835,3	181,3
Szőlő	to	83,4	132,8	185,1	221,0

Azokból a cikkekből, amelyek termelésével a közös gazdaságok kevésbé foglalkoznak – sárgarépa, petrezselyem, gyökér, vöröshagyma – a felhozatal a korábbi évekhez viszonyítva jelentősen csökkent. A felhozatal-csökkenés nem jelenti egyben ezen cikkek forgalmának a visszaesését, mivel a szocialista kereskedelem főként a zöldségboltokon keresztül, jelentősen növelte e cikkekből az eladási forgalmát. Ennek ellenére az ellátás nem volt mindig kielégítő zöldségből és gyümölcsből.

A megye egy lakosára jutó forgalmat – az áruforgalom nagysága mellett – befolyásolja a lakosságának alakulása is. A megye lakossága az utóbbi években csökkent, tehát az egy lakosra jutó forgalom gyorsabban emelkedett, mint az összeforgalom.

Egy lakosra jutó forgalom (Ft-ban)

Arufőcsoport	1950	1952	1955	1960	1964	1964. év az 1960. év %-ban
Élelmiszer	—	696	1055	1367	2011	147,1
Ruházat	—	770	964	1368	1415	103,4
Vegyésiparcikk	—	387	864	1619	2147	132,6
Vendéglátás	—	256	525	840	1059	126,0
Összesen	1114	2109	3408	5194	6632	127,6

A kereskedelem kulturálságának egyik alapvető feltétele, megfelelő bolthálózat kialakítása. A szocialista kereskedelem egy elavult és rendkívüli módon elaprózott üzlethálózatot örökölt a kapitalista kereskedelemtől. A bolthálózatot teljes egészében át kellett alakítani, mert az nem felelt meg a szocialista kereskedelemmel szemben támasztott követelményeknek. Az átalakításnál a cél az volt, hogy szocialista típusú, területi elhelyezés szempontjából a lakosság igényeinek megfelelő bolthálózat alakuljon ki. Ennek az elvnek megfelelően a magánkereskedelemtől átvett kis bolt-csoporthoz hasonló szervezetek már az első években megkezdődött. Gyorsan megindult az üzlethálózat szakosítása. Az 1950-es évek elején alakultak meg: a Szolnoki Állami Áruház, a szolnoki 33. sz. Ruházati Bolt, a kisújszállási Ruházati Bolt stb. Ugyancsak létrehoztunk ebben az időben nagy élelmiszer-, fűszer-, csemege szaküzleteket, pl. szolnoki 1-es, 61-es a Csemege Vállalat boltja, a jászberényi, törökszentmiklósi, karcagi, mezőtúri hasonló jellegű üzletek. A létrehozott szakboltokban összevont készletekből a vásárlók igényeit jobban ki lehet elégíteni. Az üzlethálózat átalakítása során, az üzletek száma az első időszakban nagymértékben csökkent, kapacitásuk azonban jóval meghaladta a magánkereskedelem üzlethálózatának kapacitását. Az első időszak üzlethálózat fejlesztése során a városok, községek központjában korszerű, nagy üzletek létesültek, ugyanakkor a külső városrészek, de különösen az új települé-

sek bolt nélkül maradtak. Később a hálózat-fejlesztésben változás következett be és sor került a külső területeknek bolthálózattal való ellátására is. Azóta a bolthálózat állandóan fejlődik városban és falun egyaránt. A városi és falusi boltok között mind az áruválaszték és minőség, mind a kiszolgálás tekintetében eltűnően vannak a különbségek.

A szocialista bolti kiskereskedelem bolthálózatának alakulása

Bolt-típus	1953	%-a megoszlás	1964	%-a megoszlás
Élelmiszer	118	14,4	611	44,2
Ruházati	56	6,9	135	9,8
Vegyesiparcikk	248	30,4	303	22,0
Áruház	1	0,1	2	0,1
Vegyesbolt	393	48,2	330	23,9
Összesen	816	100,0	1381	100,0
ebből gyógyszerár	72	8,8	71	5,2

Az össz-bolthálózatban belül jelentősen megnőtt a szakboltok aránya. Míg 1953-ban az össz-boltoknak csak 51,8 százaléka, addig 1964-ben már 76,1 százaléka volt szaküzlet.

A vendéglátó-kereskedelem hálózata szintén jelentősen fejlődött. A magánkereskedelem „korcsmáit” felváltották a szocialista kereskedelem éttermei, kisvendéglői, cukrászdái, büféi.

A szocialista kereskedelem vendéglátó-hálózatának alakulása

Bolt-típus	1953	megoszlás %-a	1964	megoszlás %-a
Étterm. kisvendéglő	31	10,0	74	12,8
Büfé	4	1,3	58	10,0
Cukrászda, eszpresszó	29	9,4	80	13,8
Italbolt	162	52,8	272	46,9
Szálloda	7	2,3	13	2,3
Egyéb	74	24,2	82	14,2
Összesen	307	100,0	579	100,2
ebből üzemi étkeztetés	64	20,8	82	14,2

A vendéglátó-hálózat fejlesztése során igen sokat fejlődött a falusi vendéglátás. Falun is növekszik az igény a különböző ételszolgáltatások iránt. Ma már a cukrászdák, eszpresszók falun is a fiatalság legkedveltebb szórakozóhelyeivé váltak.

A hálózat fejlődése nem tartott lépést az egyre növekvő forgalmi igényekkel. Számos korszerű, jól felszerelt, nagy forgalom lebonyolítására alkalmas egységen kívül elég sok olyan egység van, amely nem tudja biztosítani a forgalom maradéktalan lebonyolítását. A városok külső területein működő, de különösen a raktárral nem rendelkező boltok üzemeltetési körülményei igen rosszak. Tetézi a nehézségeket, hogy a kereskedelmi egységek egy része elavult, öreg, lelakott magántulajdonban lévő épületben üzemel. Ezen kívül van még ellátatlan terület is. Új lakóházakkal együtt nem mindig épültek fel időben a kereskedelmi egységek, pl. Szolnok, Ságvári körút, Vörös Csillag út, Bálvány út stb.

A nagy forgalom zavarmentesebb lebonyolítása érdekében a kereskedelemnek – az üzlethálózat, az eladóhelyek számának növelésén túl – keresni kellett, a kereskedelmi munka hatékonyságát fokozó módszereket. Olyan új eladási módszerek bevezetése vált szükségessé, amelyek révén a kereskedelmi dolgozók igénybevétele nélkül is biztosítani lehet az üzletek áteresztőképességének fokozását. Hazánkban az új kereskedelmi módszerek bevezetését 1955-ben kezdték el, alkalmazásukra szélesebb körben azonban csak 1958 után került sor. A megyében is 1958-ban hoztuk létre az első új eladási formákat és az év végén Szolnokon 2, Jászberényben 1 gyorskiszolgáló

bolt működött. 1964-ben az új kiszolgálási rendszerben – önkiszolgáló, önkiválasztó – működő boltok száma a kiskereskedelemben 295, míg a vendéglátásban 7. volt.

Az új eladási formában működő boltok forgalma számarányuknál jóval nagyobb. 1964-ben az Élelmiszer Kiskereskedelmi Vállalat forgalmának 52,8, az Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat forgalmának 27,3, míg a szövetkezeti kereskedelem forgalmának 36 százalékát bonyolították le az új eladási rendszerű boltok. Szolnokon az 1. számú bolt 1960. szeptember elsején kezdte meg működését önkiszolgáló rendszerben. Négy év alatt a forgalmát, valamint az egy eladóra jutó forgalmat több mint másfélszeresére emelte.

A szolnoki 1. sz. önkiszolgáló bolt forgalmának alakulása

Hónap	Forgalom			1964 az 1959 %-ban	Egy eladóra jutó forgalom			1964 az 1959 %-ban
	1959	1960	1964		1959	1960	1964	
Szeptember	1252	1252	2112	168,7	37,9	35,1	62,0	163,6
Október	1279	1394	2276	177,9	38,2	43,2	67,0	175,3
November	1177	1545	2263	192,2	36,2	49,2	69,0	190,6

Az új kiszolgálási formáktól eleinte a vásárlók húzódtak, ma már a kereskedelmi dolgozókkal együtt megkedvelték és szívesen vásárolnak önkiszolgáló, önkiválasztó boltokban.

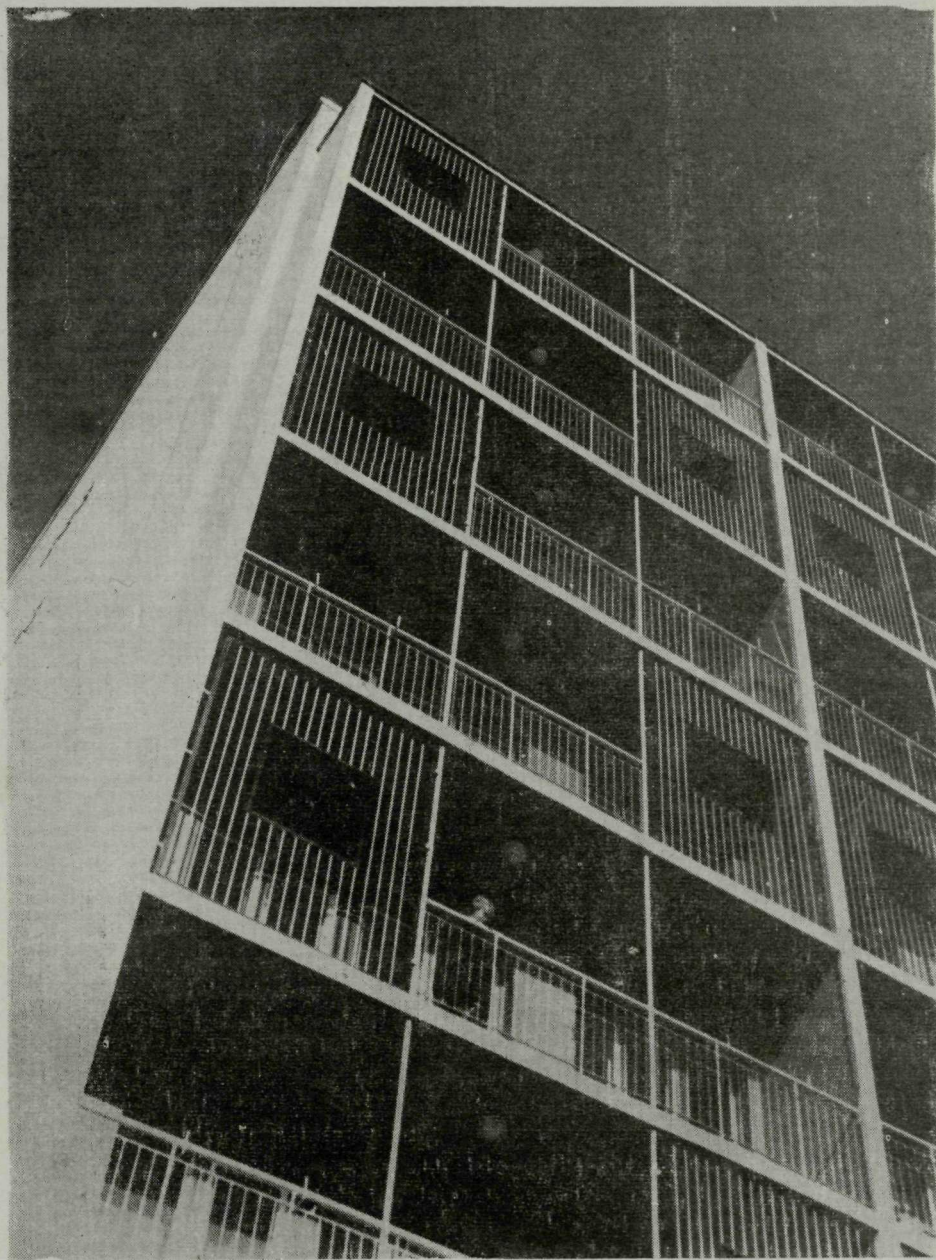
A kereskedelem fejlődésének ismertetett számaiból láthattuk azt a nagy fejlődést, amelyet a megye kereskedelme az elmúlt húsz év során elért. Az elért eredmények a kereskedelemben foglalkoztatott dolgozók jó munkáját igazolják, akik állandóan arra törekedtek, hogy kellő mennyiségű és jó minőségű áruval lássák el a megye lakosságát. E törekvésük azonban nem mindig járt elég sikerrel, mert különösen új cikkeknel az igényeket az ipar sem tudja olyan gyorsan kielégíteni, mint ahogyan azok jelentkeznek. A párt és kormány politikája az ellátás terén éppen arra irányul, megteremti a lehetőségét annak, hogy az ipar jobban érdekelve legyen a lakosság ellátásában, hogy jobban figyelembe vegye a kereskedelemnek azokat az igényeit, amelyeket a lakosság érdekében képvisel. Amennyiben azt sikerül megvalósítani, úgy a kereskedelem fejlődése továbbra is zökkenőmentes lesz.

SOÓS ISTVÁN

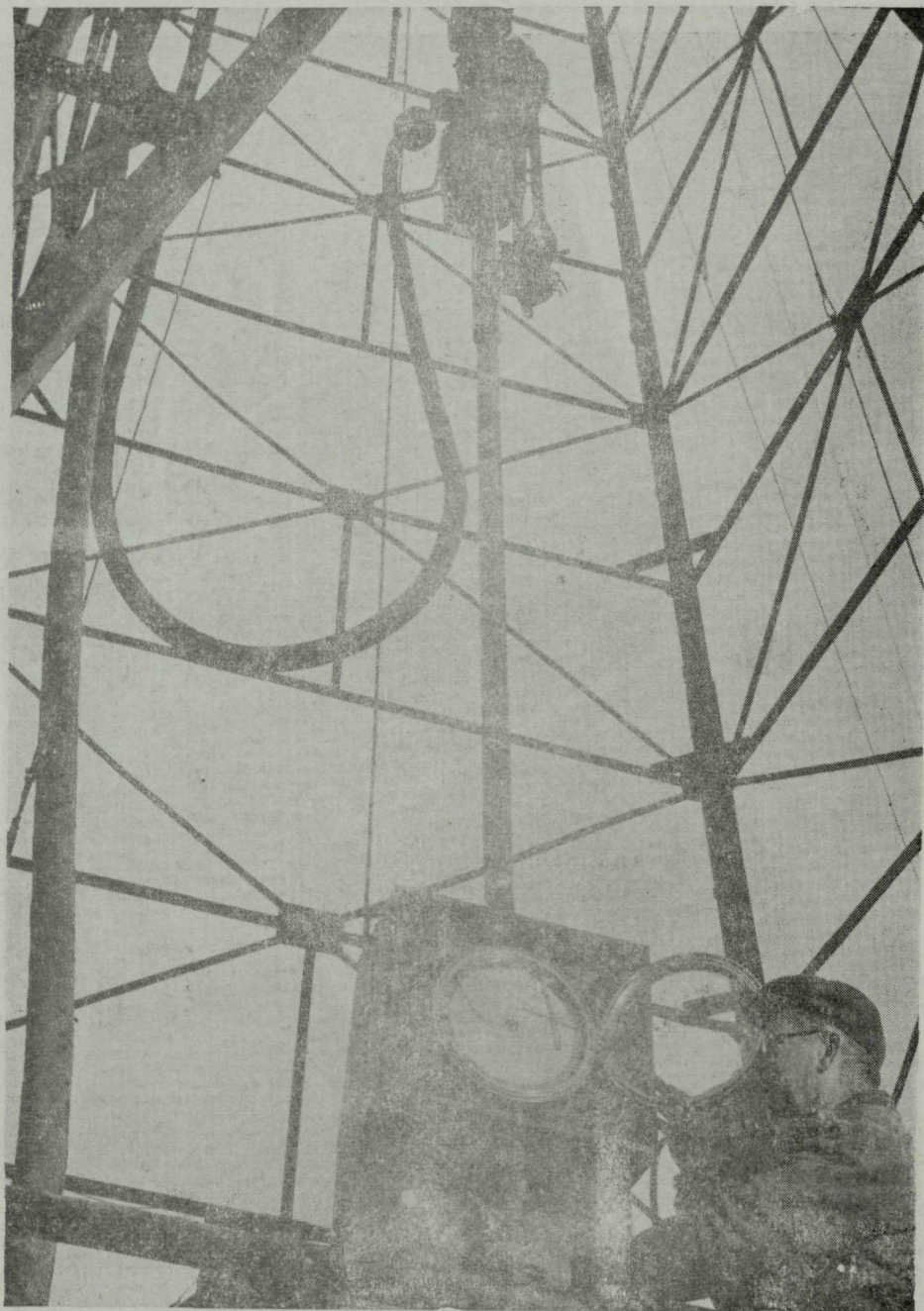
JEGYZET:

1. A felszabadulás előtti és közvetlen utáni adatok a megye akkori területére vonatkozik.
2. Az eladási forgalom a mindenkorai fogyasztói áron van számítva.

3. Felhasználva a Központi Statisztikai Hivatal Szolnok megyei Igazgatósága évkönyveiben. „Az I. öt éves terv főbb eredményei Szolnok megyében”, valamint a „Számvetés az MSZMP kongresszusa előtt” című kiadványokban szereplő adatok.

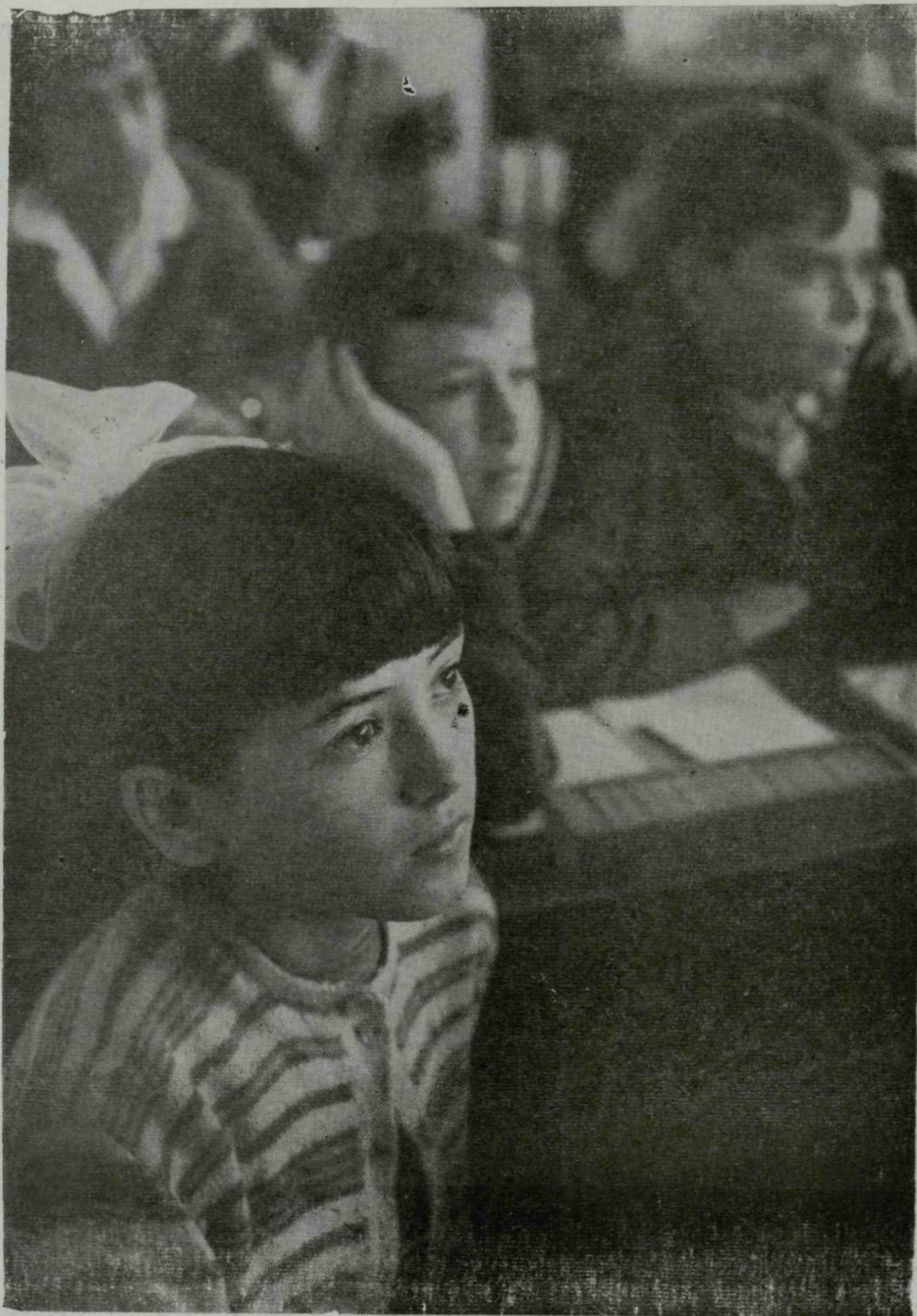
Modern lakóbáz Szolnokon

Olajbányász munkában

A Szolnok Megyei Tanács ülése

Figyelő tekintetek

A művelődésügy 20 éve Szolnok megyében

I.

A felszabadulás óta eltelt 20 év története: a szocializmus felépítéséért folyó harc története. A politikai, gazdasági harc és munka mellett a kulturális felemelkedés biztosítása, az emberek gondolkodásának szocialista átformálása is szerves részét képezte és képezi ennek a harcnak. Kezdettől fogva világos volt, hogy a szocializmus ügyének győzelméhez elengedhetetlen, alapvető feladat a kulturális forradalom végrehajtása is.

Az ellenforradalmi korszak lényegéből következő örökséget hagyott hátra a kultúra területén is: alacsony iskolázottságot, a burzsoá ideológia szellemi mérget, a kizsákmányoló osztályok művelődési monopóliumát.

Szolnok megye sem volt elkényeztetett területe az ellenforradalom kulturális politikájának. A megye mezőgazdasági jellegéből fakadóan az uralkodó osztályokat a termelőerők fejlődése még kevésbé kényszerítette a termelés érdekében az iskoláztatás fejlesztésére, mint az ipari vidékeken. Ebből következően szinte korlátlanul érvényesülhetett az ellenforradalmi rendszer kultúrpolitikájának tömegeket sújtó lényege, a művelődés alárendelése a kizsákmányoló osztályok politikai hatalma biztosításának. Ezt a kultúrpolitikát a népellenesség, az osztályellentétek elködösítésére irányuló törekvés jellemezte. Tartalmában a nemzeti fennhíjazás és gyűlölködés, a nacionalizmus és sovinizmus, a klerikalizmus volt az uralkodó a „kultúrfölény” hamis jelszava mögött.

Mit takart a „kultúrfölény” Szolnok megyében?

Az 1949-es népszámlálás adatai élesen rámutatnak erre. 32 983 embernek nem volt semmilyen iskolai végzettsége. Ez azt jelentette, hogy Szolnok megyében minden 12. ember egyáltalán nem járt iskolába. A 15 éven felülieknek mindössze 8,3 százaléka rendelkezett az általános iskola 8. osztályának megfelelő végzettséggel, a 18 éven felüliek 1,8 százalékának volt érettségi bizonyítványa. (Ma az általános iskola 8. osztályát elvégzők 47 százaléka tanul tovább a középiskolákban.) Nem érte el az 1 százalékot az egyetemi (főiskolai) oklevelet szerzetek száma. E számok önmagukban is rendkívül alacsonyak, belső összetételük azonban még világosabbá teszi a felszabadulás előtti kultúrpolitika osztályjellegét. 1938-ban a megyében 1330 középiskolai tanuló volt (ma – a felnőttekkel együtt – 16 941), s közöttük alig találunk fizikai dolgozó gyermekét. Az sem véletlen különben, hogy az 1938-as statisztika kategorizálása igyekszik a leghomályosabbá tenni a tanulók szociális összetételét.

A népművelés tartalmilag a fasiszta nézetek uralmát, a kispolgári giccs, a ponyva, a szórakoztató-ipar tobzódását jelentette.

A demokratikus törekvések a kultúra terén csak szűk körben hathattak, mert a hivatalos kultúrpolitika egész hatalmas apparátusával, a hatalom minden eszközével igyekezett elfojtani ezeket,

II.

A szocialista kultúra megteremtéséért folytatott harcot, a kulturális forradalmat ilyen örökség birtokában kellett megindítani. A párt előtt világos volt, hogy a kulturális forradalmat maguknak a dolgozó tömegeknek kell létrehozniok – a párt irányításával, az állam szervezett erejével, a kulturális intézményekre támaszkodva.

Ilyen helyzetben a *kulturális forradalom fő feladatai a következőkben jelentkeztek:*

Harcot kellett indítani a volt uralkodó osztályok műveltségi kiváltságainak és előnyeinek megszüntetéséért. Ez a feladat – többek között az iskolarendszer, az iskolahálózat fejlesztését, ezzel összefüggésben a pedagógusok számának jelentős mértékű növelését igényelte. Szolnok megyében akkor nem érte el az 1000-et az általános iskolai, a 70-et a középiskolai nevelők száma. (Ma 2863 általános iskolai és 498 középiskolai nevelő dolgozik.) Nem volt ritka a 100, vagy akörüli létszámmal működő tanulócsoport, ami önmagában is mutatja az oktatás alacsony színvonalát. Biztosítani kellett a középfokú oktatás szélesítését, a dolgozók gyermekeinek bejutását a közép- és felsőfokú oktatásba. Mindezzel együtt olcsóbbá kellett tenni az iskoláztatást. Ezen az úton és a népművelés fejlesztésével viszonylag gyorsan kellett emelni az egész dolgozó nép műveltségének, tudásának, kulturájának színvonalát.

Az egész művelődésügyet tartalmában is a szocializmus ügyéért folytatott harc szolgálatába kellett állítani. Az iskola, a népművelés feladatait a szocialista kultúra követelményeinek megfelelően kellett kidolgozni, ami a marxizmus-leninizmus uralkodóvá tételét jelentette az oktatás, népművelés tartalmában.

Ezzel összefüggésben új, szocialista értelmiséget kellett kialakítani. A polgári neveltetésű, de a népi hatalomhoz hű értelmiség ideológiai átformalása, képzett munkások és parasztok értelmiségi munkakörökbe helyezése, a fiatal értelmiség szocialista világnézetének megalapozása, s ilárd kommunista magatartásának kialakítása – ezek a feladatok jelentkeztek a megvalósítás útján.

E művelődéspolitikai tennivalók nem önmagukért, hanem a szocializmus felépítésének alárendelve, annak szerves részeként állottak előttünk. Nyilvánvaló volt, hogy a kulturális forradalom nem mehet automatikusan végbe, hanem a párt és állami irányítás céltudatossága, a tömegek aktív szerepe biztosíthatja csak annak győzelmét. A kulturális forradalom célkitűzései felé vezető út sem volt sima, hanem csak az elmaradottság, a burzsoá nézetek, a reakciós polgári kultúra elleni éles harc hozhatta és hozhatja meg az eredményeket.

III.

A kulturális felemelkedésért folytatott harc Szolnok megyei története is szemléletesen tükrözi azokat az erőfeszítéseket, melyeket a párt tett hazánkban a kulturális forradalom végrehajtásáért.

20 év távlatából sem érdektelen felidézni, hogy az ellenforradalmi korszak kultúrpolitikájának következményein túl mennyiben nehezítette a kulturális felemelkedés megindulását a volt uralkodó osztályok egész politikájának következménye, a második világháború. Egyetlen idézet – a vármegyei tanfelügyelő 596/1946. számú jelentéséből – is érzékelteti a súlyos nehézségeket: „Az általános iskola vármegyénkben minden 5000 lakoson felüli községben megnyílt, ahol annak megindítását elnterem-, vagy tanítóhiány nem akadályozta. . . 36 tanyai iskola működő képessége az elmúlt tanévben sem volt biztosítható. . . Az iskolák zavartalan működéséhez szükséges és megfelelő tanterem még számos községben nem áll rendelkezésre, úgyszintén az iskola háborús sérülései, ablakok és ajtók hiányossága számos helyen még nincs a község részéről rendbehozva. . . Tisztelettel kérem a Főispán Úr és a Tekintetes Közigazgatási Bizottság rendelkezését, hogy a községi előljárásságok közmunka útján hozassák

helyre az iskolai tantermek és tanítói lakások háborús sérüléseit, hogy legalább az épület tetőzete, ablakok és ajtók hiánytalanok legyenek.”

A súlyos nehézségek ellenére a felszabadulás megteremtette a kulturális fejlődés feltételeit is. A szocialista forradalom első szakaszában, az 1945–48-as időszakban a párt harca a kultúra demokratizálásáért, a demokratikus tartalmú művelődési reformokért, demokratikus és szocialista hagyományaink helyes értelmezéséért és felhasználásáért, a volt uralkodó osztályok művelődési egyeduralmának megtöréséért, a reakciós-klerikális elemek visszaszorításáért folyt.

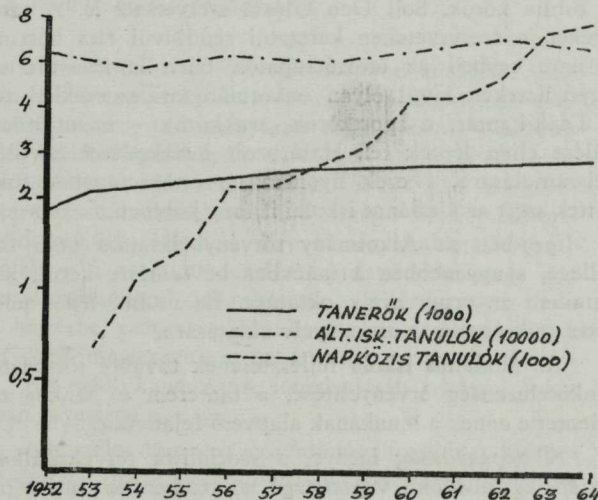
E harc első nagy eredménye az *általános iskola megteremtése* volt. Nehézség adódott bőven, hiszen az 1945–46-os tanévben mindössze 56 iskolában indulhatott meg az általános iskola. A szelekció azonban ekkor még ennek ellenére érvényesült, a volt polgári iskolákba és gimnáziumokba elsősorban a polgári szülők íratják be gyermekeiket. A szelekció fennmaradását elősegítette a tanárhiány is, hiszen a volt népiskolák nem rendelkeztek tanárokkal.

A gazdasági helyzetből fakadó problémák is súlyos nehézséget jelentettek. A felszerelés hiánya nagyban rontotta az eredményes oktatás lehetőségét, a tüzelőhiány pedig több hónapos tanítási szüneteket is eredményezett az iskolák többségében. Az ellenforradalmi rendszer és a háború a dolgozó osztályokat sújtotta, ennek következményeként a tanszer-, ruha-, cipőhiány, nem egy esetben az étkezési gondok nagymértékben hátráltatták az iskoláztatást. Az iskolák nagyobb része az egyházak kezén volt, s ez a tény is súlyosan nehezítette az előrehaladást.

Az általános iskola megteremtése tehát nem jelenthette az iskolázottság azonnali és ugrásszerű megjavulását. Hozz az általános iskola valóban azt a szerepet tölthesse be, amiért létrejött, ahhoz politikailag, népgazdaságilag és az életszínvonal tekintetében is előre kellett lépni. S az ilyen irányú fejlődéssel párhuzamosan nőtt azzá megyénkben is az általános iskola, amit ma jelent közoktatásügyünkben.

Általános iskolai tanulók,
napközis tanulók, tanerők
száma

Év:	Tanu- lók:	Napkö- zisek:	Tan- erők
1952:	62 031	—	1947
1953:	60 797	771	2007
1954:	59 603	1186	2125
1955:	60 234	1483	2369
1956:	61 165	2186	2486
1957:	61 092	2240	2525
1958:	60 731	2630	2560
1959:	62 422	3363	2596
1960:	60 083	4233	2614
1961:	68 473	4575	2633
1962:	70 098	5759	2746
1963:	69 668	7169	2846
1964:	68 098	7917	2863

Grafikon az általános iskolák fejlődéséről

Az általános iskola ma betöltött szerepét, jelentőségét látva érthetjük meg igazán, hogy milyen óriási vívmány volt annak megteremtése.

Az 1945–48 közötti időszak kulturális fejlődésére jellemző volt a polgári pártokkal kötött koalíció. A politikai és gazdasági fronton sorozatos vereséget szenvedő volt uralkodó osztályok a kultúra területén igyekeztek lábukat megvetni. A párt esz-

mei befolyása azonban mind nagyobb lett, s a munkásosztály hatalomrajutása lényegesen meggyorsította az előrehaladást.

Az 1948. évi XXXIII. törvénycikk június 17-én törvénybe iktatta az iskolák államosítását. A törvény végrehajtása során Szolnok megyében 174 egyházi iskola államosítása történt meg. Ez a tény nagyon jelentős lépést jelentett közoktatásügyünk fejlődésében. Megszüntette a szétforgácsoltságot, egy egész sor iskola teljesen osztottá fejlesztését tette lehetővé. Az államosítás bizonyos szelekciót eredményezett a pedagógusok körében, mivel egyesek nem vállalták az állami iskolában a munkát. A klerikalizmus fontos bázisát veszítette el az iskolák államosításával, s lehetővé vált az állami tanterv egységes bevezetése.

Az iskolák államosítása éles politikai harc közepette történt Szolnok megyében is. Már 1948 májusában meggyeszerzte szülői értekezleteket tartottak, s ezeken a szülők döntő többsége is az államosítás mellett foglalt állást. A klerikális reakció teljes befolyását latba vetve mindent megtett az államosítás megakadályozása érdekében.

Az államosítás végrehajtása után a tömegek csattanós választ adtak a reakciónak. Megindult a „Dolgozók az iskoláért” mozgalom, mely során az ipari munkások falujáró brigádjai és a dolgozó parasztszok társadalmi munkában 670 iskolai tantermet állították helyre, tettek alkalmassá a tanításra.

Az államosítás megteremtette a feltételeit az oktató-nevelő munka demokratizmusá, szocialista tartalma egységes érvényesülésének. Tömegmérétekben indult meg a nevelők ideológiai alapképzése.

Az államosítás azonban nem jelentette az iskola nevelő munkájának tartalma körüli éles harc megszűnését. A szocialista nevelő munka kibontakozásának mozgalmi bázisai lettek a megalakult úttörőcsapatok. 1948 őszén már 130 úttörőcsapat működött a megye iskoláiban. De az iskolán belül dolgoztak a Szív Gárda, Mária Kongregáció, a Biblia körök, Soli Deo Glória szervezetei is. A tanuló ifjúság közötti befolyásért ezeken a szervezeteken keresztül rendkívül éles harcot indítottak az egyházak, s ez a harc egyben az úttörőcsapatok ellen is irányult. A kifejezetten egyházi jellegű egyesületeken kívül olyan önkormányzati szervekkel rendelkező egyesületek is, mint a Diák-kaptár, a sportkörök, szakkörök – az úttörőcsapatok befolyásának érvényesülése ellen léptek fel. Határozott intézkedésekre volt szükség a reakció bázisainak felszámolására, s ezek nyomán az úttörőcsapatok fokozatosan szélesedő befolyásra tettek szert az általános iskolai ifjúság körében.

1949-ben az Alkotmány törvénybeiktatása után megszűnt a hitoktatás kötelező jellege, s ugyanebben a tanévben bevezetésre került az általános iskolák felső tagozataiban az orosz nyelv oktatása. Ez utóbbi lépés jelentős számú nevelő kiképzését tette szükségessé az orosz nyelv oktatására.

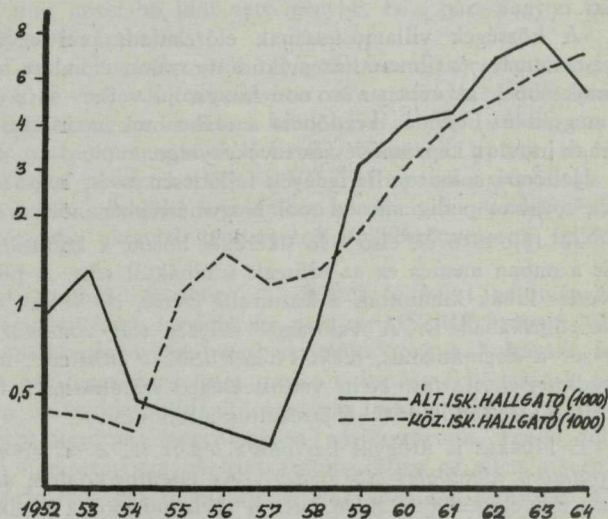
Az általános iskola fejlesztésének további története a teljessé tételre irányult. A tankötelezettség érvényesítése, a tanterem és szakos tanár-ellátás fokozatos javítása jelentette ennek a munkának alapvető feladatait.

A népgazdaság igénye, a szocialista tervezdalkodás érvényesülése egyre több közép- és felsőfokú végzettségű szakembert kívánt. Mindezek érdekében növelni kellett a középiskolai tanulók számát úgy, hogy ezzel együtt jelentős mértékben javuljon középiskoláinkban a tanulók szociális összetétele is. Az első lépések ugyan már közvetlenül a felszabadulás utáni hónapokban megtörténtek a népi kollégiumok megszervezésével megyénk városaiban. De a munkás- és parasztszármazású tanulók nagyobb tömegeinek középfokú beiskolázása 1949 őszén indult meg. Ebben az évben 1287 tanuló iratkozott be a középiskolák első osztályaiba. (1938-ban 1330 volt az összes középiskolai tanulók száma a megyében.) Az első osztályosok 28,84 százaléka munkás, 41,56 százaléka dolgozó paraszt szülők gyermeke volt. Ezzel egyidőben indultak

a szakértetségire előkészítő tanfolyamok, s egyre több munkás- paraszt-származású tanuló került a felsőfokú oktatási intézményekbe.

Már a felszabadulás utáni első években megindultak a dolgozók általános és középiskolái. 1952-ből van az erre vonatkozó első pontos adatunk. E szerint ebben az évben a dolgozók általános iskoláiban 960-an, a dolgozók középiskoláiban pedig 425-en tanultak.

Felnőttoktatás		
Év:	Ált. Isk.:	Középisk.:
1952:	960	425
1953:	1385	419
1954:	489	368
1955:	442	1109
1956:	297	1601
1957:	261	1182
1958:	831	1398
1959:	3118	1928
1960:	4137	3074
1961:	4303	4140
1962:	7153	5388
1963:	7949	6529
1964:	5647	7145

Grafikon a felnőttoktatás fejlődéséről

Az oktatás színvonalának emelése különösen 1951-től vált központi kérdéssé. Világos volt, hogy nem elég a munkás-paraszt származású gyermek iskoláztatásáról gondoskodni, hanem ezzel párhuzamosan szilárd, tudományosan megalapozott ismeretek elsajátítását is biztosítani kell. Fel kellett lépni olyan ellenséges akció ellen, mely a tanulók tudatos túlterhelése, maximalizmus útján akart szelektíót elérni a hátrányos helyzetben lévő munkás-paraszt származású tanulók rovására. Harcot kellett indítani a burzsoá pedagógia bomlasztó módszereinek terjesztői ellen is. Ugyanakkor fel kellett lépni olyan veszély ellen is, mely – a politikai nevelés feladatait eltorzítva – a tantárgyak erőszakolt, frázisos „átpolitizálásában” jelentkezett, a szilárd tárgyi ismeretek nyújtásának követelményét háttérbe szorítva. Jelentős intézkedések történtek a szigorú tanulmányi fegyelem és rend megteremtése, az iskola egyszemélyi felelős vezetésének biztosítása érdekében. Az ezzel kapcsolatos intézkedések nyomán fokozatosan javult az iskolai munka eredményessége is.

A proletárdiktatura győzelme után széles tömegek érdeklődése fordult a kultúra felé, kibontakozásnak indult a kulturális tömegmozgalom. Ugrásszerűen megnöttek a könyvkiadás számai, gyorsan fejlődött a könyvtári hálózat. Folyamatosan növekedett a könyvtárak könyvállománya, az olvasók száma. Az első időszakra azonban az volt a jellemző, hogy túlzottan sok kiskönyvtár jött létre a megyében. Olyan irányzat alakult ki, hogy minden gépállomásnak, termelőszövetkezetnek, állami gazdaságnak, üzemnek, tömegszervezetnek stb. legyen könyvtára. Ez nagy mennyiségi fejlesztést eredményezett ugyan, de az egységes irányítást és fejlődést lehetetlenné tette. A fejlődés eredményeként 1952-ben már csak a közművelődési könyvtárakban 68 700 kötet könyv volt és 23 000 beiratkozott olvasó. Bár még így is alig érte el a

150 kötetet az 1000 lakosra jutó könyvállomány, mégis nagy előrelépést jelentett, hiszen 1938-ban csak 15 000 könyv és 10 000 olvasó volt az akkori közkönyvtárakban.

Gyors növekedésnek indult a művelődési otthonok hálózata. 1952-ben már 54 művelődési otthon működött, s abban az évben ezeknek 325 000 látogatója volt. (1938-ban 13 működő művelődési otthon volt a megyében.)

Jelentős tömegek igyekeztek ismereteiket bővíteni a népművelés lehetőségeinek igénybevételével. 1952-ben 1507 ismeretterjesztő előadás hangzott el 90 600 hallgató előtt.

A községek villamosításának előrehaladásával együtt fejlődött a mozihálózat. 1952-ben már 76 filmszínház működött, 17 000 előadást tartott s a megye filmszínházainak ebben az évben 2 800 000 látogatója volt. – 1954 óta állandó színház működik a megyében. Fejlődés kezdődött a múzeumok munkájában is, s egészséges bontakozásnak indult a képzőművészek tevékenysége.

Jellemzi a kulturális igények fejlődését az is, hogy 1938-ban 13 000 rádió-clófizető volt, 1953-ban pedig már 41 000. Nagymértékben nőtt a sajtó-előfizetők tábora is.

Az 1950-es évek első fele sikereket hozott a kulturális forradalom frontján. Nem volt azonban mentes ez az időszak a hibáktól sem. A politikai, gazdasági életben elkövetett hibák kihatottak a kulturális életre, de voltak tévedések magában a művelődéspolitikában is. A valóságos helyzet sok vonatkozásban szubjektív megítélése egyszer a dogmatizmus, szektás tendenciákat erősítette, máskor megalkuvást, elvtelen engedelményeket szült. Nem vettük eléggé számításba a burzsoá ideológia mély gyökereit, túl siettettük és túl is értékeltük a fejlődést.

E hibákat is ürügyül használva *lépett fel a revizionizmus, indult meg az ellenforradalom ideológiai előkészítése.* Az ellenforradalom súlyos megrázkódtatást jelentett a művelődésügy területén is. A revizionizmus a hibák mérhetetlen felnagyításával megtagadta a kulturális forradalom eredményeit, a „kultúra szabadsága” liberális-burzsoá jelszavát hangoztatva a kultúra szocialista tartalmát támadta, a „nemzeti út” egyoldalú, nacionalista hangsúlyozásával a proletárinternacionalizmus elvét vetette el. A nyílt burzsoá propaganda is – részben az elkövetett hibák miatt – eléggé jelentős tömegekre hatott. Mindezeket a reakciós, ellenforradalmi erők a maguk céljaira használták fel, a fegyveres ellenforradalmi felkelés idején pedig igyekeztek megszerezni a művelődés területének kulcspozícióit.

Az ellenforradalom ideológiai előkészítése rombolólag hatott a pedagógusok és a tanulók soraiban egyaránt. Ez súlyos zűrzavart okozott a nevelőmunkában, mely az ellenforradalmi felkelés időszakában – egy ideig még annak leverése után is – csak fokozódott. A fegyveres felkelés, az ellenforradalmi erők nyílt jelentkezése azonban a nevelők sorában is megindította a világosabb differenciálódást. A nevelők jelentős része tartózkodó lett, egy része határozottan szembefordult az ellenforradalommal, kis része pedig egyértelműen az ellenforradalom oldalára állt.

Ahol az ellenforradalmi erők pozícióhoz jutottak, azonnal hozzákezdtek konkrét intézkedések tételéhez. Elsősorban a Jászságban és a tiszafüredi járásban megszüntették az orosz nyelv tanítását, helyébe néhány helyen a kötelező hitoktatást rendelték el, a nevelőket pedig kötelezték a tanulók templomba vezetésére, vallási szimbólumok elhelyezésére az iskolákban. A tanítás ugyan csak kevés iskolában szünetelt néhány napig, de az iskolai munka viszonylagos rendje csak januárban–februárban állt helyre. Az igazolatlan mulasztások száma azonban még ezután is magas volt, az eszmei zűrzavar pedig még hosszú ideig éreztette hatását.

A revizionizmus és az ellenforradalom a népművelés területén is súlyos károkat okozott. Kisújszálláson, Öcsödön, Kenderesen pl. ellenforradalmi elemek a könyvtári könyvállomány egy részét elégették. A szocialista, haladó művek olvasottsága visszaesett, a haladó filmek látogatottsága erősen csökkent. A színház műsorpoli-

tika' átmenetileg messze került a szocialista jellegtől, az öntevékeny művészeti mozgalomban is elburjázott a polgári ideológiát tükröző művek bemutatása.

A fegyveres felkelés leverése után megindult a forradalmi erők ellentámadása a kultúra frontján is, bár itt nehezebb volt az előrehaladás, mint más területeken. Az ellenforradalmi erők azonban itt is fokozatos visszavonulásra kényszerültek, s. a párt helyes politikája eredményeként megindult az eszmei-politikai nevelőmunka széleskörű kibontakozása, az ellenforradalom által okozott károk és zűrzavar felszámolása. Ez a munka azonban még hosszabb időt vett igénybe, és a párt nagyon következetes harcát igényelte az ideológia frontján.

Az MSZMP sokat és alaposan foglalkozott a revizionizmus és az ellenforradalom okozta károk felszámolásával, a kulturális forradalom soron következő feladataival. A párt művelődéspolitikai irányelvei, az irodalom kérdéseivel, a népi írókkal, az irodalomkritikával foglalkozó pártdokumentumok jelentős állomásai voltak ennek a munkának. Az MSZMP országos pártértekezlete, a VII–VIII. pártkongresszusok egyaránt nagy figyelmet szenteltek a kulturális forradalom kérdéseinek. Az 1961. évi III. tv. – a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről – közoktatásunk fejlődését hosszú időszakra megalapozta.

Ezek a dokumentumok Szolnok megyében is jelentős fejlődést eredményeztek. A párt művelődéspolitikai irányelveinek megjelenése után az MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága 1958. december 18-án átfogó határozatban jelölte meg a kulturális forradalom megyei feladatait. A határozat értékelte a megye kulturális fejlődésének eddigi útját, és leszögezte, hogy a művelődéspolitikai irányelvek megvalósítása „egész szocialista építőmunkánk fontos kérdése, megvalósítása párttagságunk, egész dolgozó népünk ügye és érdeke.” A határozat nagyon határozottan fellép az ellen a szemlélet ellen, mely szerint a kultúrforradalom feladatainak megvalósítása kizárólag a kültűrmunkásokra hárul.

Ezt követően 1959. végén a Szolnok Megyei Tanács határozatban dolgozta ki a megye ötéves művelődésügyi programját. A program részletekbe menően jelöli meg a közoktatás és népművelés vonatkozásában a konkrét tennivalókat.

A párt VIII. kongresszusa után az MSZMP Megyei Bizottsága újra átfogóan foglalkozott a megye művelődésügyi helyzetével és 1963. március 23-án hozott határozatában már azt állapíthatta meg, hogy az ötéves megyei művelődésügyi program lényeges feladatainak döntő többsége megvalósult. Ezen az alapon és a VIII. kongresszus határozatainak figyelembevételével jelölte meg e határozat a további tennivalókat.

A Megyei Tanács V. B. ebben az időszakban egész sor lényeges kérdésben hozott konkrét határozatokat a művelődésügy továbbfejlesztésére. Határozatok születtek az iskolahálózat fejlesztéséről és korszerűsítéséről, a tanyai általános iskolák körzetiítéséről, a könyvtári munka fejlesztéséről, a falusi kulturális munka kérdéseiről, a képzőművészet helyzetéről –, hogy csak a legfontosabbak közül említsek néhányat.

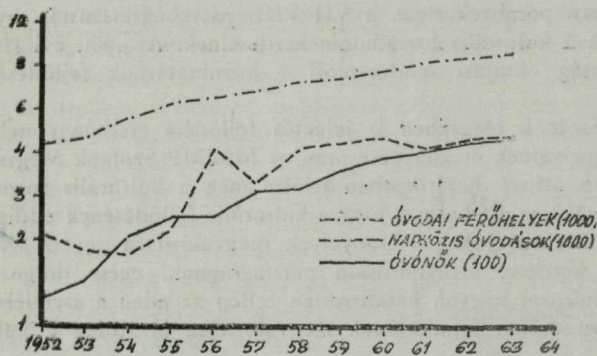
A művelődés különböző területein a fejlődés lényegesen gyorsabb lett az ötéves művelődési programban előirtaknál, s ebben egész gazdasági és politikai fejlődésünkön belül különösen nagy szerepe volt annak, hogy 1959-ben végbement megyénkben a mezőgazdaság szocialista átalakulása. Ennek a nagyjelentőségű fordulatnak kulturális kihatásai sokoldalúan jelentkeztek, s egészében véve a kulturális forradalom előrehaladásának ütemét gyorsították.

IV.

A felszabadulás óta eltelt 20 esztendő a szocializmus megteremtéséért, felépítéséért folytatott harc és munka két évtizede. Felmérve megyénk mai kulturális helyzetét, s visszagondolva az ellenforradalmi korszak kulturális örökségére jogosan állapíthatjuk meg, hogy nagyot, hatalmasat léptünk előre e harc közben és ennek a harcnak részeként a kulturális felemelkedés terén is.

Vizsgáljuk meg a továbbiakban, hogy milyen konkrét eredmények születtek Szolnok megyében 20 év alatt a kulturális forradalom frontján. Kezdjük vizsgálódásunkat a közoktatás területén.

Szélesedett óvodahálózatunk. Ma már 158 óvodában 8760 óvodáskorú gyermek nevelését biztosítjuk. Nagymértékben emelkedett az óvodai nevelőmunka színvonala, eredményessége. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy minden 19 óvodás gyermekre jut 1 óvónő. Ennek nagy jelentősége akkor tűnik ki igazán, ha összehasonlítjuk pl. az 1940. esztendővel, amikor minden 85 óvodásra jutott csak 1 óvónő Szolnok megyében. Jelentős a fejlődés tárgyi vonatkozásban is. Óvodáink egészségügyi szempontból kifogástalanok, ragyogóan tiszták, izlésesen és jól felszereltek, játékkal bőségesen ellátottak.

Grafikon az óvodák fejlődéséről

Az óvodások több mint fele – 4800 – napköziotthonos. Ez a lehetőség még ismeretlen volt a felszabadulás előtti Szolnok megyében.

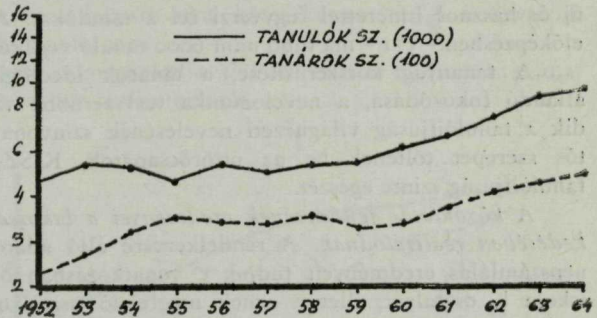
Ma már jelentős mértékben megközelítettük az általános iskola minden vonatkozásban teljessé tételének célkitűzését. A beiskolázás gyakorlatilag 100 százalékosnak vehető. A tanulók 87 százaléka elvégzi tanköteles korban az általános iskolát. Rendkívül jelentős tény ez, hiszen még 1958-ban is csak 59 százalékos volt ez az arány. A felsőtagozatos tanulók 94,7 százaléka részesül szakrendszerű oktatásban. Ennek az arálynak a jelentősége olyan összevetésben látszik a maga teljességében, ha figyelembe vesszük, hogy a lakosság közel 20 százaléka még ma is tanyán él. A szakrendszerű oktatás teljessé tétele felé 1964-ben történt jelentős előrelépés. Az 1964–65-ös tanév kezdetén 1300 olyan felsőtagozatos tanuló kezdte meg osztott általános iskolában tanulmányait, akik eddig szakrendszerű oktatást nem nyújtó tanyai iskolákba jártak. Elősegítette ezt 7 általános iskolai diákotthon megnyitása, ahol 360 tanuló elhelyezését lehetett biztosítani. A következő években újabb általános iskolai diákotthonok kezdik meg működésüket, s viszonylag rövid időn belül gyakorlatilag teljessé válik a szakrendszerű oktatás. – Jelentős vívmány, hogy csaknem 8000 általános iskolai tanuló számára adva van a napköziotthoni elhelyezés lehetősége. – Az általános iskolákban ma 25 tanulóra jut egy nevelő. A felszabadulás előtt egy nevelőre kétszer ennyi tanuló jutott, pedig akkor csak 49 000 volt a tanulók száma, ma pedig közel 70 000. 1952 óta 298-cal növekedett az általános iskolai tantermek száma is.

Jelentős mutatója az általános műveltség emelkedésének, az ilyen irányú igényeknek a középiskolai oktatás fejlődése. Ma a középiskolák nappali tagozatain 9796 tanuló tanul. Ez a szám az 1938-asnak mintegy 7,5-szerese. Ez az országos – ötszörös

növekedésnél — gyorsabb ütemet jelent, amit a megye korábbi elmaradottsága indokol. Ez az ütem biztosította, hogy ma már elértük az országos átlagot az általános iskolából középiskolába lépők arányát tekintve.

A középiskolák tanulóinak és tanárainak létszáma évenként

Év:	Tanulók:	Tanárok:
1952:	4942	237
1953:	5452	273
1954:	5332	324
1955:	4958	351
1956:	5212	348
1957:	5127	344
1958:	5441	351
1959:	5751	341
1960:	6085	346
1961:	6765	375
1962:	7580	406
1963:	8661	453
1964:	9796	498

Grafikon a középiskoláztatás fejlődéséről

Középiskolás kollégiumainkban 1500 tanuló elhelyezését lehet biztosítani, 2100-an tanulószobai, 264-en externátusi elhelyezésben részesülnek. Az utóbbi években több községhben középiskola kezdte meg működését, köztük pl. Kunhegyesen és Kunmadarason is. Ez utóbbiak azért bírnak különös jelentőséggel, mert ezt megelőzően az egész kunhegyesi járásban nem volt egyetlen középiskola sem. Ezek a jelenleg közös igazgatású iskolák a középiskoláztatás szélesítésének és területi arányosításának lehetőségeit teremtették meg.

A megye területén ma már 4 felsőfokú oktatási intézmény működik: Jászberényben tanítóképző, Mezőtúron és Karcagon felsőfokú mezőgazdasági technikum, Szolnokon tanárképző kihelyezett tagozat.

A dolgozók iskolái fontos szerepet töltenek és töltenek be a kulturális felemelkedésben. Csak 1952-től számolva – innen van az első pontos adatunk – az általános iskolát 9841-en, a középiskolát 2605-en végezték el ezen az úton. Jelenleg az általános iskolákban 5647-en, a középiskolákban 7145-en tanulnak. Az általános iskolai létszám 1963-ban volt a legmagasabb: 7949. A csökkenés most már bizonyos mértékig természetesnek vehető, hiszen mind kevesebb lesz azoknak a száma, akiknek ezen az úton kell megszerezniük az általános iskolai végzettséget.

Az iskolareform új iskolatípust teremtett, a szakközépiskolát. A szakközépiskolák érettségizett szakmunkásokat képeznek. Ma már 14 féle szakközépiskolában 1414 tanuló tanul. Ez a szám állandóan emelkedik, mivel a szakközépiskolák jelentős részének még csak az alsó évfolyamai működnek.

Az iskolareform gyakorlati megvalósítása során fokozatosan bontakozik ki a tartalmi célkitűzések megvalósítása is, az oktatás nagy tartalmi fejlődésen megy napjainkban keresztül.

Az általános iskolákban megkezdődött a reform előírásainak megfelelően készült új tanterv bevezetése, s a következő tanévben a középiskolák is megkezdik az új tantervre való áttérést. Ezzel párhuzamosan új tankönyvek kerülnek a tanulók kezébe, korszerűsödik az iskolák felszerelése, fejlődik a szertárak ellátottsága. Mindezek a tényezők az oktatási módszerek tökéletesítésével együtt azt eredményezik, hogy a tanulók egyre szilárdabb ismeretek birtokában hagyják el az iskolák padjait.

A reform végrehajtása során a munkára nevelés eredményei széles mértékben bontakoznak ki. A munkaoktatás, a társadalmi munkában való tömeges részvétel, a

munkaoktatással összefüggő szakmai gyakorlatok nyomán jelentős fejlődés következett be a tanulóifjúság munkára nevelésében.

A politechnikai képzés a sokoldalúan fejlett ember eszményének megközelítését segíti elő, ennek részeként a gyakorlati oktatás – nevelési eredményei mellett – sok új és hasznos ismerettel fegyverzi fel a tanulókat. A középiskolákban folyó szakmai előképzésben – 5⁺¹ – ma több mint 6000 tanuló vesz részt.

A tananyag korszerűsítése, a tanárok ideológiai és szakmai felkészültségének állandó fokozódása, a nevelőmunka tervszerűbbé válásának eredményeként emelkedik a tanulóifjúság világnézeti nevelésének színvonala. A politikai nevelésben jelentős szerepet töltenek be az úttörőcsapatok, KISZ-szervezetek, melyek átfogják a tanulóifjúság szinte egészét.

A közoktatás fejlődésének eredményei a lakosság iskolázottsági szintjének emelkedésében realizálódnak. A rendelkezésre álló adatok alapján az 1949. és 1960. évi népszámlálás eredményeit tudjuk e vonatkozásban összevetni. E szerint az általános iskola 8. osztályát, illetve ennek megfelelő osztályokat végezettek száma az 1949-es 26 637-ről 1960-ra 55 559-re emelkedett. 1949-ben 5765-en, 1960-ban már 10 471-en rendelkeztek középiskolai érettségivel. Az egyetemi (főiskolai) oklevelet szerzettek száma ebben az időszakban 1947-ről 3832-re emelkedett. Ha az 1964. évi helyzetet tudnánk összehasonlítani az 1949-essel, természetesen ennél is lényegesen kedvezőbb képet kapnánk.

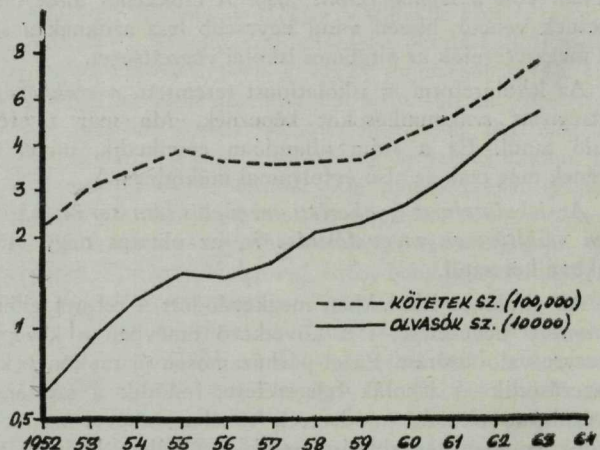
Jelentős fejlődést mutat a szakmai műveltség alakulása – az ipar műszaki fejlesztésével, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével párhuzamosan. Az iparban az utóbbi 10 évben megkétszereződött a szakmunkások száma. Ma mintegy 4300 ipari és 1000 mezőgazdasági tanuló készül szakmunkásvizgára. Az utóbbi években több-ezer dolgozó tett traktoros-, növénytermesztési-, öntözéses-, növényvédői- és egyéb mezőgazdasági szakmunkásvizgát. Ebben az évben mintegy 4000-en vesznek részt a különböző mezőgazdasági szakmunkásvizsgákra előkészítő tanfolyamokon.

A népművelés helyzetének vizsgálata is jelentős eredményeket tükröz.

Fejlődött a népművelési intézmény-hálózat. Az 1938-as 13 művelődési otthon helyett ma már 148-ban folyik kulturális tevékenység. Ezek között állandóan növekszik a korszerű és korszerűen felszerelt művelődési otthonok száma. Csak a 85 tanácsai művelődési otthonban évenként másfélmillió körüli látogató fordul meg. Ugyancsak 148 a működő filmszínházak száma is, s ezek előadásait több mint 5 millió néző látogatja

Tanácsi könyvtárak
köteteinek és olvasóinak száma

Év:	Kötetek:	Olvasók:
1952:	68 700	23 000
1953:	96 200	32 600
1954:	128 400	35 700
1955:	160 000	39 500
1956:	157 200	37 600
1957:	182 600	36 800
1958:	208 200	35 400
1959:	232 400	37 600
1960:	277 000	42 400
1961:	332 000	50 054
1962:	406 000	63 210
1963:	538 000	75 865
1964:	641 600	80 523

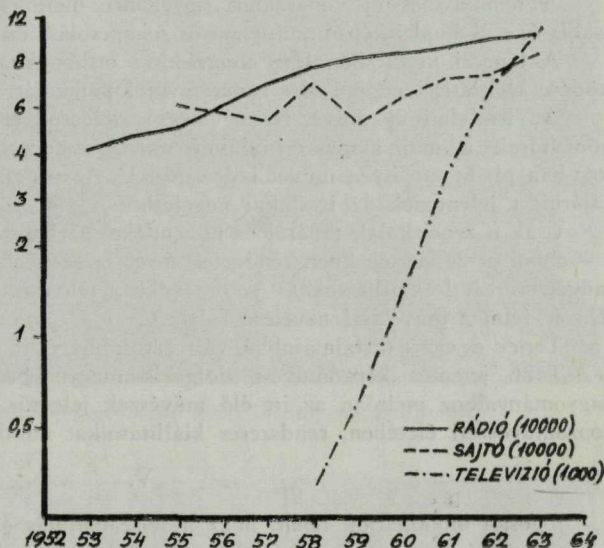
Grafikon a könyvtárak fejlődéséről

évente 1963-ban 436 színházi előadást tartottak a megyében 118 000 néző előtt. 5 nagyobb múzeumunk 44 kiállítását 1963-ban mintegy 80 000 látogató tekintette meg. Zeneoktatásban 2300 növendék részesül a zeneiskolában és a zeneoktatói munkaközösségek révén. A 579 tanácsi könyvtárban meghaladja a félmillió kötetet a könyvek száma, ez azt jelenti, hogy ma már minden 1000 lakosra 1400 kötet könyv jut. A könyvtárak beiratkozott olvasóinak száma több mint 80 000.

* 100 000-nél több a rádióelőfizető, s meghaladja a 15 000-et a tv-előfizetők száma. A napi és időszaki lapokra mintegy 90 000-en fizetnek elő.

Rádió-, sajtó-, televízió-előfizetők száma

Év:	Rádió:	TV:	Sajtó:
1953:	41 029	—	—
1954:	49 771	—	—
1955:	55 552	—	61 147
1956:	62 193	—	—
1957:	71 496	—	56 290
1958:	79 627	221	72 128
1960:	92 991	1 546	67 082
1961:	97 842	3 656	73 212
1962:	101 899	7 142	78 525
1963:	104 747	11 566	88 307
1964:	107 315	18 404	136 416

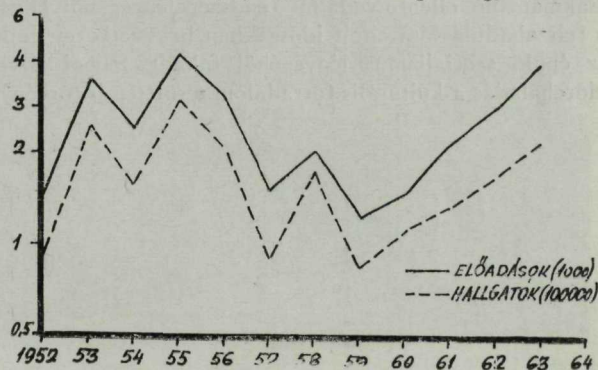

Grafikon a rádió, televízió és a sajtó fejlődéséről

Ezek az adatok bizonyítják, hogy nagymértékben nőtt és szélesedett a népművelés hatóköre. Ezzel párhuzamosan a népművelés tartalma is jelentős fejlődésen ment és megy keresztül. A népművelés jelentős szerepet tölt ma már be a társadalmi és természettudományi ismeretek terjesztésében. 1963-ban 224 258 hallgató vett részt 4067 ismeretterjesztő előadáson. Elterjedt és népszerűvé vált az ismeretterjesztés akadémiai formája, mely rendszerezett ismereteket nyújt állandó hallgatóság számára.

Ismeretterjesztő előadások és hallgatók száma

Év:	Előadások:	Hallgatók:
1952:	1507	90 600
1953:	3779	266 600
1954:	2549	172 900
1955:	4448	317 000
1956:	3312	200 400
1957:	1645	92 900
1958:	2089	183 600
1959:	1343	84 000
1960:	1757	116 667
1961:	2327	143 959
1962:	3081	175 685
1963:	4067	224 258
1964:	4597	227 700

Grafikon az ismeretterjesztés fejlődéséről

A népművelés a maga eszközeivel sokoldalúan kibontakozó támogatást nyújt a felnőttoktatás eredményessé tételéhez. A népművelők hasznos munkát végeztek a különböző munkahelyek dolgozóinak iskolai végzettsége felmérésében, s ezek alapján a felnőttoktatás szervezésében. A művelődési otthonokban 22 előkészítő tanfolyam indult azok számára, akik sok éves kihagyás után kívánják tanulmányaikat folytatni. 18 konzultációs központ nyújt segítséget a felnőttoktatásban résztvevőknek a tanulmányi anyag elsajátításához, jobb megértéséhez. Az irodalmi színpadok és a könyvtárak egyre eredményesebben és hasznosabban segítik a maguk eszközeivel a felnőttoktatást.

A népművelés új vonásaként figyelemre méltó kísérletek folytak az általános iskola és szakmunkásképző tanfolyam összekapcsolása érdekében.

A tanácsi kezelésben lévő művelődési otthonokban 127 különböző szakkör működése segítette a népművelés ismeretnyújtó munkáját.

Az irodalmi és művészeti nevelés is jelentős eredményeket könyvelhet el. A könyvtárak a mai magyar irodalmi műveket forgalmazzák legnagyobb számban, 1963-ban pl. 65 000 ilyen művet kölcsönöztek. Az író-olvasó találkozók is fontos hozzájárulást jelentenek az irodalmi neveléshez.

Csak a zeneiskolák tanárai és növendékei 42 hangversenyt tartottak egy év alatt, s – ebből 28-at községekben rendeztek meg. 34 községben láthatott a lakosság képzőművészeti vándorkiállításokat. Az öntevékeny művészeti csoportokban mintegy 20 000 ifjú és felnőtt művészeti nevelése folyik.

Terjed és egyre tartalmasabbá, változatosabbá válik a klubélet.

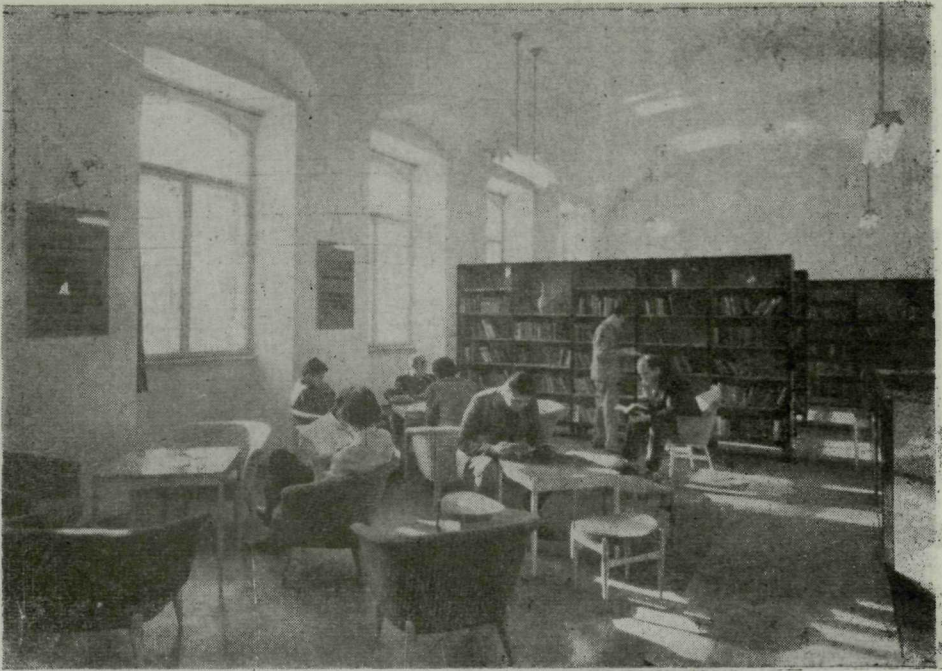
Több jelentős képzőművész dolgozik megyénkben. A szolnoki képzőművészeti hagyományaihoz méltóan az itt élő művészek jelentős helyet foglalnak el az ország képzőművészeti életében, rendszeres kiállításaitak mindig nagy érdeklődés kíséri.

V.

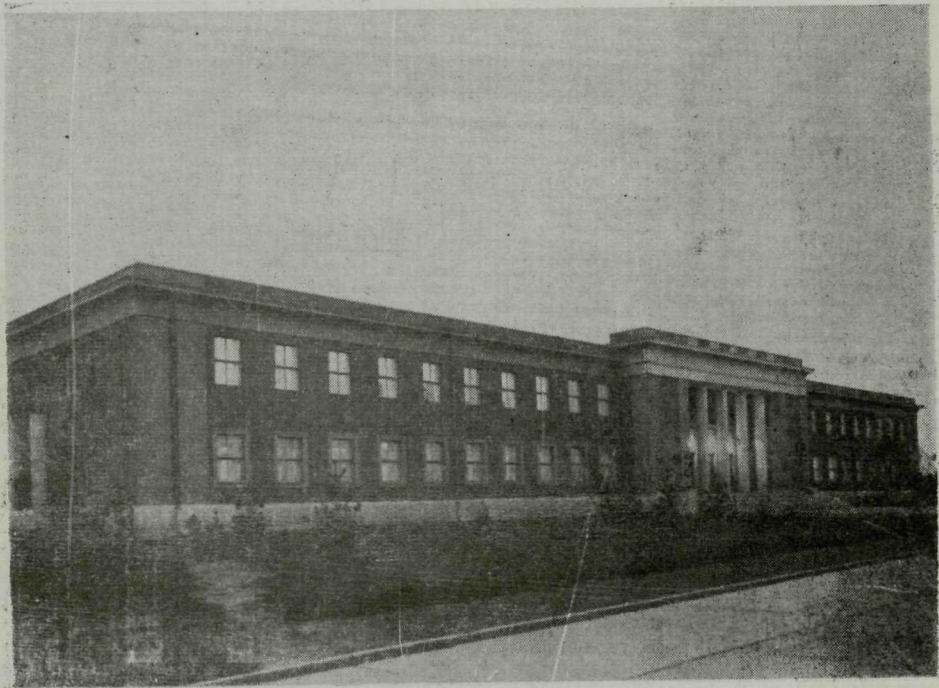
Jogosan mondhatjuk tehát, hogy a felszabadulás óta eltelt 20 év alatt a szocializmus építésének részeként hatalmasat léptünk előre a kulturális forradalom frontján. Tisztán látjuk azonban, hogy még korántsem vagyunk a célnál, újabb nagy feladatok várnak ránk. Teljessé kell tenni az iskolareform megvalósítását, haladnunk kell a középiskoláztatás általánossá válása felé, fejleszteni kell az oktató-nevelő munka eredményességét. Ehhez újabb tantermekre, újabb tanárookra, javuló felszerelésekre és ellátottságra van szükség. – Szélesítenünk kell a népművelés hatókörét, erősíteni szocialista eszmeiségét, növelni az általános és szakmai műveltség emelésében szerepét.

Látjuk, hogy nem egyszerű feladatok ezek. De azt is tudjuk, hogy az ellenforradalom kulturális öröksége nem véletlen következménye volt, az elmaradottság a kizsákmányoló ellenforradalmi rendszer lényegéből következett. Ugyanígy tudjuk, hogy a felszabadulás óta eltelt időszakban bekövetkezett fejlődés sem véletlen műve, hanem az épülő szocializmus lényegéből fakadt. Ebből következően a fejlődés, a további előrehaladás a kulturális forradalom területén is törvényszerű lesz.

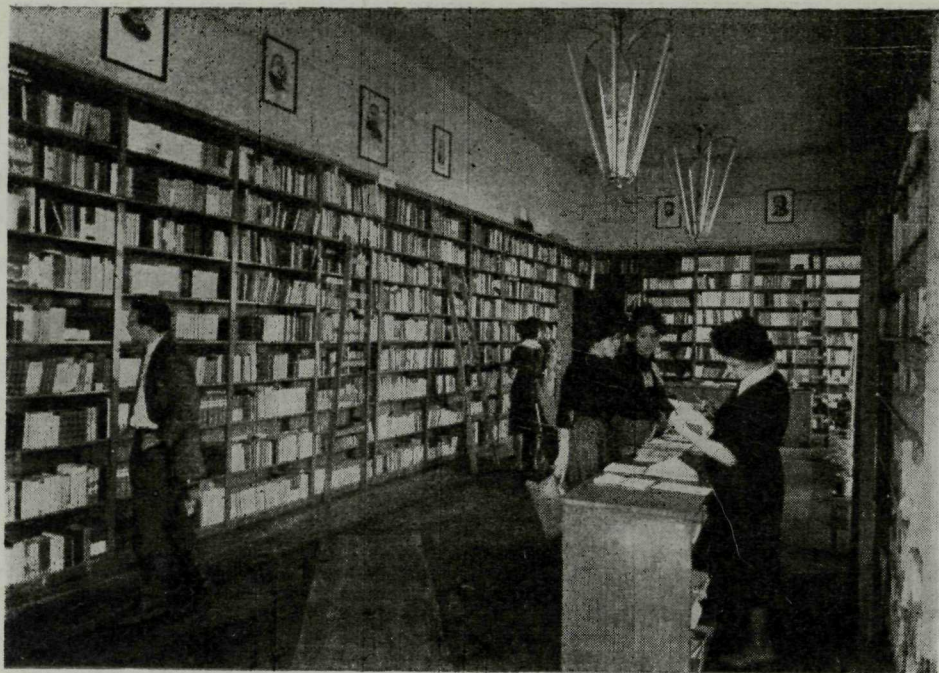
BÁRDI IMRE

A Versegby könyvtár szabadpolcos kölcsönzőterme Szolnokon

A marifüi Művelődési Ház

A szolnoki Könyvesboltban

A Jász Múzeum kiállítás-részlete Jászberényben

Szolnok megye egészségügyi és szociális ellátottsága

A hitleri fasizmustól való felszabadításkor Szolnok megye területén – mint általában az egész országban – igen szomorú viszonyok uralkodtak. Az egész megyében alig volt néhány orvos, néhány gyógyszerár üzemben. Az egészségvédelmi intézmények és kórházak alig, vagy egyáltalán nem működtek. Épületük, helyiségük, felszerelésük elpusztult vagy Nyugatra hurcolták. Ennek ellenére, mint ahogy az élet egyéb területén, gyorsan helyreállt a rend, s nemcsak helyreállt, hanem az új viszonyok között megindult a gyors fejlődés dolgozó népünk egészségvédelme és szociális ellátottsága érdekében.

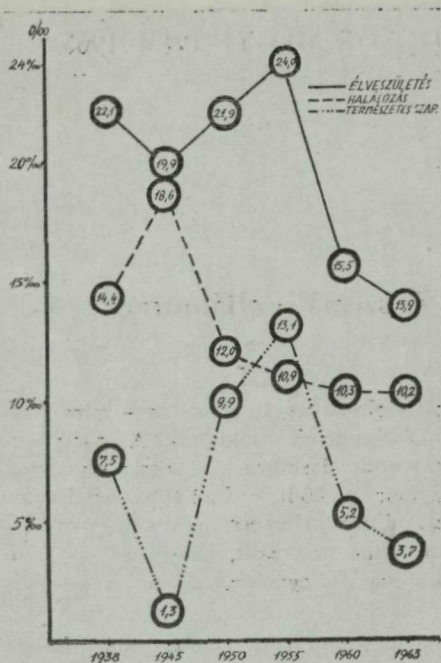
1945. végén a megyei tisztii főorvos összefoglaló jelentésében már ezt írja: „Ebben a szomorú helyzetben első kötelességemnek ismertem, hogy orvosokat szerezzek, majd gyógyszereszeket és lassanként meginduljon az egészségvédelem is annak minden terén az egészségügyi közigazgatás keretében. Ma némi meglepéssel mondhatom, hogy a falvak lakossága orvosi ellátása csaknem teljesen megfelelőnek mondható. A gyógyszertárak is lassanként megnyitak és, – ha nem is teljesen kifogástalanul, – de működnek és a rendelkezésre álló gyógyszert – anyagbeszerzési lehetőségek szerint – kiszolgáltatnak a gyógyulásra váró közönségnek. A bábákról csak jót mondhatok, kevés kivétellel helyükön maradtak és dolgoznak.

Az általános, az egészségvédelmi munka is megindult és működik a legtöbb egészségvédelmi körben, bár az egészségügyi védőnök hiánya fennakadást okozott. A legtöbb helyen működnek az egészségvédelmi intézmények, az anya- és csecsemővédelem, a tüdőbeteg- és nemibeteg gondozás terén is.”

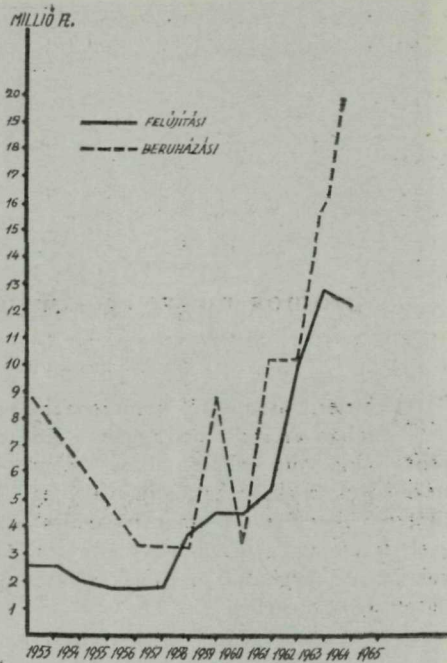
Ha az egészségügy helyzetét a népgazdaság többi részéhez, ágazatához viszonyítjuk, akkor azt láthatjuk, hogy a háborús nyomok eltüntetése, az élet rendes kerékvágásba való visszaállítása, az egészségügy területén gyorsabban ment végbe, mint bárhol másutt. Ugyanakkor az új társadalmi viszonyoknak megfelelő, fejlettebb egészségügyi szolgáltatás biztosítása töretlen, egyenletesen, állandóan fejlődő irányzatot mutat. Ennek bizonyosságául szolgáljon megyénk népmozgalmi statisztikájából a halálozások számának alakulása, az eü. intézményekre fordított összeg és az eü. személyzet alakulása. (1–5. ábra.)

Mindezek holt befektetéssé váltak volna, ha az egészségügyi ellátás igénybevételének lehetőségét nem változtattuk volna meg. Ehhez az új alapokra helyezett, új tartalommal létrehozott társadalombiztosítási rendszer adta meg a lehetőséget.

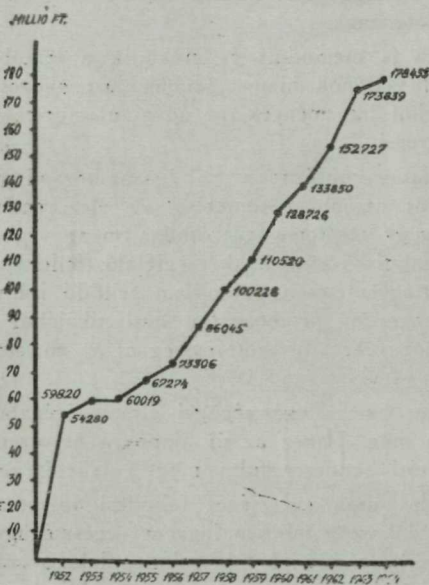
A társadalombiztosításban a felszabadulás után egészséges fejlődési folyamat indult meg. Fő célkitűzése e téren a lakosság teljesen ingyenes egészségügyi ellátása, a társadalombiztosítási juttatások kiterjesztése az ország minden lakosa számára és ezen belül a lehetőségtől függően a különféle juttatások növelése. Mindezek jelentősen hozzájárulnak a dolgozók életszínvonalának növeléséhez.

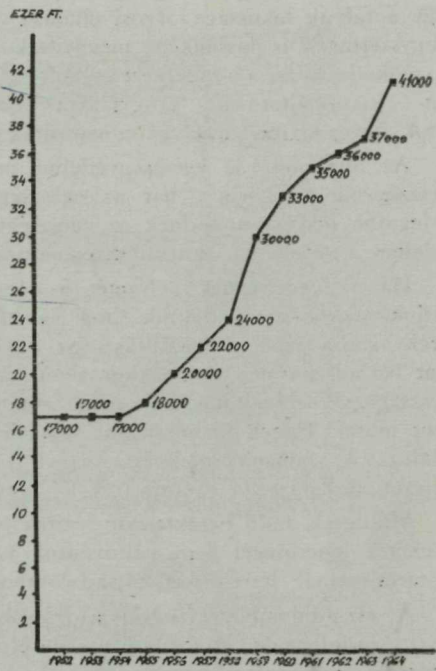
1. Élveszületések, halálozások és term. szaporodás arányszáma

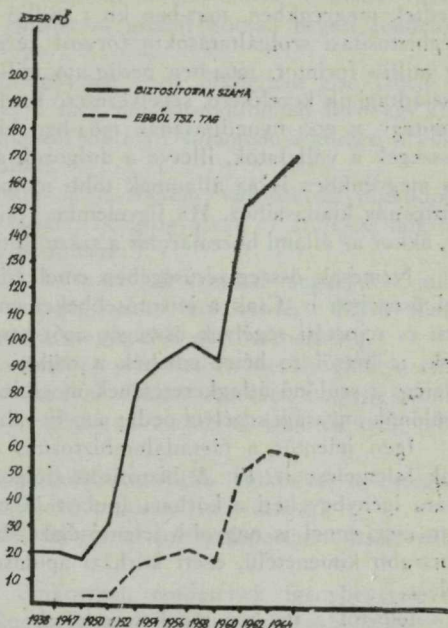
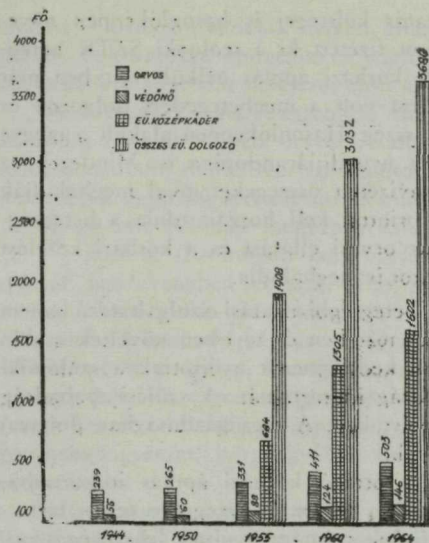
2. Eü. intézményekre felhasznált beruházási és felújítási összeg

3. Egy körbázi ágyra eső kiadás

4. A megye eü. költségvetési kiadásának alakulása

5. Orvosok, védőnők és eü. közép-káderek 6. Társadalombiztosításra jogosultak száma számának alakulása

1950-ben a társadalombiztosítási feladatokat ellátását a szakszervezetek vették át, amely nemcsak szervezeti változást jelentett, hanem azt is, hogy a társadalombiztosítási ügyintézés mind jelentősebb része került közvetlenül a dolgozók ellenőrzése alá. A dolgozók az üzemi társadalombiztosítási tanácsokon keresztül gyakorolt ellenőrző és segítő munkájukkal gyorsabbá, hathatósabbá teszik az ügyintézést. Megyénkben jelenleg a bérből és fizetésből élő dolgozók kb 70-75 százalékának társadalombiztosítási ügyeit az üzemben, a szakszervezeti bizottságok ellenőrzése alatt végzik.

A felszabadulást követően elsősorban jelentősen megnövekedett megyénkben a társadalombiztosításba bevont dolgozók száma. Az 1960-as népszámlálás adatai alapján megállapíthatjuk, hogy megyénk lakosságának kb 98 százaléka jogosult, mint kereső, vagy mint eltartott családtag valamilyen társadalombiztosítási juttatásra. Csupán 4-5000 kisiparos, kiskereskedő stb. nem él a lehetőséggel, hogy az önkéntes biztosítást igénybe vegye. Ezzel szemben a termelészövetkezeti parasztság – amely szintén önkéntesen vesz részt a társadalombiztosításban – élt ezzel a lehetőséggel. Megyénkben valamennyi termelészövetkezet kötött ilyen megállapodást a társadalombiztosítási szervekkel.

Szolnok megyében a társadalombiztosítást igénybevevők száma a következőképpen alakult (az adatokban az eltartott családtagok és a MÁV dolgozói nem szerepelnek) (6. ábra).

Külön meg kell említeni, hogy a háború előtt a parasztság ki volt zárva a betegségbiztosításból, a baleset és az öregségi biztosítás is csak szűk körre korlátozódott. 1947-ben vált lehetővé a mezőgazdasági dolgozók kötelező betegségbiztosítása.

Hasonlóképpen növekedett az igényjogosultak számára kifizetett különféle szolgáltatások összege is.

Természetesen a többi biztosítási szolgáltatás költségei is hasonlóképpen növekedtek megyénkben. 1947-ben kb 3 millió forintot fizetett ki a szolnoki SZTK betegségbiztosítási szolgáltatásokra (orvosi kezelés és kórházi ápolás nélkül) 1950-ben már 11 millió forintot, 1964-ben pedig 139 millió forint volt a megbetegedett dolgozók és családtagjaik kezelésére, segélyezésére fordított összeg. Hasonlóképpen alakult a megye mintegy 20 000 nyugdíjasának 1964-ben kifizetett nyugdíjjárandósága is. Mindezek az összegek a vállalatok, illetve a dolgozók által befizetett összegeket jóval meghaladják és megyénkben is az államnak több 10 millió forinttal kell hozzájárulnia a betegségbiztosítás kiadásaihoz. Ha figyelembe vesszük az orvosi ellátást és a kórházi kezelést is, akkor az állami hozzájárulás a százmillió forintot is meghaladja.

Nemcsak összegszerűségében emelkedett a betegségbiztosítási szolgáltatás, hanem minőségében is. Csak a jelentősebbeket említjük: 1949-ben és 1952-ben növelték a szülési és temetési segélyek összegét. 1963-ban újabb kedvezményt nyújtottak a szülőknek, 12 hétről 20 hétre emelték a szülési szabadság időtartamát. A szülési szabadság idejére a szülőnk átlagkeresetének megfelelő segélyt kap. A mezőgazdaságban dolgozó szülőnk anyasági segélyét pedig 900 Ft-tal növelték.

Igen jelentős a társadalombiztosítás terhére történő kórházi ápolás időtartamának felemelése is. Pl. A biztosított dolgozó egy év helyett a betegsége teljes tartamára igénybeveheti a kórházi ápolást. A nyugdíjasok számára nyújtott lehetőség azonban még ennél is nagyobb jelentőségű. Megbetegedésük koruknál fogva gyakoribb és hosszabb kimenetelű, ezért kórházi ápolásuk időtartamát 30 napról 90 napra emelték fel.

1961-től a tbc-ben megbetegedettek – a táppénzen kívül – szociális helyzetüknek megfelelően rendszeres és rendkívüli segélyben részesülhetnek. Rendkívüli segély címén 1964-ben megyénk tbc-s betegei 600 000 Ft-ot kaptak.

1959-ben felemelte kormányzatunk a többgyermekes dolgozók családi pótlékát, valamint fokozottabb támogatást biztosított az egyedülálló dolgozó nőknek.

A termelőszövetkezetbe lépett parasztságnak nyújtott segítség is igen jelentős. Viszonylag minimális díjért (havi 6 Ft) 1949-től orvosi kezelést, kórházi ápolást és gyógyszerrel kapnak, ezt 1952-ben kiegészítették a családi pótlékkal, 1955-ben anyasági segéllyel, 1962-ben pedig gyógyászati segédeszközök (szemüveg stb.) juttatásával. Mindezek összege jóval meghaladja a biztosítási díj címén befizetett összegeket.

A felszabadulás előtt – s egy ideig utána is – a városokban és a községekben úgynevezett „városi, községi körorvosok” működtek, kiknek feladata elsősorban hatósági és járványvédelmi, gyógyító szempontból a szegény-betegek ellátása volt. Tevékenységük jórészt az orvosi magángyakorlat képezte. A betegbiztosító intézetek a lakosság biztosított rétegének ellátására szerződtek ugyan orvosokat, de a lakosság szervezett alapellátásáról gyakorlatilag nem lehetett beszélni.

1950-ben létesült az egységes körzeti orvosi hálózat. E szervezeti formában a körzeti orvos látja el a gyógyítás teendőit, valamint a közegészség- és járványügyi teendőket is.

1950-ben 72 körzet jött létre indulásként, és ez fokozatosan – az egy körzeti orvosra jutó lélekszámot csökkentve – emelkedett 149-re. Ezen kívül Szolnok városban 7 gyermekszakorvosi körzet van. E fejlődés eredményeként ma már csaknem minden 3000 lakosra egy körzeti orvos jut megyénk területén. A biztosítottak számának rohamos növekedése szükségessé tette, hogy a körzeti orvosok fokozatosan segéd-személyzetet kapjanak. 1958-tól fokozatosan előrelépve ma már minden körzeti orvos mellett működik körzeti ápolónő, s az adminisztrációs munka csökkentésére rész- vagy teljes foglalkoztatottságú orvos-írnok.

1951-ben Mezőtúr, Túrkeve, Kercag és Kisújszállás városokban a mezőgazdaság szocialista átszervezése szükségszerűen megkövetelte a körzeti orvosi létszám emelése

mellett – a magánrendelők helyett állami ún. „központi körzeti orvosi rendelők” létesítését. Fokozatosan építettük és jelenleg is építjük az állami körzeti orvosi rendelők és ez a feladat már befejezés előtt áll.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1963-ban – az országban első ízben – az addig létesült körzeti orvosi rendelőket és a még magántulajdonban lévő egy-két rendelőt „állami rendelővé” nyilvánította. Befejezés előtt áll valamennyi körzeti orvosi rendelőnek korszerű berendezése és műszerellátása.

1938-ban Szolnok megyében csak Szolnok és Jászberény városokban működött kórház. (Szolnokon belgyógyászat, sebészet, bőrgyógyászat és szülészeti-nőgyógyászat. Jászberényben sebészet, belgyógyászat és szülészet.)

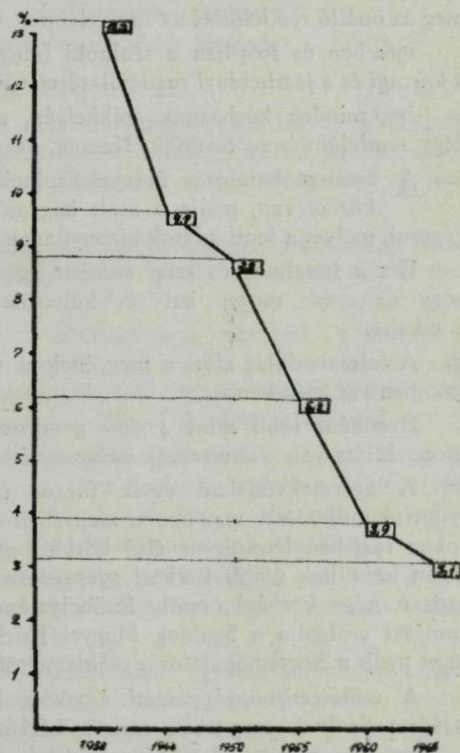
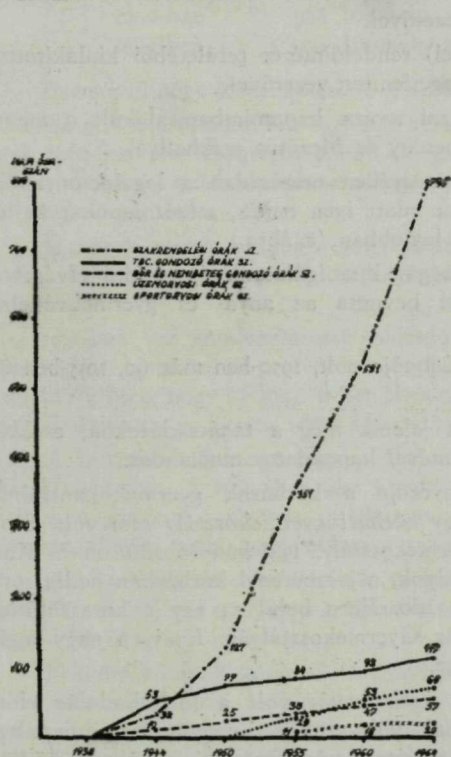
A felszabadulás után a meglévő kórházak és osztályok azonnal megkezdték működésüket. A szolnoki kórház osztályai fül-, orr-, gégeszettel bővültek és a MÁV Rendelőintézet helyiségében kezdte meg működését a megye első gyermekosztálya.

1945-ben Karcagon magánházak igénybevételével 5 épületben került elhelyezésre a volt besztercei kórház, anyagával és orvosi karával. Ekkor sebészet, belgyógyászat, gyermekgyógyászat, bőrgyógyászat és fül-, orr-, gégeszeti osztályok kezdtek meg működésüket.

Mezőtúron a háború végén alakult szükségkórház tovább működött a betegek hozzájárulásából és helyi támogatásából az ott lévő orvosok irányításával.

1950-ben a karcagi kórház bővült szülőosztállyal a volt szülőotthon átszervezésével.

Mezőtúr szükségkórháza a bíróság és diákotthon épületének igénybevételével került jelenlegi helyére a szülőotthon hozzákapcsolásával. Ekkor alakult ki sebészeti, belgyógyászati, szülészeti és gyermekosztálya.

7. Szakorvosi órák számának alakulása

8. A csecsemőhalandóság alakulása %-ban

1952-ben Szolnokon a kórház új épületének üzembehelyezésével és a régi épületek átalakításával fokozatosan bővültek a kórház osztályai és működésbe lépett a szemészeti, a II. sebészeti (balesetssebészeti), a II. belgyógyászati, a szájssebészeti, a fertőző, a röntgenosztály, a laboratórium, a kórbonctan és a véradóállomás. 1964-ben 10 ágyon orthopédiai részleg kezdte meg működését.

Szolnokon a volt katonai kórház épületében 1948-ban indult meg két belgyógyászati tbc-osztály. Jelenleg mellkassebészet és négy belgyógyászati osztály, valamint bakteriológiai laboratórium és Cardiorespiratórikus laboratórium, fül-, orr-, gégeosztály, fogászat és tényésztési decentrum működik. Az újszászi tbc-szanatórium 1955-ben indult és jelenleg három osztállyal üzemel.

A felszabadulás előtt a szakorvosok nem egészségügyi intézményekben, hanem az OTI és egyéb biztosító intézetek alkalmazásában működtek. Így szervezett szakorvosi ellátásról nem is beszélhettünk.

A felszabadulás után maradt a régi szervezet. 1938-ban napi 32 szakorvosi órában, 1947-ben napi 47 szakorvosi órában volt rendelés, mind Szolnok székhellyel. Vidéken a városokban volt csak napi 1-2 órás fogszakorvosi ellátás.

1950-ben a volt OTI és más biztosító intézetek összevonásával a biztosító intézektől elválasztották az egészségügyi ellátást, s ez állami feladattá válva a tanácsok hatáskörébe került. Ekkor már napi 127 órára emelkedett az ellátás. Ez a szükségletnek és lehetőségeknek megfelelően rohamosan fejlődött. (7. ábra.)

A szakorvosi órák fejlesztése továbbra is elsősorban Szolnok székhellyel, később a kialakuló kórházak székhelyein történt, de akkor még a szolnoki rendelőintézet központi irányításával.

1958-ban Mezőtúr székhellyel Mezőtúr és Túrkevé városra 'kiterjedően' alakult meg az önálló rendelőintézet függetlenített vezetővel.

1962-ben és 1963-ban a szolnoki (megyei) rendelőintézet területéből kialakítottuk a karcagi és a jászberényi rendelőintézetet függetlenített vezetővel.

Így minden kórházunk székhelyén, azzal szoros kapcsolatban alakult a megye négy rendelőintézte Szolnok, Karcag, Jászberény és Mezőtúr székhellyel.

A csecsemőhalálozás aránya Szolnok megyében országosan a legalacsonyabbak között van, pedig a múlt hagyatéka miatt igen nehéz, szívós munkát kellett végezni, melyet a fenti adatok bizonyítanak a legjobban. (8. ábra.)

Ezt a hatalmas és szép munkát egészségügyi szolgálatunk úgy tudta elvégezni, hogy az egész megye bel- és külterületét bevonta az anya- és gyermekvédelmi munkába.

A felszabadulás előtt a megyének 39 védőnője volt, 1950-ben már 60, 1955-ben 88, 1960-ban 124, 1964-ben 155.

Évenként több mint 47 000 gondozott jelenik meg a tanácsadásokon, ezekből 32 000 fölött van a csecsemők egészségvédelmével kapcsolatos tanácsadás.

A gyermekvédelem egyik fontos tényezője a kórházak gyermekosztályainak gyógyító működése. 1944-ben a megyében egy kórházi gyermekosztály sem volt. Szolnokon 1945-ben létesült az első kórházi gyermekosztály. 1948-ban Mezőtúron és Karcagon létesültek újabb kórházi gyermekosztályok, a jászberényi kórházban pedig 1958-ban. A négy kórházi osztály férőhelyszáma 200. Ezen belül 24 ágy a koraszülöttek ápolását szolgálja a Szolnok Megyei Kórház Gyermekosztályán. Ez igen nagy segítséget nyújt a csecsemőhalálozás csökkentéséhez.

A szülészeti-nőgyógyászati ágyszám is igen kevés volt a felszabadulás előtt. 1945-ben Szolnok megyében csak 2 kórháznak volt szülészeti-nőgyógyászati osztálya.

1950-ben már mind a négy kórházban szülészeti-nőgyógyászati osztály működött. A szülészeti-nőgyógyászati ágyak száma összesen 221.

A szülések szakszerű ellátása és annak érdekében, hogy minden szülés intézetben történjék alakult ki 20 év alatt a szülőotthoni hálózat.

Szülőotthon:	1944-ben	12 volt	93 férőhellyel
	1947-ben	12 volt	97 férőhellyel
	1950-ben	16 volt	101 férőhellyel
	1955-ben	17 volt	128 férőhellyel
	1960-ban	18 volt	141 férőhellyel

1963-tól kezdetét vette a szülőotthonok összevonása ágylétszám csökkentés nélkül, ahol állandó szakorvosi szolgálat biztosítja a magasabb szintű betegellátást. Az összevonásnak feltétele volt a mentőszolgálat hálózatának teljes kiépítése (járási), ami az elmúlt évben meg is történt.

A kórházi szülészeti osztályok működésének és a szülőotthonok megszervezésének eredményeképpen az intézeti szülések száma öröndetesen javult.

1950-ben 40,1, 1955-ben 74,6, 1960-ban 98,0 százalék. Ez országosan a legjobb arány.

A bölcsődék fontos csecsemő- és gyermekvédelmi intézmények, amelyek szintén az utóbbi 20 évben létesültek a megyében. A bölcsődéknél 3 típusú került felállításra: területi állandó bölcsőde, idénybölcsőde és üzemi bölcsőde. Állandó bölcsőde Szolnok megyében a következőképpen fejlődött:

1944-ben	1 volt	18 férőhellyel	
1947-ben	3 volt	42 férőhellyel	
1950-ben		184 férőhely	
1955-ben		584 férőhely	800 idénybölcsődei férőhely
1960-ban		968 férőhely	575 idénybölcsődei férőhely
1964-ben		1143 férőhely	470 idénybölcsődei férőhely

Ezenkívül négy üzemi bölcsőde is működik megyénkben.

Az első csecsemőotthon 1955-ben kezdte meg működését Szapárfalun 60 férőhellyel, 1962-ben 100 férőhelyre bővült. Ugyancsak 1962-ben Jászapátin megkezdte működését megyénk második csecsemőotthona 30 férőhellyel, melyet 1964-ben 70 férőhelyesre növeltünk.

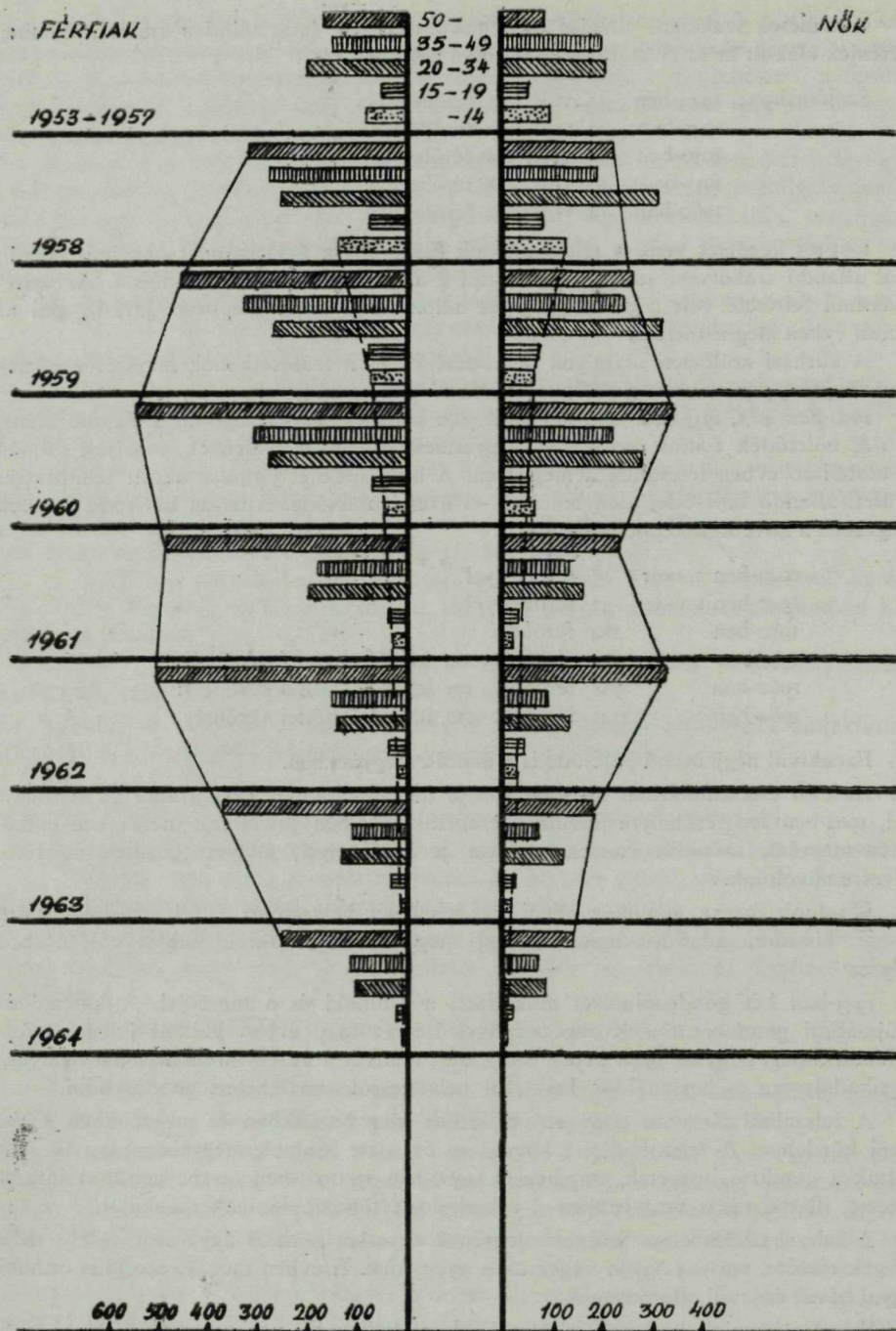
Szolnok megye gümőkór elleni küzdelmének helyzetéről a felszabadulás előtti kiszámú adat azt mutatja, hogy megyénkben rendkívül súlyos volt a tbc-s helyzet

1943-ban két gondozóintézet működött; a szolnoki és a mezőtúri. A karcagi és kisérszallási gondozóról a Közegészségügyi Intézet 1943. évben kiadott jelentése úgy emlékezik meg, hogy az 1942. évben megindult munkát a vezető orvos katonai behívása megakadályozta és hosszú időn keresztül helyettesről sem lehetett gondoskodni.

A felszabadulás után nagy erővel indult meg hazánkban és megyénkben a tbc elleni küzdelem. A felszabadítást követő 10 év alatt Szolnok megyében egymás után nyitlak a gondozó intézetek. 1957-ben 11, 1960-ban 13, 1965-ben 14 tbc gondozó intézet végezte, illetve végzi megyénkben a tuberkulózis felszámolásának munkáját.

A felszabadulás előtt Szolnok megyének egyetlen kórházi ágya sem volt a tbc-s betegek részére, ma 504 ágyon végezzük a gyógyítást. Ezévbén még 40 szociális otthoni ágygal bővül és javul ellátottságuk.

Fekvo-intézetekünk korszerű felszereléssel rendelkeznek, ugyanez mondható el gondozóintézetekünkéről is. Különösen jól mutatja fejlődésünket a diagnosztikus munka mennyiségi és minőségi változása. Felszabadulás előtt az akkor meglévő gondozóintézetekben egyetlen egy röntgenfelvétel sem készült, 1964-ben viszont kereken 50 000 filmet készítettek a megye gondozóintézeteiben. A finomabb diagnosztikus munkát

9. Újjonnan bejelentett tbc-s betegek megoszlása életkor szerint

jelentő tenyésztési vizsgálatokból egyetlen egy sem készült a felszabadulás előtt, ugyanakkor 1964-ben 56 000 bakteriológiai tenyésztés történt a megye tbc-s intézeteiben.

A tbc-s betegek felkutatása 1948-tól a mozgó röntgenernyőfényképszolgálattal történt. Felszabadulás előtt ilyen készülékkel megyénk nem rendelkezett. Jelenleg 3 mozgó röntgenernyőfényképszolgálat dolgozik megyénkben és a szolnoki gondozóban elhelyezett negyedik készülékkel együtt biztosítani tudjuk Szolnok megye lakosságának évenkénti tudószerűsítését. A röntgenernyősűrítéseket 10 éves kortól végezzük, az alacsonyabb korosztályokban tuberkulin-sűrítéseket és BCG-oltást végzünk, hogy gyermeklakosságunkat a gümőkóros fertőzéstől megvédjük.

A felkutató munka az elmúlt években sokszorosára nőtt a megelőző évekhez viszonyítva. Ennek ellenére összes nyilvántartott betegünk és az 1964. évben felfedezett betegek száma az előző évekhez viszonyítva lényeges csökkenést mutat. A diagnosztikus munka minőségi és mennyiségi javulása ellenére is bekövetkezett a kedvező változás. 1960-ban kb. 10 000 nyilvántartott beteg volt megyénkben jelenleg 7429. Ugyanakkor kb. 2000 beteg került egy év alatt nyilvántartásba, 1964-ben már csak 794. A gyermek-tuberkulózis oly mértékben csökkent, hogy 1964-ben csak 13 gyermek (0-14 éves korig) betegedett meg megyénkben tbc-ben. Nagy csökkenés mutatkozik a 15-20 éves korú fiatalok között is. Az előző éveknek megfelelően legtöbb megbetegedés továbbra is az 50 évnél idősebbek között fordul elő. (9. ábra.):

Az elmúlt években igyekeztünk megteremteni a személyi és dologi feltételeit annak, hogy megyénkben a gümőkórt felszámoljuk. Úgy látszik, hogy e feltételek biztosítása kedvezően befolyásolta a megye tbc-s helyzetének alakulását. A tbc-s halálozásunk is ezt mutatja. A 40-es évek elején 10 000 lakosból 16-18-an haltak meg évenként megyénkben gümőkórban. Az utóbbi években 10 000 lakosból már csak három.

A korszerű nemibeteg-gondozás kialakítása Szolnok megyében a felszabadulás után indult meg. A nemibetegségek fenyegető szaporodása miatt a II világháború utolsó éveiben létrehoztak néhány szerény intézményt Szolnokon, Karcagon, Kisújszálláson, Mezőtúron és működött a Megyei Közkórház alagsorában egy bőr- és nemibeteg-osztály. Ezek az intézmények azonban az akkori körülmények között csak a legszegényebb rétegeket látták el, főleg nemibetegekkel foglalkoztak és a nemibetegségek terjedését csak alig tudták gátolni.

A felszabadulás után mindent elölről kellett kezdeni. Már 1945-ben lelkes orvosok új intézeteket hoztak létre, először Jászberényben, majd Törökszentmiklóson és a régi intézetek újjászervezése is megtörtént. A háború utáni években Szolnok megye a nemibetegségek szempontjából az ország egyik legfertőzöttebb megyéje volt. A gondozó-intézetek már ezekben az években is jelentős eredményeket értek el a nemibetegségek szaporodásának megakadályozása terén. De a korszerű bőr- és nemibeteg-gondozás megszervezésére csak 1951-ben került sor. A szolnoki gondozóintézet megyei gondozóintézeté alakult és így megoldódott az egységes szakirányítás kérdése. Karcagon új kórházi börgyógyászati osztály létesült. A megyében jelenleg is 7 gondozóintézet működik (minden járási jogú városban). Az intézetek felszerelése korszerűnek mondható, a helyiségek azonban több helyen szűkek.

A nemibetegségek leküzdése terén kiemelkedő eredményeket sikerült elérni. A friss szifilisz gyakorlatilag eltűnt, a gonorrhoeás megbetegedések száma pedig nagyon alacsony. Az eredmények tartósságát mutatja, hogy jelenleg, amikor a nemibetegségek száma világszerte jelentős mértékben emelkedett és ennek hatásai már Magyarországon is érezhetők, Szolnok megyében emelkedés még nem következett be.

A bőrbetegségek nagyarányú szaporodása az ipar, majd a mezőgazdaság fejlődésével, átszervezésével kapcsolatban az ötvenes évek második felében következett. A foglalkozási bőrbetegségek, börgennyesedések és gombás bőrbetegségek elleni küzdelem ma a fő feladat. 1959-ben a megye nagyüzemeiben 4 üzemi szakrendelést hoztunk

létre. 1964-ben megszerveztük a kunszentmártoni vándorszakrendelést és ezzel biztosítottuk a kunszentmártoni járás szakellátását. Jelenleg még Tiszafüred és Kunhegyes szakellátása megoldatlan. A Megyei Kórház Bőrosztályának és a Megyei Gondozóintézetnek átalakítása, a felszerelés kiegészítése emelte a bőrbetegek szakmai ellátásának színvonalát. Az új bőrbetegek számának szaporodása 1960-ban már megállt és azóta csökkent.

A Szolnok megyei Onkológiai Gondozó szervezetileg 1952. február 1. óta működik. Az első évben a megyei gondozó egymaga dolgozott, részint napi 2 óra munkaidőben, mostoha körülmények között, de már az első év közepétől kezdetét vette a megyei hálózat fejlesztése. Már az évben négy járási székhelyen napi 1-2 órás onkológiai szakrendelést szervezett rákszűrőállomásokot állított fel azokban a községekben és járási székhelyen, ahol nőgyógyász szakorvos működött.

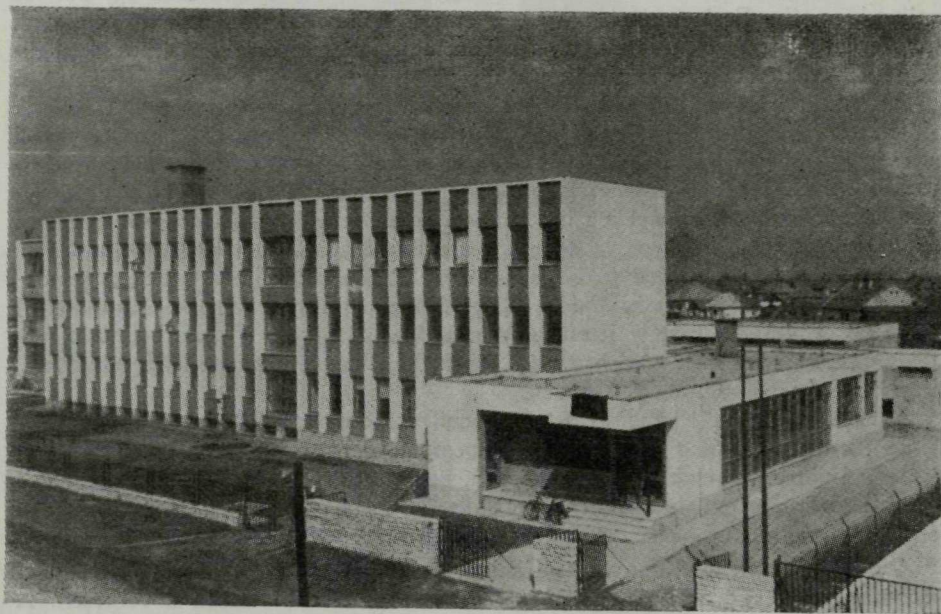
A szakmai munka fejlesztése megkívánta, hogy a nagyobb városokban, főleg ahol kórházak működnek, járási, városi onkológiai gondozókat állítsanak fel főfoglalkozású orvosokkal. 1960-ban Jászberényben, 1962-ben Karcagon, 1964-ben Tiszafüreden járási városi gondozók kezdtek meg működésüket.

A rákszűrőállomások számát 21-re emeltük. A szakrendelések számát is növeltük, jelenleg 7 helyen működik onkológiai szakrendelés. Tiszaföldváron ez év január 15-én indult.

A rákszűrővizsgálatot évenként több mint 25 000 személynél végezzük el, sajnos a kiszürtek száma is emelkedik.

A szocialista egészségügy egyik leglényegesebb alapelve a megelőzés. Ez az elv – kisebb-nagyobb súllyal – az egészségügyi ellátás egész területén érvényesül is. A közegészségügyi és járványügyi munka tekintetében a megelőzés nemcsak elv, hanem a mindennapi gyakorlat lényege is.

Ahhoz, hogy a megelőzés a közegészségügy és járványügy gyakorlatában következetesen érvényesüljön, a múltból örökölt szervezeti forma és munkamódszer elég-

A KÓJAL székháza Szolnokon

telennek bizonyult, – a következmények új központi irányító és területi végrehajtó szervezeti forma létrehozását kívánták meg.

A közegészségügyi-járványügyi szolgálat területi végrehajtó szervének kiépítésében az első lépést a megyei epidemiológus hálózat és az állami közegészségügyi felügyelet létrehozása jelentette 1951-ben. A közegészségügyi és járványügyi feladatok gyors szaporodása rövidesen olyan intézmény-hálózatot igényelt, amelyben a laboratóriumi háttér és a közegészségügyi munka szakosításának feltételei biztosítottak.

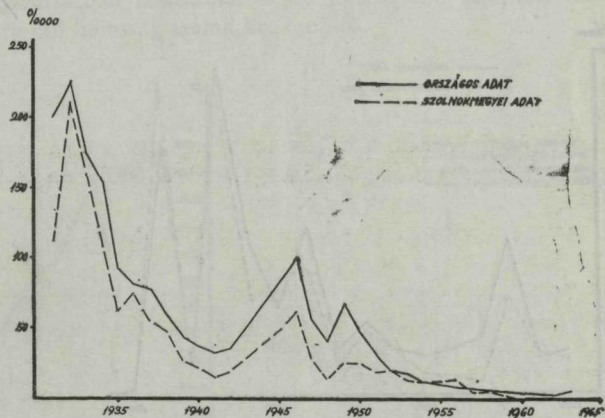
Így vezetett a fejlődés útja 1954-ben a KÖJÁL-hálózat, s ezen belül a Szolnok megyei Közegészségügyi- és Járványügyi Állomás létrehozásához. Ez a szervezeti forma a fentiekén túl, a terület közegészségügyi és járványügyi munkájának, továbbá az ehhez szorosan kapcsolódó egészségügyi felvilágosításnak egységes irányítását is biztosította, s ezt az egységet még teljesebbé tette 1956-ban az állami közegészségügyi felügyelet és a KÖJÁL-hálózat egyesítése.

A közegészségügy-járványügy költségvetési cím keretében Szolnok megyében jelenleg 160 fő: 25 orvos, 5 egyéb diplomás (mérnök és biológus), 80 egészségügyi közép-káder és 50 egyéb munkakörű dolgozó tevékenykedik. (Az 1957-hez viszonyított létszámnövekedés több mint 100 százalék.)

1963-ban kb. 10 millió forint költséggel megépült a KÖJÁL új székháza is Szolnokon, amely hosszú időre és magas szinten biztosítja a közegészségügyi és járványügyi munka központi irányításának tárgyi feltételeit.

Megyénk járványterképéről gyakorlatilag eltűnt a kiütéses tifusz és a malária. S az ismertebb fertőző betegségek közül a diftéria (1960) és a járványos gyermekbénulás (1961) évek óta nem fordult elő. (10. és 12. ábra.)

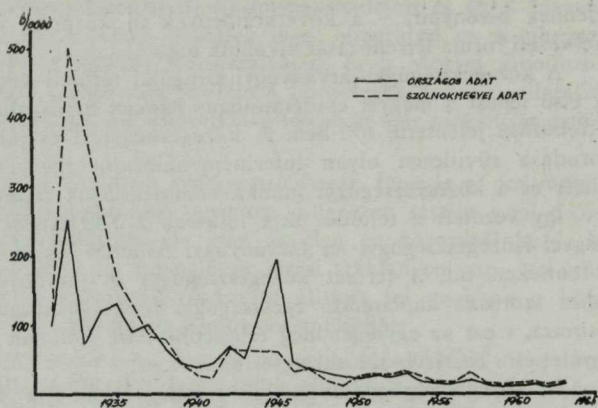
10. Diftéria megbetegedések gyakorisága 100 000 lakosra

A hastifusz megbetegedések gyakorisága jellemző mutatója egy ország anyagi és kulturális helyzetének. Ilyen szempontból is sokat mond, hogy hastifusz hazánkban (s természetesen megyénkben is) ma már csak szórványos megbetegedést okoz – s a háború előtti és a háborús évek járványai (országosan 10–12 000 megbetegedés évenként) ma már csak rossz emlékek. Szolnok megyében 1938-ban a mainál lazább bejelentési kötelezettség ellenére is több mint 400 diagnosztizált hastifusz-eset fordult elő, ezzel szemben 1958. óta a megbetegedések száma évi átlagban 30 körül mozog. (11. ábra.)

Jelentősen csökkent a rendkívül veszélyes tetanusz-fertőzések és megbetegedések száma is. Ebben a kötelező védőoltások bevezetése – az intézeti szülések – s a könnyen hozzáférhető és színvonalas orvosi ellátás mellett elsősorban a megváltozott életkörülmények, a mezőgazdasági dolgozók egyre javuló anyagi helyzete és munkakörülményei játszanak szerepet.

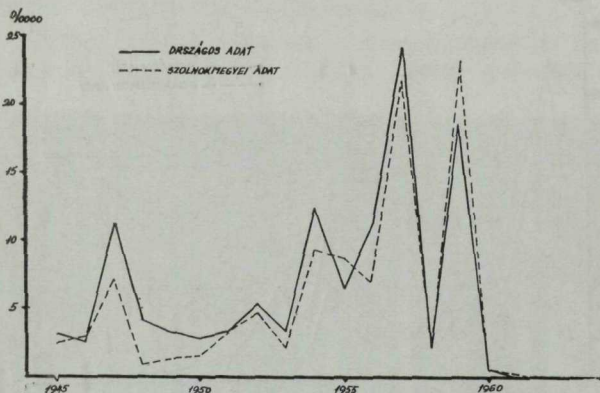
11. Hastífusz megbetegedések gyakorisága 100 000 lakosra

1959-ben Szolnok megye egész területén megkezdődött a folyamatos védőoltási rendszer bevezetése a korábban alkalmazott idényoltások (oltási kampányok) helyett.

A folyamatosan adott védőoltások – mint az 1959. óta beigazolódott – az idényoltásoknál szélesebb körű, folyamatos és egyenletes védettséget biztosítanak, s megfelelő szervező munkával a teljesítés határfoka 89 százalékról (1959) 96 százalékra (1964) emelkedett.

1960-ban kezdődött a Sabin-vaccina tömeges alkalmazása, s ennek tudható be, hogy 1961. óta Szolnok megyében járványos gyermekbénulás nem fordult elő.

12. Gyermekbénulási megbetegedések 100 000 lakosra

Jelenleg a járványügy terén legnagyobb gondot a dizentéria (illetve fertőző bélhurut) és a fertőző májgyulladás okozta megbetegedések szaporodása jelenti. A dizentéria gyakoriságát tekintve megyénk több éven keresztül élen járt, a hepatitis pedig évek óta 700 körüli megbetegedést okoz.

Jelenleg a megye lakosságának több mint 40 százaléka iszik jóminőségű vezetett vizet, s nemcsak a városok vízhálózata jutott el a perifériára, hanem sokat javult a falusi lakosság vezetett vizes ellátása is (34 százalék). (A fejlődés, a vízművek által termelt vízmennyiséget véve alapul csak 1957 és 1964 között is több, mint ötszörös. A háztartásoknak juttatott vízmennyiség azonos időszak alatt kb. tízszeresre nőtt.)

Új fúrott kutak üzembehelyezése révén sokat fejlődött a mezőgazdasági üzemek ivóvízellátása is. A termelőszövetkezetekben kb. 120 fúrottkút üzemel, s ez a megye területén lévő összes fúrottkútak számának 10 százalékát képezi.

Nagyon jelentős eredmény, hogy megyénkben semmilyen új létesítmény nem épülhet – s nem is épül – előzetes közegészségügyi jóváhagyás nélkül.

Sokat javultak az iparban dolgozók munkakörülményei is. Az ipari (üzemi) balesetek száma szemmellátható csökkenést mutat. 1958-ban még kb. 2000 baleset fordult elő, a kiesett munkanapok száma 32 000 volt, 1961–62-ben pedig a balesetek száma az 1000-et sem haladta meg, s a munkanap-kiesés is kb. 50 százalékos csökkenést mutat.

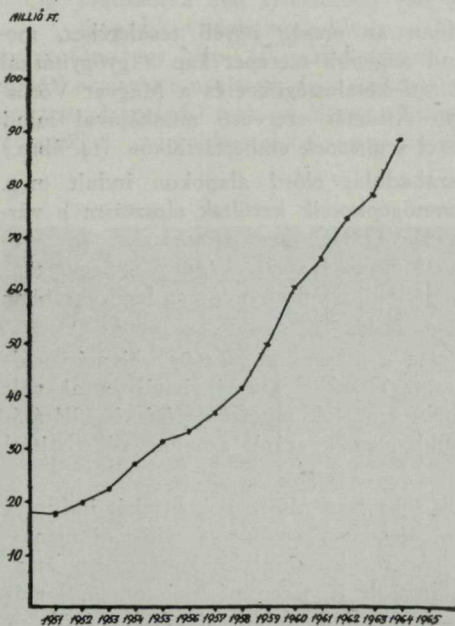
Igen alacsony (több év átlagában) a foglalkozási ártalmak száma is. A bejelentett foglalkozási ártalmak száma nem éri el az ipari munkás-létszám egy százalékát sem. (Munkáslétszám: 25 000, bejelentett foglalkozási ártalom átlagban 200/év.)

A felszabadulás előtt a gyógyszerészet – mint általában az egészségügy – magánkezdményezésen alapuló állami jogosítványos rendszerben működött, az egészségügy állami intézményeiben (közkórházakban) közszolgálat-jellegűen.

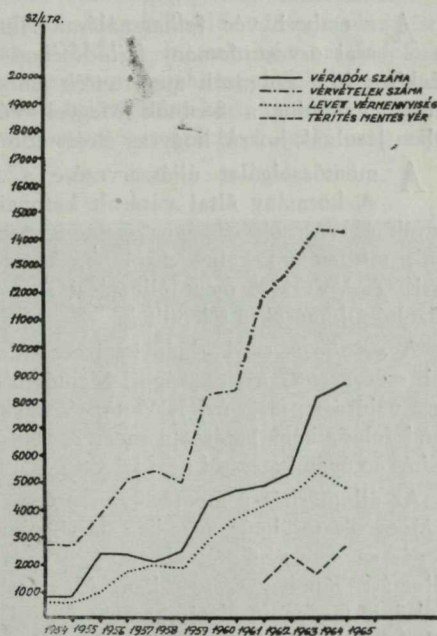
Bár 1948 végén állami kezelésbe kerültek az elhagyott gyógyszerárak, valamennyi államosítása csak 1950 júliusában történt meg. Ezzel lényegében befejeződött a gyógyszer-előállító és ellátó hálózat szocializálása. Egyidejűleg megalakultak a megyei gyógyszerértár vállalatok, amelyeknek feladatuk lett a hozzájuk tartozó területek gyógyszerértárainak gazdasági szerveztétté tömörítése és működésük biztosítása, irányítása.

Gyógyszeráraink állaga és felszereltsége az államosításkor igen rossz volt és azok nagyrésze még magán viselte a háborús károk nyomát. Első feladatként jelentkezett a meglévő hálózat helyreállítása, alkalmassá tétele, a lakosság gyógyszerigényének folyamatos kielégítésére. Ennek megfelelően a hálózatfejlesztési munkálatok végrehajtása volt. Végre kellett hajtani a gazdaságosság szempontjából nem mindig kívánatos felújításokat is, hogy ezzel – ha átmenetileg is – biztosítani lehessen a gyógyszerárak működését.

1951 óta mintegy 40 gyógyszerértárban hajtottunk végre jelentősebb felújítási munkálatokat. Az egy gyógyszerértárra eső lakosság száma kb. 6500 fő.

13. A lakosság gyógyszerfogyasztásának alakulása

14. A véradás alakulása megyénkben

A lakosság gyógyszerfogyasztása (a kórházi ellátás nélkül) 1951-hez viszonyítva 1964-ben 4,9-szeresére emelkedett. (13. ábra.)

A forgalom egyik évről a másikra átlagosan 14,7 százalékkal emelkedett. Az egyes évek között kisméretű szóródás tapasztalható (legalacsonyabb 1956-ban, 105,8, legmagasabb 1959-ben, a termelészövetkezetek fejlődése időszakában 121,6 százalék.)

Míg 1960-ig a biztosítottak számának növekedése gyakorolta a fogyasztásra a legnagyobb hatást, addig 1960 után a vények átlagértékének emelkedése révén emelkedett a gyógyszerforgalom forint-értéke. Példa erre a következő táblázat:

A VÉNYEK ÁTLAGÉRTÉKE

1951-ben	8,58 Ft
1960-ban	13,48 Ft
1961-ben	14,47 Ft
1962-ben	15,— Ft
1963-ban	16,— Ft

A biztosítottak gyógyszerfogyasztásának növekedését szemlélteti az alábbi kimutatás, amely a gyógyszerforgalom megoszlását tükrözi:

Időszak	Magánfelek kp.	Társadalombiztosítás
	beszerzése %	terhére %
1951	60,0	40,0
1960	42,7	57,3
1961	30,4	69,6
1962	27,3	72,7
1963	25,6	74,4

Az emberi vér felhasználása. Hasonlóan az ország egyéb területéhez, mai orvostudomány fejlődésében mind nagyobb szerepet kap a gyógyításnál gyénkben is a dolgozók megértették emberbaráti kötelességüket és a Magyar Vörös-kereszt, valamint a Szolnok Megyei Véradó Állomás szervező munkájával mind többen járulnak hozzá, hogy az életet adó vérral segítsenek embertársaikon. (14. ábra.)

A mentőszolgálat újjászervezése a felszabadulás előtti alapokon indult meg. A kormány által vásárolt katonai mentőgépkocsik kerültek elosztásra a vármegyék és városok országos mentőegyesülete (VVOME) mentőállomásaira. Így megyénk területén 1947-ben Szolnok, Tiszafüred, majd Karcag kapott egy-egy gépkocsit. A VVOME mentőállomásai személyzettel alig voltak ellátva, leggyakrabban a tűzoltó-állomásokra települtek.

A 4980/1948. sz. kormányhatározat létrehozta a magyar mentés ügy hivatásos állami szervezetét, az Országos Mentőszolgálatot. Ezzel a kormányhatározattal vált végre valóra az 1876. évi XIV. törvénycikk, mely a mentés megszervezését és ellátását állami feladatként határozta meg. A törvénycikk megszavazását azonban végrehajtási utasítás 60 éven keresztül nem követte.

Az államosítás a mentés-ügy szervezésének soha nem látott új korszakát indította el. Megyénk területén 1949-ben Jászberényben, 1950-ben Mezőtúron nyílik új mentőállomás egy-egy gépkocsival. 1952-ben Túrkeve és Törökszentmiklós kap egy-egy mentőállomást. Kunhegyes 1960-ban. Az 1963-ban létesült Kunszentmártoni mentőállomás az első a megye területén, amely mentőállomás speciális feladatai céljára épült új épületben helyezkedett el.

A szolnoki egy mentőkocsi helyén ma 7 futókocsi szolgál. 1947-ben a VVOME gépkocsijai az ország területén kb. 2 millió km-t teljesítettek. 1964-ben az OMSZ

megyei szervezetének Szolnok megyei gépkocsijai egy millió 64 ezer kilométert – kb. felét annak, mint 1947-ben az egész országban. Mentőállomásaink egyrésze rádióösszeköttetésben van egymással. Minden mentőállomásunk tartalékgépkocsival is rendelkezik, hogy az esetleges műszaki hiba bekövetkeztekor munkáját képes legyen fennakadás nélkül továbbfolytatni.

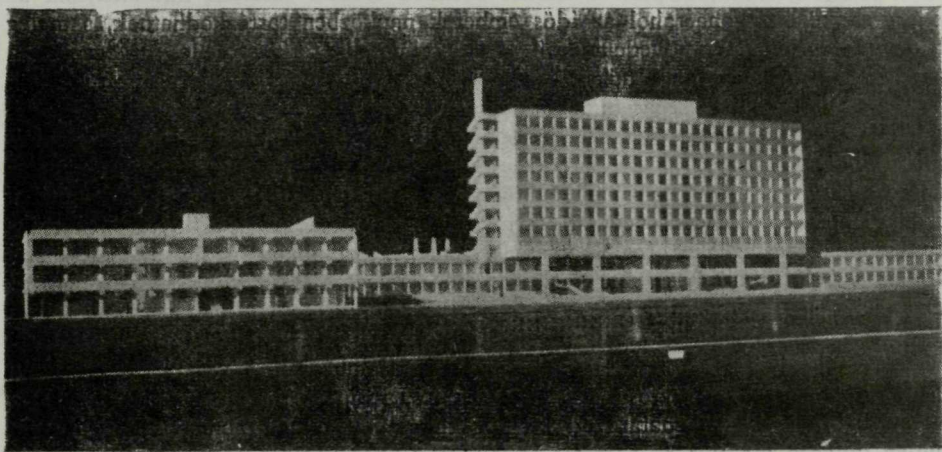
A mentőszolgálat a szocialista egészségügy szervezete része lett és így az állandóan növekvő követelményekkel lépést tartva tudja szolgálni a magyar egészségügyet a maga sajátos munkaterületén.

Rendkívül súlyos örökséget vettünk át felszabadulásunk alkalmával szociálpolitikai téren is. A második világháború nagy vérvesztése megynk lakosságát súlyosan érintette. A nagy embervesztesség mellett gondoskodni kellett kb. 25 000 hazatérő – közöttük igen sok rokkant – támogatásáról, munkábaállításáról. Háborús embervesztességünk nagyságára jellemző, hogy 1954-ben – tehát 10 évvel a háború befejezése után – még 3758 hadirokkantat, 4743 hadiözvegyet, 5004 félérvát és 343 szülőtlent árvát, valamint 849 hadigondozott családtagot tartottunk nyilván. Tehát csaknem 15 000 ember volt közvetlenül érdekelve a hadigondozásban. Biztosítani kellett az öregek, a gyermekek élelmezését, ruházatának sürgős pótlását akkor, amikor sem mezőgazdasági, sem pedig ipari termelvényekből a legminimálisabb raktárkészlettel sem rendelkezünk.

E nehéz időben csak jól szervezett, s minden társadalmi erőforrást igénybevevő munkával lehetett az új életnek nekiindulni. Ekkor született a „Magyar Gyermekekért” a gyermekek megmentése, a „Siess, Adj, Segíts” mozgalom pedig a tüdőbetegek és hazatérő hadifoglyok megsegítése érdekében.

Csak a termelőmunka megindulása után, a hároméves terv keretében láthattunk hozzá a megmaradt – egyébként is rosszul felszerelt – intézményeink rendbehozásához, megfelelő átszervezéséhez.

A múltban a mai értelemben vett szociális ellátottságról nem beszélhetünk. A második világháború idején a társadalmi kiegyenlítődés elősegítésére létrehozott Országos Nép- és Családvédelmi Alap (ONCSA) is csak egyes családoknak próbált segítséget nyújtani, de a széles tömegek nyomora enyhítése érdekében semmit sem tett. A nyugdíj csak az állami alkalmazottak szűk körére korlátozódott. A kiöregedettekkel, megrokkantakkal, vagy csökkent munkaképességűekkel senki sem törő-

Az épülő karcagi kórház

dött. Legfeljebb koldulási engedélyt kaphattak, vagy ha már nagyon elesettek voltak és hozzátartozójuk sem volt, mehettek a szegényházba.

Megyénk 14 községében volt szegényház vagy szegényszoba 160 férőhellyel. Ezekből és a 6 városban lévő 248 szegényházi férőhelyből kellett kialakítani az öregek és rokkantak emberséges gondozását biztosító járási, városi szociális otthonokat. 1948-49-ben az addig 20 helyen 408 férőhellyel működtetett intézeteket összevontuk 11 intézménnyé és a férőhelyek számát 480-ra emeltük. 1950-53 közötti időben intézményeinkben az ágyak számát 100-zal emeltük és létrehoztuk a jászberényi 120 férőhelyes szociális otthont.

A múlt szegényházaiban a gondozottak ellátása a szállásadással és napi egyszeri melegétel biztosítással kimerült. Egészségügyi, kulturális ellátottságról nem beszélhetünk.

A gazdasági helyzet javulásának megfelelően javult a szociális otthonok ellátottsága is. A létfenntartási szükségleteken túlmenően kezdtük kielégíteni a kulturális szükségleteket is. Ennek eredménye lett, hogy a szociális otthonoktól való idegenkedés, amely kezdetben feltűnően jelentkezett, megszűnt.

A fejlődés színvonalát tükrözi a gondozó személyzet létszámának fejlődése is.

1950-ben 100 gondozottra eső személyzeti létszám	10,0
1955-ben 100 gondozottra eső személyzeti létszám	12,5
1964-ben 100 gondozottra eső személyzeti létszám	22,3

Még ennél is jobb a fejlődés, ha a gondozók szakképesítését nézzük. 1950-ben szakképzett gondozónő még nem volt, s 1964-ben a gondozónők 50 százaléka már szakképzett.

Az ágykihasználtság – a kezdő évektől eltekintve – állandóan 100 százalék felett van, s a fokozódó igényeket az 1960-ban Újszászon létesített 100 férőhelyes, majd 1964-ben újabb 100 ágygal bővített, összesen tehát 200 személyes intézetünkkel sem tudjuk kielégíteni.

Az 1954-55 közötti években az addigi tapasztalatok leszűrésével alakítottuk ki szociális otthonainknak ma is meglévő profilját:

- a) általános szociális otthon;
- b) elmebetegek szociális otthona;
- c) betegek szociális otthona;
- d) a jelenleg építés alatt álló tbc-s betegek otthona.

Viszonylag fiatal, csupán az utóbbi években létesült szociális intézményünk az öregek napközi otthona, ahol az idős emberek napközben tartózkodhatnak, s meleg ebédben részesülhetnek jövedelmüktől függő minimális térítés mellett. Megyénkben Jászberényben és Szolnokon működik öregek napközi otthona, összesen 70 férőhellyel.

A múlt és jelen összehasonlítása terén a változás gyökere a társadalmi viszonyok átalakulásában keresendő. A termelőerők társadalmazása s az ezzel járó tervgazdálkodás mindenki részére megteremtette a munkalehetőséget. Még a csökkent munkaképességűeknek is egyre nagyobb lehetőségük van bekapcsolódni a termelőmunkába. Bizonyos munkakörök csak velük tölthetők be. Ezen túlmenőleg Jászberényben csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatot, Szolnokon pedig a temetkezési vállalaton belül tbc-s betegeket foglalkoztató részleget létesítettünk 1962-63-ban. E munkahelyeken olyan emberek jutnak keresethez, akikkel a múltban egyáltalán nem törődtek.

A munkaalkalom megteremtése és a társadalombiztosítás kiterjesztése folytán minden dolgozó részére biztosított a gyógykezelés, a táppénz, s megrokkulás esetén a rokkantsági nyugdíj. Meghatározott életkor elérésével 10 évi munkaviszony alapján minden dolgozó jogosult az öregségi nyugdíjra. Ehhez hasonló eredménnyel egyetlen kapitalista állam dolgozói sem dicsekedhetnek.

A széleskörű juttatásokon túlmenőleg támogatást nyújtunk minden olyan esetben, amikor az a körülmények indokoltá teszik. Így az utóbbi évek átlagában 1225 személyt részesítettünk rendszeres segélyben évi 2 500 000 Ft erejéig, s további egymillió forintot fizettünk ki rendkívüli körülmények folytán nehéz helyzetbe került egyéneknek. Ugyanakkor 500 000 forint kórházi költséget engedtünk el oly személyeknek, akik a társadalombiztosítás szolgáltatásaira nem jogosultak, vagy igényüket már kimerítették.

Összegezve megyénk egészségügyi fejlődését, láthatjuk azt az eredményes, nagy utat, amelyet a felszabadulás óta megtettünk. Igaz, még nem mondhatjuk azt, hogy egészségügyünk szocialista egészségüggyé vált, de ennek körvonalai mindinkább kibontakozóban vannak, mint ahogy ez az objektív feltételek megteremtésénél az új karcagi kórház építésében is megmutatkozik.

Ennek biztosítéka az egészségügyi dolgozók fáradságot nem ismerő áldozatkész munkája.

Jelentős lépések történtek eddig is az egészségügyi felvilágosítást végző szervek és hatóságok, elsősorban a Vöröskereszt, a TIT, az SZMT, a népművelés területén. A munka összehangoltságával nyilván még eredményesebbé lehet tenni a lakosság egészségügyi kulturáltságának színvonalát. Az előadások, a filmek és az egyéb propaganda-eszközök felhasználásán túl a jól bevált egészségügyi oktatásnak már az iskolában még nagyobb teret kell biztosítani, s az olyan mozgalmakat, mint a „Tiszta udvar, tiszta ház” a különböző szervezeteknek jobban kell segíteni.

A szocialista egészségügy megvalósulásának legnagyobb biztonsága pártunk és kormányzatunk egészségügyi politikája, amelyet a Magyar Szocialista Munkáspárt Szolnok megyei Bizottságának 1964. november 30-i határozata is leszögezt, e határozat a különböző gazdasági, társadalmi és állami területen dolgozók részére ugyanúgy, mint az egészségügyi dolgozók részére kötelezővé teszi, hogy ezt a feladatot az embe-
rekről való gondoskodás jegyében politikai kérdésként kezeljék.

FODOR MIHÁLY

SZOLNOK MEGYEI IDEGENFORGALMI HIVATAL

SZOLNOK, Kossuth tér 9.

Tel.: 32—80. Egyszámúszám: 745 058—526.

FIZETŐVENDÉGSZOLGÁLAT

TURISTASZÁLLÁS BIZTOSÍTÁSA

ÉTKEZTETÉS

VÁROSNÉZŐ PROGRAMOK
ÖSSZEÁLLÍTÁSA

IDEGENVEZETÉS

TÁRLATVEZETÉS

IDEGENNYELVŰ KIADVÁNYOK

Televízió és mezőgazdaság — Új módszeres törekvések Szolnok megyében

Az elmúlt két esztendő folyamán egyre több művelődésügyi szakember vizsgálta meg alaposan a televíziónak művelődési életünkben szinte napról napra növekvő jelentőségét. 1964. február 5-e, az iskolatelevízió indulásának napja, május 19-e és 20-a, a televíziós népművelés kérdéscível foglalkozó salgótarjáni országos konferencia napjai: egyaránt fontos dátumok a televízió hatásának, jelentőségének további felméréseiben, elmélyült, tudományos munkával történő kutatásában.

Mit nyújt a tv a falusi ismeretterjesztésnek, elsősorban: *hogyan könnyíti meg a mezőgazdasági szakismeretek megszerzését?* — ezt a kérdést igen alaposan megtárgyalták a salgótarjáni konferencián, sőt az 1964–65-ös őszi és téli legfontosabb munkájaként jelölték meg a tv mezőgazdasági szakfilmsorozata közös megtekintésének, meghallgatásának és a látottak, hallottak módszeres feldolgozásának létrehozását, minél szélesebb körben való megszervezését.

Nos, hogyan szerveztük meg hát 1964 őszi, téli megyénkben a tv mezőgazdasági műsorainak közös megtekintését? Milyen módszeres eljárások segítségével dolgoztuk fel a látottakat, hallottakat, hogy valóban eredményes legyen a tv hatása? Milyenek azok az új, modern, összetett népművelési formák, amelyeket e munka közben alkalmaznunk kell?

Ezekre a fontos kérdésekre adott válaszunkban legelőször is arra kell rámutatnunk, hogy ezen az új munkaterületen való elindulásakor mindenekelőtt a televíziónak a népművelésben való szerepét és jelentőségét kellett világosan látnunk.

Hivatkozunk arra, hogy *Harangi László*, a Népművelési Intézet munkatársa a Népművelés c. folyóirat 1964. júniusi számába írott cikkében igen világosan és jellemző formában fejtette ki: a televízió lényegében a *művelődés első állomását* jelenti, amelyre ma már végeredményben a legszélesebb néprétegek is eljutnak.

A népművelésnek viszont az a feladata — mondja *Harangi László* —, hogy a képernyő elé napról-napra leülő embereket, akiknek érdeklődését a televízió a maga audio-vizuális eszközeivel felkeltette, *eljuttassa a művelődés következő állomásaira.*

De itt mindjárt egészen konkrét módon kell *Harangi László* véleményét azzal kiegészítenünk, hogy a népművelés új, modern, korszerű formái szükségesek ahhoz, hogy a még oly érdeklődő tv-nézőből állandóan olvasó, tanuló, rendszeresen művelődő embert formáljunk.

Azt is világosan kell látnunk, hogy a televízió valóban *igen sok lehetőséget* nyújt az ismeretterjesztő tevékenység számára. Az UNESCO egyik jelentése szerint: „Elismert tény az, hogy az emberek, abból amit hallanak 20 százalékot, amit látnak 30 százalékot, amit hallanak és látnak 50 százalékot őriznek meg maguknak, de ahol a látottak és hallottak aktív tevékenységgel párosulnak, ott a hatékonyság már 70 százalékos.”

Tehát már itt fel kell vetődnie a gondolatnak, hogy a tv műsorait feltétlenül meg kell vitatnunk.

Liszokay Tamás „A televízió felhasználása a népművelési munkában” c. alapvetően fontos munkájában tisztázza a tv felhasználásának néhány elvi kérdését is. Ezek szerint „A népművelés a maga sajátos eszközeivel kiegészíti, magyarázza, megvilágítja a tv műsorait, míg viszont a tv fejlett, országos, sőt nemzetközi lehetőségekből válogató műsora gazdag anyagot ad a népművelőnek a helyi problémák megoldásához.”

Az ismeretterjesztés és a tv kapcsolatának tárgyalásakor is hangsúlyozza Liszokay Tamás, hogy: „A tv adja, adhatja az általánost, az elvit, az országos érdeklődésre számot tartót, míg a helyi népművelésnek ki kell azt egészítenie a konkrétal, a gyakorlatival, a helyi jelentőségűvel.”

Az is igen érdekes volt számunkra, amit Liszokay Tamás a televízió kollektív megszervezésére, tv-körök, tv-klubok alakítására vonatkozólag mondott. „Ezekben a csoportokban a televízió hatását – a helyi áttételek alkalmazásával – váltják át *hasznosítható aktivitássá*, a látottak megvitatásával, gyakorlati példákkal mélyítik el és teszik maradandóbbá annak hatását” – mondja az igen értékes, sok útmutatást nyújtó könyv szerzője.

Mindezek alapján egyetlen pillanatig sem lehetett vitás: Ha csupán egyszerűen nézőket szervezünk a tv mezőgazdasági műsoraiba, azzal is igen sokat teszünk, hiszen az audiovizualitás minden lehetőségét kihasználó műsorokból az egyszerűen megtekintő ember agyában is igen sok megmarad. Az UNESCO jelentése szerint azonban igen fontos a műsort követő *aktivitás*, amely pedig nem csupán a látottak, hallottak megvitatásában nyilvánul meg, hanem megvan a lehetősége annak, hogy „hasznos tevékenység” alakuljon ki, azaz a mi esetünkben embereink megpróbálkozzanak a tv műsorában látott-hallott új eljárásoknak a gyakorlatban való kipróbálásával, ami végeredményben már közvetlenül a *többtermelés* szolgálatában áll.

Éppen ezért a módszeres mozzanatok úgy alakítottuk ki, hogy kezdettől fogva minden eljárásunk a műsort követő aktivitás kialakítását segítse. S az volt a véleményünk, hogy ennek az aktivitásnak a vitán túlmenően konkrét, gyakorlati tevékenységre is kell ösztönözni.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a tv közös megtekintését, meghallgatását és módszeres feldolgozását egy kis *munkaközösségnek* kell előkészítenie. Ennek tagjai a következők: a termelőszövetkezet elnöke, vagy valamelyik vezetője, az agronómus, a brigád- és munkacsapatvezetők valamelyike, továbbá a művelődési ház igazgatója, a könyvtáros, egy-két pedagógus, ezenkívül a tömegszervezeti mozgalmakból is egy-egy tag, tehát a KISZ-ből, nőtanácsból, Hazafias Népfrontból. Ha a termelőszövetkezetnek van saját népművelési ügyvezetője, az természetesen sokat vállal az előzetes szervező munkából is.

Rendkívül fontos, hogy a munkaközösség tagjai már a szervező munka során is felhívják a nézők-hallgatók figyelmét arra, milyen termelési, gépesítési kérdéssel foglalkozik a tv, és arra kérik őket, gondolkozzanak el azon, hogy áll ez a termelési vagy gépesítési kérdés szövetkezetünkben. Pl. az állattenyésztés gépei, hogyan áll ebben a tekintetben a tsz, vagy a vegyszeres gyomirtás alkalmazása, történt-e eredményes lépés ezen a területen? – Ez tehát az aktivitás megteremtésének *első mozzanata*.

Ugyanilyen fontos a későbbiek szempontjából, hogy a munkaközösség összegyűjti a műsorra tűzött termelési, vagy gépesítési eljárással foglalkozó *könyveket*.

A tv műsorának a végén mindig ajánlanak szakkönyveket, ezeket igyekeztünk is megszerezni, s a nézők kezébe eljuttatni. Amikor azonban láttuk, milyen fontos az aktivitás megteremtése, igyekeztünk minden esetben egy kis *könyvkiállítást* rendezni. A témával foglalkozó szakkönyveket a tv-készülék mellett egy kis asztalon szoktuk elhelyezni. Arra is van példa, hogy valamelyik fontos szakkönyvet rajzos, szöveges

tabló segítségével ajánlottunk a nézők figyelmébe. Ezen a tablón a könyv legérdekesebb, legfontosabb részeiből merített idézeteket olvashattak a nézők. A kis kiállítást a könyvtáros, a művelődési ház igazgatója, az agronómus, valamelyik jól képzett tsz-tag és a pedagógusok közösen rendezik. Végeredményben ez is az aktivitás megteremtését szolgálja.

A Magyar Mezőgazdaság című, hetenként megjelenő szakfolyóirat egyik 1964 szeptemberi számának melléklete részletesen ismertette a tv mezőgazdasági szakfilm-műsorának témáit, és a hozzájuk kapcsolódó szakirodalmat is. Ennek a felhasználásával, valamint a járási könyvtár segítségével igen jó kis kiállítást lehet összehozni.

A munkaközösségnek arról is kell gondoskodnia, hogy a Magyar Mezőgazdaság c. folyóirat legújabb száma ott legyen a kiállított művek között. A televízió vezetősége ugyanis éppen a Szolnok megyeiek javaslata alapján, alapos, körültekintő munkával megoldotta, hogy a tv szakfilm-műsorának hetében, a képernyőn bemutatott termelési vagy gépesítési problémáról a Magyar Mezőgazdaság c. folyóiratban is jelenik meg *szakcikk, vagy riport*. Ezek az élénken, érdekesen megformált írások arról számolnak be, hogyan áll a tv-ben műsorra kerülő probléma tekintetében valamelyik országos vonatkozásban is jól dolgozó termelészövetkezetünk, vagy állami gazdaságunk. Mivel azt tapasztaltuk, hogy a tv műsora nyomán támadt érdeklődést igen jól át lehet vezetni a képernyőről a betűre, a Magyar Mezőgazdaság cikkét minél teljesebb mértékben *ki kell aknáznunk*.

Azt is meg kell említenünk, hogy a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat *igen jó útmutatót* adott ki a közös tv-nézés-hallgatás vezetői számára. Ezek a gyakorlatban jól beváltak. A módszeres feldolgozások vezetői között vannak agronómusok, termelészövetkezeti gépcsoportvezetők, gépjavítóműhely-vezetők, pedagógusok, de egyhangúan az a véleményük, hogy az előzetes felkészülésben igen sok segítséget adott a TIT útmutatója.

Magára a közös nézésre-hallgatásra, *s a módszeres feldolgozásra* rátérve, leelőször is arra kell rámutatnunk, hogy a foglalkozás *hármás tagolású*, s ezek, az elsőt nevezzük előkészítő résznek.

1. Az *előkészítés* azzal kezdődik, hogy a nézők és a módszeres feldolgozás irányítói 15–20 perccel a műsor megkezdése előtt összegyülekeznek a tv-készülék előtt. A munka a következő fokozatok alapján halad:

1. Bejelentjük, *milyen témával* foglalkozik a tv műsora. Jelezzük, hogy bizonyára érdekes, hasznos, új eljárásokat látunk majd a műsorban.

2. Felvetjük a kérdést, hogyan áll a bemutatásra kerülő termelési ág, vagy pl. a gépek kihasználása a *mi termelészövetkezetünkben*? Milyenek a tsz termelési eredményei? Mit tettünk eddig a termelés fokozása, a gépek jó kihasználása érdekében? Van-e nálunk olyan többtermelési törekvés, amelynek végrehajtásához útmutatást várunk a tv műsorából? Van-e nálunk olyan termelési nehézség, amelynek elhárításához esetleg a tv műsorából kaphatunk tanácsot? – Bizonyos, hogy az ilyen módon való előkészítéssel újból lépünk egyet *az aktivitás létrehozása felé*.

3. Mivel az az egyik igen fontos célunk, hogy a műsorra minél jobban ráirányítsuk a figyelmet, már itt ismertetjük, persze csak röviden egy-két szakkönyv termelési adatait, eljárásait.

4. Az előkészítő részt a célkitűzés, a figyelemnek a műsorra való nyomatékos *ráirányítása* fejezi be.

Maga a *célkitűzés* ilyesféle lehet: Figyeljük meg jól, milyen új termelési eljárásokat ajánl a tv műsora. Igyekezzünk azokat jól elsajátítani, egyben gondolkozzunk azon, hogyan, milyen módon lehet ezeket a mi tsz-ünkben alkalmazni?

Ezek a kérdések természetesen előkerülnek majd a vitában, a részletes elemzés során.

Úgy véljük, ilyen előkészítés és célkitűzés alapján a műsor megtekintése is érdeklődéssel, teljes figyelemmel történik, tehát az is aktív lesz.

II. A tv műsorának *figyelmes megtekintése a második mozzanat*. Embereink esetleg egy-két emlékeztető jellegű, rövid feljegyzést is készíthetnek. De ezzel is a vitára készülnek fel.

III. Pillanatig sem lehet kétséges, hogy a harmadik mozzanat, a látottak, hallottak alapos, részletes megvitatása a *legfontosabb*.

Ez pedig a következő szempontok szerint történik:

1. Először minden néző kedve, akarata szerint mondja el *véleményét a műsorról*. Lehet a műsört bírálni, dicsérni, lehet arról beszélni, hogyan áll a műsorban tárgyalt termelési kérdés a tsz-ben stb. Fontos az, hogy mindenki teljes megkööttség nélkül szóljon.

2. Természetes azonban, hogy amit a célkitűzésben megjelöltünk, azt most pontos, részletes elemzéssel megvitatjuk. Tehát a vita legfontosabb szempontja: Említett-e a tv műsora olyan termésfokozó eljárást, amelyet *nálunk is lehet hasznosítani?* S hogyan történhet meg az alkalmazás?

3. Általában véve arra kell törekednünk, hogy a tsz-ben élő termelési tapasztalatokat felsoroljuk, és *összevevessük* a tv-ben említett eljárásokkal.

4. Ezen a ponton elő kell vennünk a bevezetőben említett szakkönyveket, valamint a Magyar Mezőgazdaság kiegészítő cikkét. Lapozunk beléjük, olvassunk fel egy-két jellemző részt, s ajánljuk őket tanulmányozásra.

5. Az akítvítás legmagasabb fokának általában véve azt tartjuk, ha a munka a megvitatás után nem fejeződik be, hanem a nézők-hallgatók részletesebben és alaposabban tájékozódni akarnak a tv-ben tárgyalt termelési kérdésben, ezért *ankét* rendezését határozzák el.

Ez lényegében annyit jelent, hogy nézőink-hallgatóink azt kívánják: hívjunk meg ankétra valamilyen kiváló szakembert, tudóst, tudományos kutatót, akitől részletes felvilágosítást kaphatnak az új termelési eljárásra vonatkozólag, s akihez annyi kérdést tehetnek fel, amennyit éppen jónak látnak stb.

6. Hasonló módon kell eljárjunk abban az esetben is, ha a nézők szerint a tv műsora nyomán nem elegendő még az ankét rendezése sem, hanem egyenesen *tapasztalatcsere* szervezését határozzák el. Sok esetben a tv is segítséget nyújt ehhez, mert a műsorban felsorolják, hol, melyik termelészövetkezetben, esetleg állami gazdaságban vagy kutatóintézetben valósították meg jól az ismertetett új termelési eljárásokat.

Az alattányi Új Élet Termelészövetkezetben pl. azért határozták el a kunszentmártoni Zalka Máté Tsz itatásos borjúnevelő telepének meglátogatását, mert a tv műsorában elmondották: a Zalka Máté új, modern istállót építtetett, s mintaszerűen végzi az itatásos borjúnevelés munkáját.

Mutassuk be most konkrét példák alapján, *hogyan folyt le a közös tv-nézés, hallgatás*, valamint a látottak, hallottak módszeres feldolgozása a jászalsószentgyörgyi Petőfi, a jászboldogházi Arany Kalász és a jászberényi Kossuth Tsz-ben.

Mind a jászalsószentgyörgyi Petőfi, mind a jászboldogházi Aranykalász Tsz-ben valósággal hagyományai vannak a televízió mezőgazdasági szakfilm-műsora közös megtekintésének, hallgatásának, módszeres feldolgozásának.

Éppen ezért az 1964-65-ös őszi-téli szakfilmsorozatot megnyitó műsört igen nagy érdeklődéssel várták mindkét termelészövetkezetben. Az előzetes szervezésben mindkét községben sokat segített a *művelődési ház igazgatója és a tsz népművelési ügyvezetője is*.

A műsor címe: A gépek helyes üzemeltetésének feltételei. Ígyhát a tsz-ek vezetőin kívül a traktorosok, vontatóvezetők, szerelők, gépműhelyek vezetői, gépcsoportvezetők ültek a képernyő elé, sőt Jászboldogházán „felvonultak” a fiatal traktoros-jelöltek is, akiknek számára december közepén nyílt meg a háromhónapos szakmai tanfolyam.

A közös tv-nézés és hallgatás eredményeinek módszeres feldolgozásakor mindkét tsz-ben abból indultak ki, hogy a tv-ben látottakat *saját tsz-ük helyzetével hasonlították össze*, s ennek alapján állapították meg, hogyan és miben *javítsák* a jövőben munkájukat.

A Magyar Mezőgazdaság cikkét már a műsort megelőző, figyelemfelhívó beszélgetés folyamán felhasználtuk. Végre is ebben arról volt szó, hogyan dolgozik éppen ezen a területen az ország egyik elismerten jó termelészövetkezete, állami gazdasága. Amint a cikk néhány fontos adatát megismertettük, mindjárt könnyebben oldódtak meg a nyelvek a helyi viszonyokat illetően is.

Ilyen módon tehát a bevezetőben a saját tsz munkájának értékelése a Magyar Mezőgazdaság cikkében bemutatott pusztaszabolcsi Mező Imre, a második témával kapcsolatban a szentlőrincikéai Új Világ Tsz működésével való *összevetés, részletes összehasonlítás* alapján történt meg.

S ennek a kettős értékelésnek alapján figyeltük magát a műsort, amely végső soron általában véve mutatta, hogyan állnak az országos mértékkel is jónak mondható szövetkezetek a gépesítés fontos problémái tekintetében. *Háromféle elem* szolgált tehát a vitafórum alapjául.

Mindkét tsz-ben helyesnek tartották a szakfilm ama megállapítását, hogy körülbelül *100 óras munka után* általában véve foglalkozni kell a gépek karbantartásával. De őszintén megjelölték ennek akadályait is.

A jászalsószentgyörgyiek hivatkoztak a Magyar Mezőgazdaság cikkének ama megállapítására, hogy a karbantartás főleg *a munkák tornyosulása* idején, aratáskor, az őszi vetés és betakarítás idején marad el, mert a gépek munkájára szinte minden pillanatban szükség van, s nem viszik karbantartásra, hanem dolgoznak velük tovább. A Magyar Mezőgazdaság cikke „a gazdasági munka, vagy a műszaki fegyelem elsődlegességének problémáját” veti fel, nos, ez pontosan így van Jászalsószentgyörgyön is.

A jászboldogházi Aranykalász Tsz tagjai ezt azzal egészítették ki, hogy náluk sok esetben azért marad el a karbantartás, mert *a teljesen meghibásodott*, mint mondani szokás: a „lerobbant” gépeket kell javítani, s minden idő és energia erre megy el.

A vita során a jászboldogháziak részletesen kifejtették, hogy való igaz: a teljesen megrokkant gépek javítása a legsürgősebb feladat, de azért a karbantartásnak se lenne szabad elmaradni. Oka náluk is, mint a szentlőrincikéai Új Világ Tsz-ben, amelyről a Magyar Mezőgazdaság kiegészítő riportot írt: a javítóműhely kicsi még, s a szerelők létszámát is szaporítani kell. Jászboldogházán megállapították: a tv műsora és a Magyar Mezőgazdaság cikke nyomatékosan felhívta a figyelmet arra, hogy a javító-műhely korszerűsítésére nem szabad sajnálni a beruházási összeget, mert *az busásan megtérül*.

A jászalsószentgyörgyiek őszintén bevallották, hogy az erőgépek vonóerejét jobban ki kell használniuk a jövőben, úgy, ahogyan a szakfilm mutatta.

Jászboldogházán ebben a tekintetben nincs hiba, ők jól megrakják az erőgépeket, vagyis minél több munkagépet vagy vontatót akasztanak utána. Náluk viszont a gépek *csoportos üzemeltetésével* kapcsolatban okozott igen sok fejtörést a helyes működési elvek megállapítása, kidolgozása. Országosan elfogadott alapelv ugyanis, hogy a gépeket egy-egy területi egységen, egymáshoz közel kell üzemeltetni. Így mutatta a szakfilm is. Ilyen módon géphibásodás esetén mindjárt tudnak egymásnak segíteni. A gyakorlatban azonban az a helyzet, hogy olyan traktorosokat kell a műszak 10 órája alatt egy-egy csoportban foglalkoztatni, akik nagyjából hasonló teljesítmények elérésére képesek. Az ilyen összeválogatás kezdetben igen nehezen ment, s könnyűnek ma sem lehet mondani, *a jó munkateljesítmény érdekében* azonban feltétlenül szükség van rá.

A tv „Műszak közben” c. műsorát, mint már említettük, a Magyar Mezőgazda-

ság a szentlőrinc-kert Új Világ Tsz gépesítési helyzetének bemutatásával egészítette ki.

A tv-műsorban pompás *szerezőkocsit* láttunk, amely mindjárt a mezőn kijavította a hibákat.

A cikkben szereplő szentlőrinc-kert Új Világ Tsz-ben a szerelők nagy munkái idején állandóan készenlétben vannak, sokszor késő estig a javítóműhelyben tartózkodnak, hogy súlyosabb géphibák esetén azonnal segítsenek.

A jászalsószentgyörgyiek elmondották, hogy az ő sokkal nagyobb területükön az a célvezető, hogy *motoros futár cirkál* azok között a határrészek között, ahol a gépek dolgoznak. S ha szükséges, azonnal küldik hozzájuk a „mozgó műhelyt”.

Jászboldogházán viszont ott helyezkedik el a mozgó műhely, *ahol a legtöbb gép van*, de híradás alapján innét ők is azonnal odasietnek, ahol a fennakadás van.

A jászberényi Kossuth Tsz-ben „Az öntözés gépei” c. műsorból *az élővízből való öntözés* kérdéseit figyelték meg elsősorban jól, mivel már 12 éve öntöznek a Zagyvából.

A Magyar Mezőgazdaság kiegészítő cikkére is erősen felfigyelt mindenki, mert arról van benne szó, milyen eredményesen öntöz a tassi Petőfi Tsz a Dunából, tehát szintén élővízből. Elnökük így nyilatkozott a cikkben: „Nyolc kilométeres hosszúságban határolja földünket a Duna, súlyos hiba lenne hát, ha ezt ki nem használnánk.”

A jászberényi Kossuth Tsz tagjai ehhez hozzátesszik: „A mi elnökünk is olyasfélét szokott mondani, hogy területünket félhold módjára kanyarítja körül a Zagyva, ha eszünk van, hát öntözünk.”

A jászberényi Kossuth Tsz-ben tehát az érdeklődés a képernyőről *gyorsan átterjed a betűre is*.

Végül arra is rá kell mutatnunk: A mezőgazdasági szakfilmsorozat *a széleskörű tömegpropaganda szolgálatában áll*. Ezért látszik helyesnek, hogy a műsor nyomán először a Magyar Mezőgazdaság élénken, érdekesen, olvasmányosan megírt cikkeire irányítjuk az érdeklődést. Ezeket a rövidebb terjedelmű, számos képpel illusztrált cikkeket könnyebben elolvassák azok, akik *az első és a második lépést* most teszik meg a művelődés útján. Emellett a Magyar Mezőgazdaság a legtöbb tsz-ben jár a brigádvezetőknek, munkacsapatvezetőknek, de haszonnal forgathatják az agronómusok is, annál inkább is, mert éppen a legkiválóbb agronómusok egyben cikkírói is a folyóiratnak, szövetkezetük eredményeit, újításait adván közre. Akik viszont nézőink, hallgatóink közül már előbbre haladtak a művelődés, a szakmai felkészültség útján, a Magyar Mezőgazdaság cikkei mellett a „nehezebben olvasható” szakkönyvekkel is foglalkozhatnak.

A televízió mezőgazdasági műsorainak módszeres feldolgozásával kapcsolatban szerzett tapasztalatainkat összefoglalván, a következőre kell rámutatnunk:

A módszeres feldolgozás legfontosabb célja *a vitafórum* megteremtése. Ha ez sikerül, nem csupán a mezőgazdasági ismeretterjesztés új, érdekes formájával van dolgunk, hanem olyan ún. „hasznos aktivitást” alakíthatunk ki, amely a tsz munkájának *megjavítására*, végső soron a *többtermelésre* irányul. Az is az aktivitás egyik formája, hogy az érdeklődést a képernyőről mindjárt átvezetjük a *betűre*, azaz a Magyar Mezőgazdaság megfelelő szakcikkeire, riportjaira. Sőt a tv-műsor feldolgozását sok esetben *ankét és tapasztalatcsere* is követi.

Az elmúlt őszen és télen így, ezen az irányvonalon haladt a munka a jászberényi járás néhány községében, Kunszentmártonban, Tiszaföldváron. Reméljük, hogy 1965. őszén sok termelőszövetkezetben elindulnak ezen az úton, amelyet a képernyő és a Magyar Mezőgazdaság cikkei jelölnek ki az egész ország számára.

BOGNÁR GYULA

A Szolnoki Téli Tárlat

A tájegység varázsa mindig valami különös, mástól különböző káprázatát nyújtja egy vidék művészetének. Ehhez járulhat még egy, ugyancsak hamar felfedezhető differenciálódás: ha egy iskola, művészcsoporthoz, művésztelep huzamosabb idejű, jelentős munkássága hat a vidék művészetére. Amikor most a Szolnok megyei művészek Téli Tárlatáról akarunk beszélni, magától merülhet fel az aggodalom az olvasóban: nem jelent-e bizonyos provincializmust művészeink munkáin a tájegység sajátosságainak tükröződése és nem fejeződik-e ki valamiféle akadémiizmus formájában a művésztelep nagy hírű hagyománya? Szerencsére ezt az aggodalmat igen könnyű eloszlatni: a tárlat modern és sokoldalú felfogásban beszél a máról. Ugyanakkor a szolnoki és Szolnok megyei művészek nem szakadtak el a hagyománytól, hanem annak korszerű folytatói s híven szolgálják a szűkebb hazai változó, fejlődő új világának értelmi és érzelmi formálását.

A vidéki művészetben mindig két pólus vonzása közt látszik lengeni az alkotói magatartás. Az egyik a helyi, a táji, amit vidéken a hagyomány mindig mintha erősebben akarna konzerválni, a másik az országos és a nagyvilági általánosabb szellem. Valójában azonban ez az utóbbi az előbbinek valamiféle formája nélkül nem létezhet, mint ahogy az általános nem létezhet konkrétan, önmagában. Ezért ahol az előbbitől elszakad a művész, elveszti konkrét kapcsolatát a világgal. De el tud-e valóban szakadni?

A szűkebb világ – legyen az a toszkánai táj, vagy a németalföldi paraszttel – időbeni és térbeni pontos felismerhetősége alapján bőven lehetne osztogatni a „provincialis” jelzőt a legnagyobb mesterek között. Ugyanakkor korántsem akarjuk azt mondani, hogy az általánosban mindig pontos körülhatároltsággal fel kell ismerni a konkrétat. Inkább azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy az egyedien konkrét a tudós és a művész szemével mindig a nagy általánoshoz vezet. Linné meglátásában a mezőn talált kis virág éppúgy csak egyik tagja az ő általános rendszerének, mint az, ami a nagyvárosi dáma hajában ékesedik. Pólya Tibor temperája a Zagya jegén csúszkáló gyerekekkel, szelid kis ablak, mely azonban az egész világra nyílik. Együtt nőttem fel ezzel a képpel, s mindig „behozta” nekem a föld minden, a tél örömét a Hét krajcár világbíró derűjével élvező szegénygyereket. Kerestem és megtaláltam később – a művész elképzelhető nézőpontjára sétálván – a kép szolnoki levegőjét is.

De nemcsak térben más, időben is változik a táj. Ha a tereptárgyak ábrázolása nélkül, magában a természetben ez nem is fedezhető fel „hivatalosan” annál inkább kifejeződik a művészi munkában, a valóság érzékeny és bonyolult tükrözésében, s abban a látásmódban, ahogyan a művész a mások számára mindennapi témában is különös erővel és ünnepélyességgel tudja kifejezni mai érzéseit. *Chiovini Ferencnek*

Chiovini Ferenc: Befogás

a téli Tabánt ábrázoló egyik régebbi képén szunnyadnak a földbe-töppedt házak. Ha azt mondom, hogy álmukban a Damjanich Múzeumban makettek formájában már látható toronyházakká nyújtóznak, belemagyarázással vádolhatnak, de túlzónak tarthatnak még akkor is, ha itt jelentem ki, hogy minden, mai valóságunkat ábrázoló műalkotásnak azt kell mondania, hogy ideje már a változásnak, vagy magáról a változásról kell beszélnie. Dehát hogyan „beszélhet” a művész úgy, hogy ne vádolják „novellisztikus” előadásmóddal, vagy azzal, hogy „a politikai mondanivalókat illusztrálja”? Nehéz mai művészeink feladata, mert sokat kívánnak tőlük, ugyanakkor művészi öntudatuk visszatartja őket attól, hogy túllépjék művészetük határait.

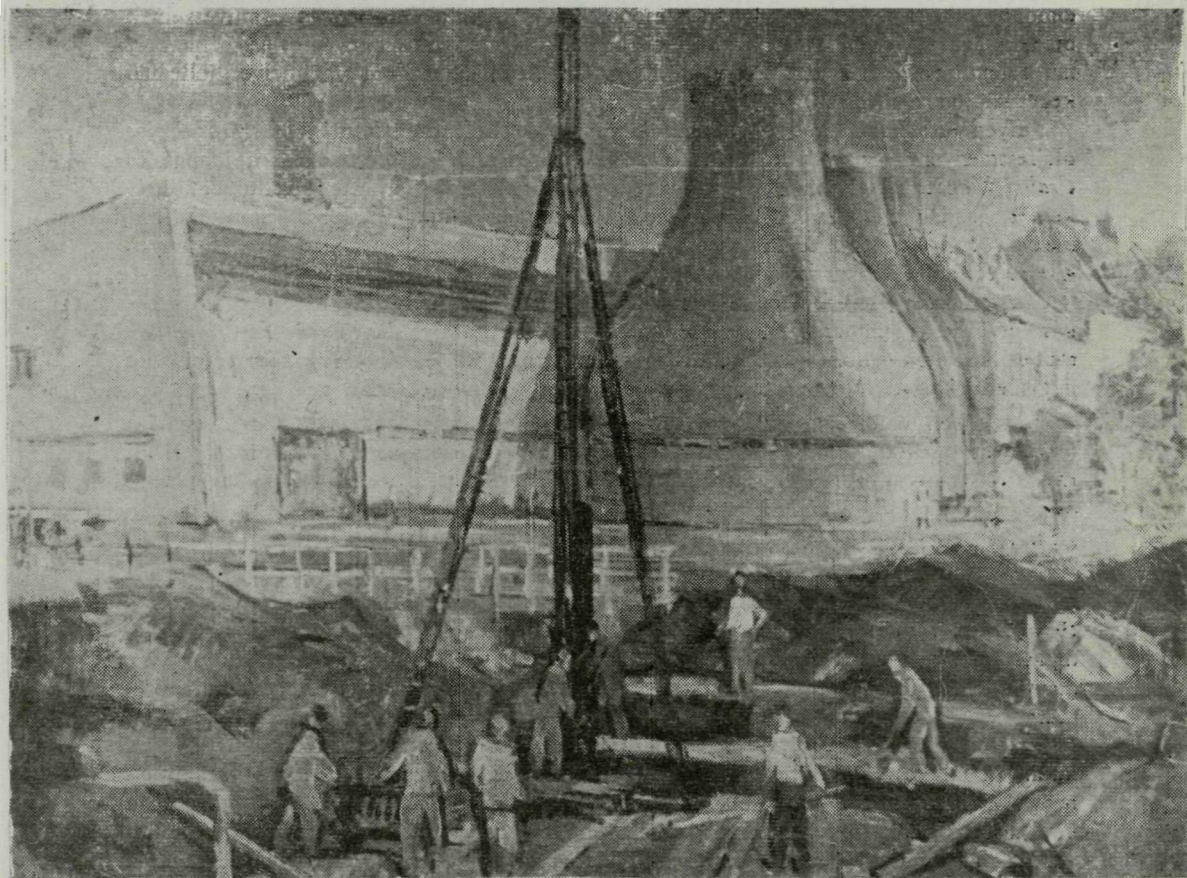
Próbáljuk talán a kizárásos módszert. Nem csúszkálnak szegénygyerekek a Zagyva jegén, s nem is tesznek-yesznek olyan vidáman az emberek a téli tájban, mint egy Bruegel-képen. Sokra nem mentünk, az biztos, de sok kicsi sokra megy, folytassuk, nézzük a tárlaton szereplő *Befogás* című festményt. Egy tanyaépületet ábrázol, előtte lovasszekerekkel. Persze, hogy mindez lehetséges volt így régen is. De a kép nyugalma, kiegyensúlyozottsága, mely mintegy összefoglalódik az épülettető klasszikus tisztasággal ábrázolt architektúrájában – nem mond ez mégis valamit a régi ábrázolásokkal szemben s nem többet, művészbet, mintha az épületre ki lenne írva egy termelőszövetkezet neve?

Az épület fala fehér, vagy tán nem is az? Egy kép színeit sohasem lehet leírni, csak hangulatáról beszélhetünk. A fehérnek – túlzás ezt mondani? – micsoda bánata üt ki egy Koszta-kép házfalain és micsoda életigenlése *Baranyó Sándor Ladikok a Tiszán* című képének hullámtaraján!

Mindezzel nem azt akarjuk mondani, hogy művészeink egyes régebbi, sématis megjelölési módszerekkel szemben „megtalálták” mai életünknek valami kifinomult jelrendszerben való ábrázolását. Itt megint az egyes és általános viszonyára kell utalnunk. Amikor egyes ábrázolások mai életünk hangulatával, értelmi és érzelmi világával adekváltak, ugyanakkor édestestvérük mindannak, amit a haladó művészet eddig a fejlődő világról, az ember kitárulkozó humanista szelleméről mondott. Felfelé ívelő társadalmak művészete mindig átfogta az érzéki és eszmei észlelés egész gazdagságát. A gót tenger hullámai merevek, Boticelli Vénusz születésén szinte tapintható, ahogy éledni kezdenek, az istennő haját meg olyan fesztelesen kócozza a szél, hogy akármelyik mai tündér megirigyelhetné.

A „*Sámlí papuccsal*” – robban. És mégis kiegyensúlyozott, biztos, vastagon megfogható. Gondoljunk Van Gogh szék-ábrázolására, vagy hogy ne menjünk messzire Fényes Adolf Testvérek című képére, vagy a Borsófejtők sámlijára. De hol van ma a falusi bútorok ásványi nyugalma s az emberek lassúdad mozgása? A pásztor, aki valamikor csak délután felelt arra, amit reggel kérdeztek tőle, ma bemeget az elnökhöz és egy órahosszat oly hévvel vitatkozik vele valamiről, hogy az ember azt hinné. . . Pedig közben épül a fejük fölé egy klasszikus tisztaságú architektúra.

Berényi Ferencet féltő aggodalommal kezdik óvni a „konstruktivizmusba” való

Sáros András: Alapozás

elmerüléstől. Úgy érezzük azonban, hogy ha van is művészetében ilyen érintő vonal, az csak a kontúr fizikai megjelenésében vastag, egyébként mintha a konstruktivizmust valóban érintve, egy más úton járna. Ennek jelét – sötét színeiben is – színérzékenysége mutatja. *Fazekas Magda* most mintha azt akarná megmutatni, hogy nemcsak egy-egy elmélyedt alkotással, hanem szélesebb, sokszínűbb valóságlátással is tudja reprezentálni művészi felkészültségét. *Meggyes László* gazdagabb, telítettebb anyaggal szerepel az idén, kiállított öt képe azonban bizonyos kvalitáskülönbségeket mutat. Legjobban tetszett a *Mütermesendélet* és a *Szolnoki Tiszapart*.

Sáros András jászberényi festő, az utóbbi időben egyre jobban elmélyedő, érzelmet és gondolatot sűrítő művészete a fény meglátásával válik egyénivé. Különösen az *Alapozás* című képénél érezzük ezt. Érzékenyen adja azonban vissza egy más táj, a Balaton levegőjét is (*Csónakok a Balatonon*). Ugyancsak Jászberényben dolgozik *Vuics István*, akinek *Hajógyár* című olajfestménye a festék anyagszerűségével és igen bátor felrakásával fegyelemreméltó alkotás.

Nehézkés és az olvasó számára inkább fásasztó, mint tanulságos lenne minden kiállított műről külön méltatást fogalmazni. Egy csoportos kiállításról szóló írásnak szerintünk nem is lehet a feladata minden művész munkájának elemzése – ez inkább az egyéni, vagy két-három művész közös kiállítása alkalmából időszerű. Az általában elmondottak itt a kiállító művészek csoportjára – és általában a megye művészeinek munkásságára – vonatkoznak. Minden személyes megemlékezés, vagy egy konkrét mű felemlítése ezt a célt szolgálja. Hogy az egész kiállításról valamelyes jellemző képet kapjon az olvasó.

Ilyen értelemben kell okvetlenül külön is megemlékeznünk még *Mészáros Lajos* olajfestményeiről, melyek közül az *Új lakótelep* és a *Brigádmegbeszélés* a jobbak és *Csabai-Wagner József* mezőtúri művész egyetlen rajzáról, mely apró ízelítő egy értékes és gazdag életműből. *Makay József*, jánoshidai művész *Vonósok* című olajfestményén az ábrázolás tetszetősségéről lemondva, nagy művészi alázattal a lényeg kifejezésére törekedett.

Gácsi Mihály exlibrisceiben a képzőművészetben (mert nehezen kifejezhető) oly ritkán élvezhető humort találjuk meg, ami – neki mindig sikerül. *Palicz Józsefnek* többek között a *Havas háztetők* roppant egyszerűséggel, mondhatni szerénységgel, de nagyszerű kiegyensúlyozottsággal megoldott rézkarca is a tárlat nevezetessége.

Meg kell emlékezni *Simon Ferenc* szobrairól is, mint példáról, hogy mennyire lehet újat mondani s új kifejezőmódokat találni a realizmusban, akkor is, ha szobrászatról van szó. Az egész területet előntő élet s ennek a belső dinamikával való összhangja – talán ez az ami leginkább teszi mindig friss élménnyé egy-egy új művét. Itt talán a *Kislányfej* a legsikerültebb.

A Szolnok megyei művészek egyik legnagyobb erénye, hogy szinte hónapról-hónapra mérhető újabb eredményeik. A nyáron láttam *Chiovini* műtermében a *Befogás-t* s feltűnt, hogy az idős művész is kicsoda frissességgel érleli ki gazdag tapasztalatainak és munkálkodásának egy-egy újabb, megint újat mondani tudó eredményét. *Baranyó* a nyáron ugyancsak meglepte azt a kis társaságot, amely felkereste műtermét. Még jobban fokozta színei erejét – s ezt láttuk a mostani kiállításon is. *Palicz József* nem rukkolt ki azzal a meglepetéssel, amit ugyancsak tavaly nyáron láttam nála. Arany és ezüst figurális ábrázolásai közt láttam egyet: aranyat aranyban. *Szabó László* műtermében is határjelzőnek éreztem *Gábor Áronát*, s most ezen a kiállításon is. Nézzük csak azt a kis élt a homloknál – ez adja meg a tömör erőteljes alaknak az intelligencia vonását. Gondoljunk csak arra, hogy a minap még inkább a robusztus erő dominálhatott hasonló témáknál. De azóta előreléptünk – s a korrallal együtt lélekzenek s lépnek előre művészeink is.

LÖRINC LÓRÁND

Tizenötéves a szolnoki Tisza Táncegyüttes

Az elmúlt évben, alkotmányunk ünnepén hat táncsoport kapta meg a „Kiváló Együttes” címet és oklevelet, közöttük a Szolnoki Tisza Táncegyüttes is. Eredményes, jó munkájuk mellett, a kitüntetés odaítélésében az is szerepet játszhatott, hogy 1964-ben megalakulásának 15. évfordulóját érte meg a csoport. 1949 csak a hivatalos megalakulás éve, igazában már 1946 őszén létrejött egy lelkes kis társaság, gimnazista fiúkból és lányokból, főleg vasutas gyerekekből, akik minden nehézséget vállalva, a népi kultúra iránti szeretetből fogtak hozzá táncolni. Irányításukra, néprajzi patronálásukra Kaposvári Gyula, a szolnoki Damjanich Múzeum vezetője vállalkozott. Nélkülöztek minden hivatalos támogatást, egy-egy nyilvános szerepléshez a szolnoki gazdálkodó családoktól kértek kölcsön csizmákat, ruhákat.

A megye határain túl, először 1948-ban a gyulai Centenárium Tánfesztiválon értek el megérdemelt sikert, mind a közönség, mind a szakemberek körében. 1949-ben a Szolnoki Fűtőház szakszervezeti bizottsága, akkori kultúrfelelősének, Szentendrei Györgynek javaslatára, vállalta a gazda szerepét. (A csoport közszeretnek örvendő Gyuri bácsija nem gondolta, hogy egy életre eljegyzí magát a néptáncmozgalommal. Azóta is állandó segítője, a nehézségek fáradhatatlan megoldója, valósággal atyja a csoportnak.) A Fűtőház Timár Sándor személyében szakvezetőt is biztosított. 1951-ben egyesültek a városban működő középiskolai és fűtőházi táncsoportok. Abban az évben a fiúk és a lányok közül nyolcan hivatásos táncosokká lettek, életcéljukul választották a táncot. Közöttük volt Sajti Sándor és Molnár Lajos is, akik az Állami Népi Együttes szólótáncosaivá küzdötték fel magukat.

Évente, a szakmai bemutatók mellett a városban, a megye községeiben, de a megye határain túl is számos fellépés jelzi az együttes útját. 1952-ben az egyedüli vidéki csoport, amely résztvesz a Népstadion avatásán rendezett néptáncbemutaton. 1954-ben a „Szocialista Kultúráért” jelvénnel tüntették ki a csoportot. Hivatalos elismerése volt ez az 5 éves fennállását ünneplő együttesnek. Évről évre részt vesznek az országos táncversenyeken és fesztiválokon, új számaikból bemutatót rendeznek. Kiemelkedő alkotás volt 1958-ban, Várhelyi Lajos koreográfiaja, az „Ahogy a kunok táncolnak” című tánc-szvit, melyet saját gyűjtései alapján készített, és a megyei táncverseny alkalmával 500 táncossal bemutatott vonuló tánc. Mindkettő méltán aratott nagy sikert.

A 10 éves fennállás megünneplésére tartott bemutató legsikerültebb számai a „Cigánytánc”, a „Tűzugrás”, a „Leszerelők”, a „Randevu” és Móricz: Égi madár novellájából készített „Jegykendő” című táncok. A felszabadulás 15. évfordulójára készült méltó megemlékezésként a „Parlamentér” című cselekményes táncjáték.

1961-ben a Tisza Táncegyüttes új otthonra és fenntartóra talált a Ságvári Művelődési Házban, de nem szakadt meg a Fűtőházzal sem. Ez a szervezeti változás előnyére szolgált a csoportnak, javulnak a tárgyi és személyi feltételek,

újabb fejlődésre nyílt lehetőség. Több, tervezett külföldi út hiúsult meg, némelyik szinte az indulás pillanatában, míg végre az ország határain túl is megismerték a szolnoki táncosokat. Ez évben a finnországi Riihimäki-ben rendezett fesztiválon, majd 1962-ben Franciaországban, a Brest-Confolensi nemzetközi táncfesztiválon képviselték hazánkat. A finnekkel kialakult meleg, baráti kapcsolatok eredményeként 1964. nyarán ismét Finnországban járhattak.

A 15 éves jubileum alkalmából megérdemelt elismerése a csoport munkájának, hogy a „Kiváló Együttes” címet megkapták. A csoport vezetője és koreográfusa, Várhelyi Lajos pedig „Szocialista Kulturáért” kitüntető jelvényt kapott.

Az együttes munkájára jellemző, hogy nagy gondot fordítanak a csoport tagjainak nevelésére, műveltségük emelésére. A szórakoztató klubfoglalkozások mellett havonta tematikus művészeti esteket rendeznek. Az irodalom, a néprajz, a társművészetek különböző kérdéseivel ismerkednek meg az együttes tagjai, emellett szellemi fejtörők, és más szórakoztató játékok teszik teljessé a klubfoglalkozásokat.

Sikerült megoldani az együttes kíséretét, a fiatalokból álló népi zenekar tagjai igényesebb zenei anyaggal is képesek megbirkózni, így színvonalasan egészítik ki a táncosok műsorát, az általuk játszott Erkel: Palotás, Kodály: Hány-Intermezzo, vagy Brahms: V. magyar tánc-a.

Bátor kísérletezés jellemzi a csoport munkáját. Várhelyi Lajos, a koreográfus tehetségét és a csoport jó felkészültségét jelzik az elmúlt évben bemutatott új számok: Bartók: Este a székelyeknél, Bartók: Sirató, Kodály Hány-Intermezzo-ja, vagy Brahms V. magyar tánc-ára készült számok. Ez év tavaszán rendezik jubileumi bemutatójukat, amelyet a szolnoki Tisza Táncegyüttes eddigi legjobb számaiból és a legújabb terméskből állítanak össze.

Az együttes eddigi tevékenysége, az elért sikerek további jó munkára bűzdítanak, bizonyítva, hogy a néptáncmozgalom egyik erős vidéki góca: Szolnok.

SÁGI PÁL

Képek a Tisza Táncegyüttes életéből

A „Dikotex 40” szerepe Szolnok megyében

Szolnok megye területén a népgazdasági tervek értelmében is 12 000 hold borsó és 6000 hold olajlen kerül megtermesztésre. A megyei növényvédelemnek e két növény gyomirtása évről évre ismétlődő feladata volt. A kitavaszkodás és vele a tavaszi növény fejlődésének üteme nem minden növényféleleknél engedi meg a növényvédelem olyan sorrendjét, ami e feladatok maradéktalan elvégzését biztosította. A termelő üzemek igen tekintélyes számú üzemi növényvédelme mellett e növények gyomirtását kérő igény még a Növényvédő Állomás kapacitását is évről évre meghaladta. A védekezéseink az elmúlt években az akkor engedélyezett Krezonit F. és Krezonit E. vegyszerekkel történtek. Állami gazdaságaink a védelmet több esetben Sevtoxszal látták el. A termelőszövetkezeti védelemben közreműködő állomásunk a Krezonit E-vel történő védekezések gyakorlatát folytatta éveken át 1964-ig. Mégpedig:

1961-ben	717 kh
1962-ben	322 kh
1963-ban	390 kh
1964-ben	800 kh

Ez évben vele párhuzamosan a Dikotex 40 nyert felhasználást 742 holdon. A Dikotex 40 vegyszer térhódítását jelzi az is, hogy 1964-ben Szolnok megyében az AGROKER a termelő üzemek részére 580,74 q mennyiséget adott el. Ez a szokott Dikonirt-felhasználás egyharmadánál nagyobbbnak mondható.

E két növényben – borsóban és lenben – végzett gyomirtások nem kevés gondot okoznak az állomásnak. A kártérítési perek rémei minden évben kísértettek. 1961-ben Túrkevéen a Táncsics Tsz területén végzett rostlen gyomirtásánál ismerkedtünk meg az Országos Növényvédelmi Kutató Intézet MCPA jellegű kisegítő kísérletével. Ennek eredményei mélyen az állomásunk dolgozóinak emlékében maradt. E védekezések során évről évre több-kevesebb kényelmetlen esemény történik. Az első helyen állt a leperzselés! – majd a hatástalanság, amikor a gyomok alig perzselődtek. Végül a védendő növény kinőtt az engedélyezett fejlődési szakaszból – rövidebb lett számunkra a védekezési időszak stb. Leperzselünk lent, borsót, ledneket. Ennyi lecke után még ez évben, 1964-ben sem voltunk a védekezés kivitelének teljes sikerű urai, annak dacára, hogy a Kutató Intézeti Közlemények ide vonatkozó részét „agyonmagyaráztuk”, hogy mi a helyes megoldás Krezonit E-vel. Azonban nem álltunk a kivitelezés fölött. Egy és fél tábla len leperzselődött. Ez a történelmi tény. Ebből származó kárelhárítás pedig egyedülálló agrotechnikai mesterfogás volt. Az 1964. év a kettős vegyszerhasználat éve volt. Az engedélyezett Dikotex 40 nem minden termelőnek állt rendelkezésére. Így a Krezonit E-vel is eszközölt gyomirtás lenben és borsóban többszáz holdas mérethben történt, amelynek védekezési tapasztalatait foglalom össze:

1. A termelőszövetkezeti üzemi brigádok nagyobb gyakorlatú egységei a Krezonit E-vel végzett borsógyomirtásukat iskolai például szolgáló módon hajtották végre. Így pl. a karcagi Lenin Tsz.-ben.
2. A borsó vegyszeres gyomirtását alkonyati időben 20 °C-nál kb. 18 órákor kezdtük meg, s éjfél után 30 mm-es eső érte a frissen permetezett szakaszt – vadrepce volt a vezérgyom. Ez 48 óra múlva már szembeűnő hatástalanságot mutatott úgy, hogy a Krezonitos gyomirtást féladaggal 300 literre 1 kg vegyszert adva az első védekezést követő harmadik napon ismételtük meg. A gyomirtás teljes sikerével és a borsó károsítása nélkül.
3. Az olajlenten Krezonit E-vel végzett vegyszeres gyomirtás a mezőtúri Magyar-Mongol Tsz területén erőteljes fejlettségű gyomokkal borított táblán történt. Itt a lent 2–3-szoros magassággal felülnövő mezei acat, vadrepce, keleti szarkaláb gyomok a Krezonit E által nem károsodtak a kívánt mértékben. A len károsodást nem szenvedett ugyan, de a gyomirtás ténye sem volt olyan, amivel az állomás a kritikát kiállhatta volna. Közbenjárásunkra egy másik tsz Dikotex 40. maradványát szerezte meg, s használtuk fel a további védekezésre az előírt 1,2 l vegyszeradaggal 300 liter vízben. Teljes eredménnyel, mert 3–4 hét alatt az összes gyomok teljes elhaladás útjára tértek a len károsodása nélkül.

Állomásunk gyakorlatában a Dikotex 40 nevű gyomirtószer legszélesebb használati skáláját megismerni a türkevei Vörös Csillag Tsz által adatott meg. Az itt végzett borsó- és lengyomirtási terület együttesen 708 (331 + 377) kat. holdat tett ki. Ennek végrehajtása során az alábbiakkal kellett számolnunk.

A vetések egyszerre nőttek az optimális védekezési szakaszba. A napi munka-
idő – a fokozott felmelegedés miatt – viszonylag megrövidült. Ez idő szerint az éjjel
permetező munkára való átállás még állomási viszonylatban is szokatlan, bár sok
féléjszaka beleesik a növényvédelmünk e téren való kivitelezésébe. A Dikotex 40
gyomirtószer 1961-ben megismert alkalmazása is adott támpontot a lengyomirtásban
az előírásoktól való némi eltérésre, valamint annak a gyakorlatba való átvitelére.
A különböző vegyszeradagokkal végzett táblás gyomirtások arra engedtek következtetni
a gyakorlatban, hogy az engedélyezési okiratban megszabott vegyszeradag tetelei
– megfelelő körülmények között – csökkenthetők. A türkevei termőhely talaj- és idő-
járási tényezői között tehát középköttöt talajon, május 15-től június 15-ig 62 mm csapa-
dékkal, ami augusztus 15-ig 181 mm-re emelkedett fel, s az átlagnál jobb csapadék-
helyzet kialakulásában gyomirtottunk.

a) A vegyszeradag csökkentésére.

A csökkentésekkel 0,3 literig mentünk le, amelynél az erősebb gyomok a hormon-
hatást károsodás nélkül viselték. Ennek a kétszeresénél, vagyis 0,6 literes vegyszer-
adagnál már kielégítőnek látszott a gyomirtási eredmény. Itt a gyomok nem voltak
aránytalanul „vének” a kultúrnövényhez viszonyítva, amit befolyásolt a termőhely
talán időlegesen jelentkezett 62 mm-es havi csapadékja is.

b) Türkevei viszonylatban való leggazdaságosabb adag megállapítása.

A termőhelyi talajviszonyok és a kultúrnövényt esetleg megelőző gyomfejlődés
miatti magasságbeli eltérésre tekintettel 0,8 liter vegyszeradagban véljük kh-ra vonat-
koztatva, 300 liter közepes vízmennyiség alkalmazásával megállapítani.

c) A len egyenlőtlen fejlődése esetén való kizárólagos használatára – mezőtúri
Új Élet Tsz.

Az olajlen megyei viszonylatban olyan területeken is termelésre kerül, amelyeken
az acat vezérgyomként jelentkezik 15–30 db/m²-enként, s itt a len egyetlen kelése miatt
sem lehet más a gyomirtószer, mint a Dikotex 40, amit az acat méteres nagysága
mellett és miatt 1,2 liter vegyszeradaggal 300 liter vízben kipermetezve javasoltunk

clvégezni, az állomány 10 százalékos virágzása dacára. – Ez alkalommal sikerrel jartunk 10 000 hold fertőzésére elegendő gyommagot fogtunk meg a kat. holdankénti 4,2 q magtermelés mellett.

d) Borsógyomirtásnál való használhatóságára.

A Dikotex 40-et a borsógyomirtásban a borsó magtermés csökkenése nélkül sikerült alkalmazni.

Kataszteri holdanként 0,4–0,6 liter vízben kipermetezve. Azt lehetne mondani, hogy a lennél alkalmazott vegyszeradag fele a borsóban gyomirtó kisegítést nyújthat a tapasztalati hely vadrepce vezérgyomos helyével azonos körülmények között, tehát mint a végső szükségletből alkalmazott gyomirtószer a legérzékenyebb gyomokat visszaszorította, és terméscsökkenést nem mutatott. Ennél a gyomirtási költség csökkentésének lehetősége fog vonzást gyakorolni. A Krezonit E-vel végzett gyomirtás kataszteri holdankénti költsége 175 Ft, míg a Dikotex 40 itt alkalmazott gyomirtási költsége csak 61,20 Ft összeget képviselt. Ennek dacára az üzemi növényvédelemnek a legnagyobb óvatossággal, s a helyi összes tényezők felméréseivel szabad ezzel csak próbát tenni. Annál inkább szükséges az óvatosság, mert a hasonló lengyel kísérletek többsége negatív volt.

c) Silókukoricánál való alkalmazása.

Silókukorica-gyomirtásunk e vegyszerrel május 26-án történt. Kh-ra adtunk 150 liter vízben 0,5 liter Dikotex 40 gyomirtószert a kukorica 4–6 leveles – termőhelyén 12–15 cm magassága mellett. Az eredmény jónak minősült. Tapasztalatunk szerint 40 cm magasságnál már a csúcsrészek sodródását észleltük.

A területek gyomossága inkább nagyobb, mint az országos átlag. Egy m²-re eső gyomflóra legtöbb esetben meghaladja a százat is. A vezérgyom Túrkeve határában általában a vadrepce és a repcsényretek.

A Dikotex 40 az 1965. év folyamán a megyénk növényvédelmét elsősorban az erőteljes térhódítással fogja szolgálni. Felhasználása szélesebb síkon fog jelentkezni a tárgyalat növények gyomirtásában. Annál inkább várható ez, mert Szigethy László megállapítása szerint a búzánál termésfokozó hatása is még jobbnak bizonyult, mint a Dikonirté.

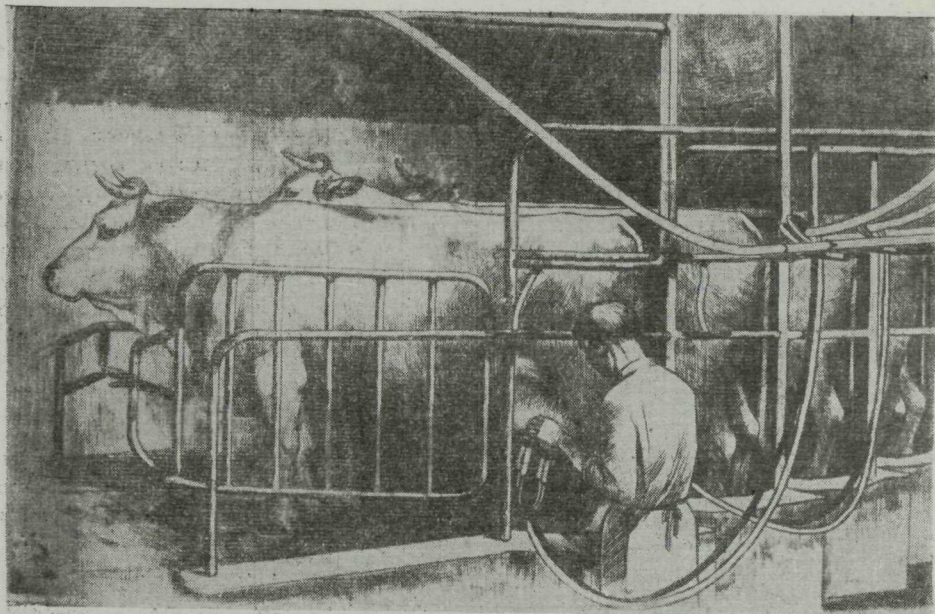
Továbbá azzal is, hogy a vetések egyenlőtlenségét jobban elbírja, mint más vegyszer.

A gyomirtás idején fellépő kártevők a gyomirtással egy menetben irthatóvá válnak.

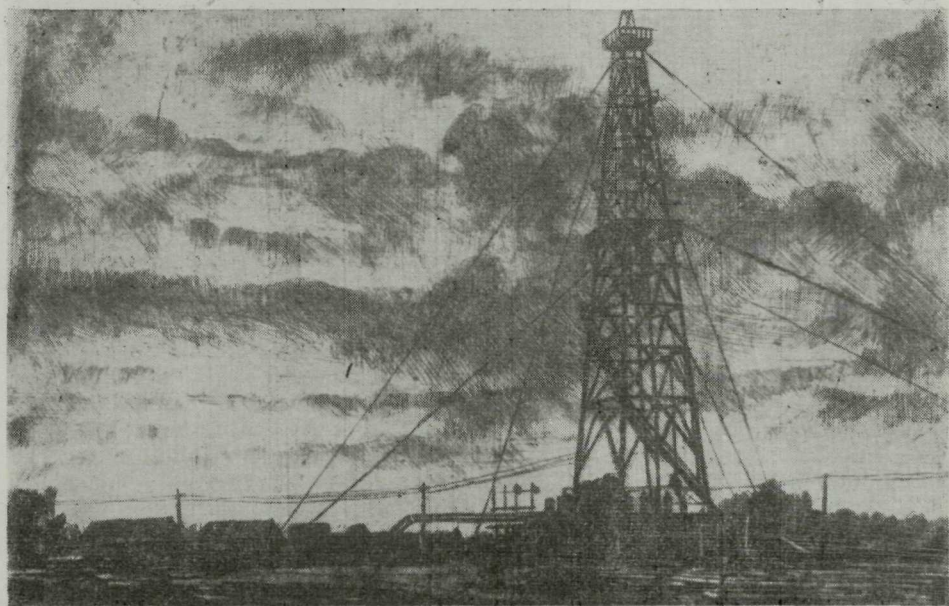
A csökkentett adagokkal viszonylag nagyobb terület lesz irtható, mint amennyit a 1965. évi vetéstervből védelemre beterveztünk. A védekezési időszakasz olajlennél jóval meghosszabodott e vegyszer alkalmazásával (a virágbimbó megjelenéséig).

A borsóban való gyomirtás tényleges tapasztalata kisegítő lehet, miszerint – az esetleg hiányzó Sevtox-ot szükség szerint pótolni képes – egyben a gyomirtási idő megnyújtása is magával hozza. Későbbi eredmények a költség csökkentésében jelentős szerepet játszhatnak még akkor is, ha részleges gyomirtással kell megelégednünk.

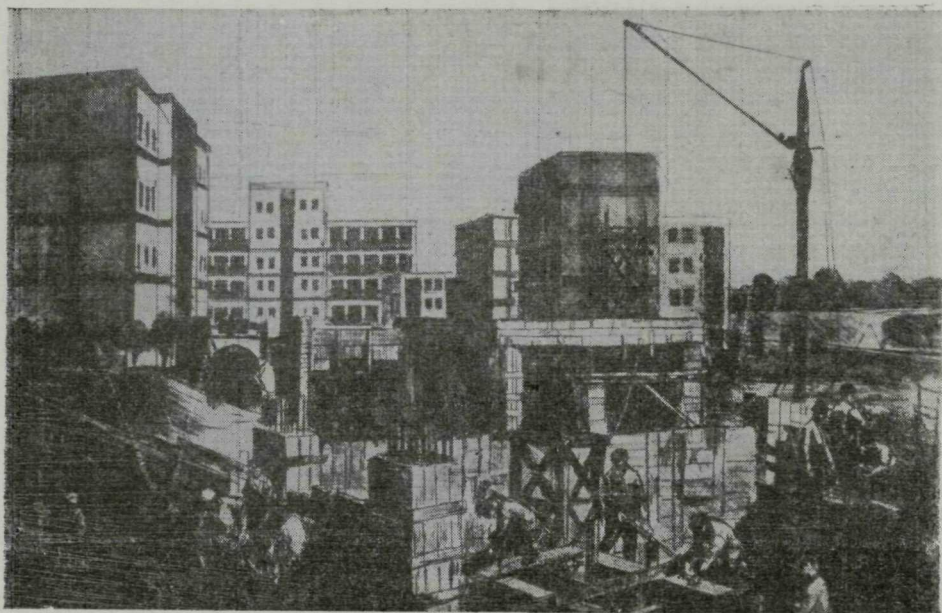
DR. VÁCZY MIHÁLY

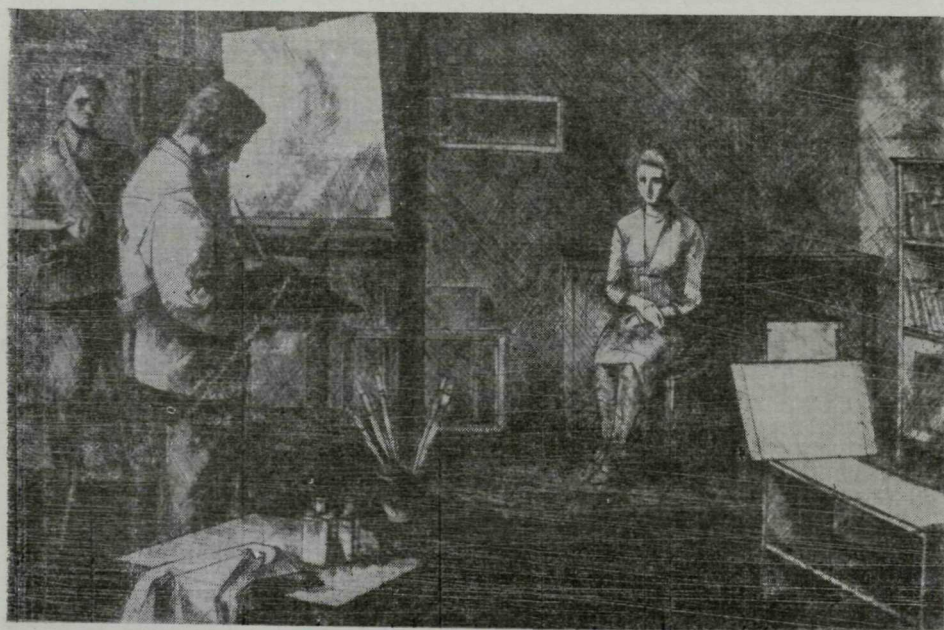
Antal Ilona (Szolnok): Gépi fejés

Palicz József (Szolnok): Alföldi olajbányászat

Mészáros Lajos (Szolnok): Lakótelep-építés

Meggyes László (Szolnok): Alkotás közben

Honfoglaláskori kutatásunk újabb eredményeiről és feladatairól*

(Második közlemény)

Tudományszakunk eredményeihez visszatérve, kiemelkedő összefoglaló művek megjelenéséről is beszámolhatunk. *László Gyula* már korábbi őstörténeti kutatásai (l. a zujevoi temető elemzése) után az „Őstörténetünk legkorábbi szakaszai” című könyvével (Bp., 1961.) jelentkezett, amelyben az őskőkor végétől a fémkorig nyomozza az urali, illetve finnugor népek történetét. Azáltal, hogy a régészet, a nyelvtudomány, a növény és állatföldrajz eredményeit együttesen alkalmazza, művében sok új szempont merül fel, s a megjelent bírálatokból is látható, hogy gondolatai mily termékenyítőleg hatottak őstörténeti kutatásunkra. Számos szilárdnak hitt tételt kell felülvizsgálunk és újraértékelnünk. Könyve bevezető fejezetében honfoglalóinknak az itt talált népekkel való kapcsolatáról és ez utóbbinak a Kárpát-medencei magyarság kialakulásában betöltött szerepéről is figyelemre méltó észrevételeket tesz. *László Gyula* már régen felvetette, hogy a VII. század végén megjelenő ún. kései avarok és a X. századi magyar honfoglalók szállásterületei mintegy kiegészítik egymást. Ezt a felismerést szövi tovább – az idézett helyen, valamint a IV. Nemzetközi Szláv Szemináriumra készített előadásában (l. még „Köznevelés” XX. [1964] 21. szám 837–838.) – kifejtvén, hogy az avar temetők többsége szinte csaknem kizárólag magyar helynevekkel jelölt területeken található. Mivel az e temetőkben nyugvók embertani jellege hasonló az Árpád-korba is benyúló köznépi temetők csontanyagához (Lipták), úgy véli, hogy Árpád népe 896-ban már jelentős magyar nyelvű lakosságot talált a Kárpát-medencében. A VII. századi bevándorlók műveltségének egyik ága a Volga-Káma vidékéhez vezet vissza, és ez is elképzelhetővé teszi, hogy ez a népcsoport magyar nyelvű lehetett. Betelepülésüket összefüggésbe hozza a magyar krónikák és orosz évkönyvek adataival, amelyek két magyar honfoglalásról tudnak. A kétszeri honfoglalás gondolata – inkább csak sejtelemszerűen – már Nagy Gézánál felbukkant: „...Árpád nemcsak idegeneket, nemcsak rokon népeket, hanem magyarokat is talált e hazában. A magyar faj régebbi itt, mint a honfoglalás. Lehetséges, hogy már az avarokkal is jöttek, de ha előbb nem is, a VII. század utolsó negyedében a magyar bevándorlás is megkezdődött. Mondáink a székelyekben keresik ennek az első rajnak az ivadékait s az ilyen dolgokban csodálatosan szívós szokott lenni a népek emlékezete.” Másutt: a várkonyoknak, azaz az „avar népnek jelentékeny magyar fajta elemet is kellett magá-

* A Szegedi Tudományegyetem és Múzeum közös rendezésében tartott régészeti tudományos ülészakon 1964. október 23-án elhangzott előadás. A közlemény első részét l. „Jászkunság” X. (1964) 4. szám 152–156. (Az előadás kibővített szövege szakfolyóiratban kerül közlésre.) A „Jászkunság” első közleményében sajnálatos módon sajtóhibák maradtak. Közülük értelemzavaró: 152. old. 2. sor = verebei emlékműről helyett verebi emlékekről; 6. sor = nemzet-romantikus h. nemzeti-romantikus; 20. sor = nemzetségi h. nemzetiségi; 153. old. 3. sor = kutatásban h. kutatásunkban; 154. old. 18. sor = során h. nyomán; 21. sor = kiterjedését h. kitéjesedését; 155. old. 18. sor = kutatómunkákra h. kutatómunkánkra; 156. old. 25. sor = anyagából h. anyagáról.

ban foglalnia. . .” (A magyar nemzet története I. Szerk.: Szilágyi Sándor, Bp. 1895. CCCXLII; I. még Uő., Arch. Ért. 33[1913] 268–275.)

Sokévi gyűjtőmunka után kiadásra került a honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletek katasztere, amelynek összeállításában *Fehér Géza, Éry Kinga, Kralovánszky Alán* szerzett érdemeket. (Fehér G.–Éry K.–Kralovánszky A., A Közép-Dunamérence magyar honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Szerk: Szöke B. Rég. Tan. II. Bp., 1962.) A kataszter megjelenésével áttekinthetővé vált a teljes emléktanyag.

A magyar népi tömegek hagyatékának meghatározását *Török Gyulának* – az általa nagy odaadással feltárt – X–XII. századi halimbai temetőről írott és jó időrendi támpontokat nyújtó könyve (Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. Arch. Hung. XXXIX. Bp. 1962), főként pedig *Szöke Bélának* „A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei” (Rég. Tan. I. Bp., 1962.) c. műve végezte el. Szöke Béla munkája betetőzése annak a szemléleti változásnak, amely a mi tudományszakunkban is a magyar társadalom valósabb szemléletéhez vezetett.

Ismeretes, hogy még néhány évtizeddel ezelőtt is csupán a gazdag lovassirokat tartották a honfoglaló magyarság temetkezéseinek. Ezt a nézetet azért is nehéz volt elvetni, mert több évszázadok hagyomány táplálta. Már *Kézai Simon* krónikájának Függelékében, ahol forrásainkban először olvashatunk a magyar társadalom osztályainak eredetéről, megtaláljuk egy szívós történeti téveszme alapvetését. A megfogalmazás időpontja egyben magyarázatot is ad arra, miért öntötte szavakba a krónikás az egységes szabad, nemes magyarság ábrándképét. A XIII. század vége az a kor, midőn a különféle kiváltságokkal bíró társadalmi csoportok rendekké kezdtek tömörülni és mindinkább elhatárolódní az egységesülő jobbágságtól. Egy nagy jövő előtt álló réteg, a feltörekvő köznemesség érdekében hangsúlyozza Kézai a nemesség faji összetartozásának gondolatát és állítja szembe ezt az egységbe foglalt réteget a leigázott őslakosság és a behurcolt foglyok ivadékaiból származó szolganépekkel. Ám a jobbágság nagy részének eredendő magyarságát elvitatni mégsem lehetett, így Kézai Toldalékjában is szerepelnek olyan jobbágyok, akik az előmagyarok közvetlen leszármazottai és engedtelenségük miatt, büntetésül vetették őket szolgaságra. Ez a nemesség számára vonzó magyarázat több mint hat évszázadon át él, új és új alakban nyer megfogalmazást, nem egyszer szolgálva igazolásul a jobbágság jogfosztottságára. A nemességnek a nemzettel való azonosítása, amelyet Hármaskönyvében *Werbőczy* fogalmaz meg legtisztábban, nemcsak a jogszolgáltatásban, hanem a történettudományban és szépirodalomban is gyökeret ver, és mereven kizárja a népet a nemzet közösségből. Ez a nézet még a XIX. század közepén, a polgári forradalom előtt is oly megtámadhatatlan, hogy még a népből való, haladó szellemű, a pórságot tanítani és ezáltal feltemelni törekvő *Czuczor Gergely* sem száll szembe vele. A nép használatára szánt „Mezei Naptár” 1842. évfolyamában, a „Magyarok Krónikájá”-ban írja honfoglalóink társadalmaról: „...akkor Magyarország lakói három osztályból állottak. Elsőbe tartoztak a *kapitányok* és vármegyék *igazgatói*, mint ország nagyjai; másodikba a *nemesek* vagy is *katonák* (mert ez akkor mindegy vala) milyennek valának mindnyájan az Árpáddal kijött magyarok, kiövi oroszok, kunok, 's más külföldi urak, kiket Árpád vendégül befogadott, ezek valának a föld urai, azaz *földes urak*; harmadikba végre a meghódított *földnépe* a *pórság*, ideszámítván azokat is, kik nemességüktől megfosztottak, vagy mint hadi foglyok hozattak az országba. Itt van tehát eredete annak, hogy a föld a nemességnek tulajdon birtoka, mert ezek szereztek az országot, 's véren szerzett földeiket a jobbágyoknak használatául olly feltétellel engedték által, hogy ezek bizonyos szolgáltatásokat végezzenek értök. Így ment által egy felől a földes úri birtok, más felől a jobbágyi tartozás firól fira, ágról ágra, kézről kézre mind mai napiglan.” (Mezei Naptár III. [1842] 57.) – Egyetlen, és sokáig követőre nem találó kivétel, a kortársainál egyébként is sok tekintetben messzibbre

lító *Táncsics Mibály*. Egyik forradalmi röpiratában, paraszt testvéreikhez fordulva így ír: „...Az egész ország számára mi teszünk legtöbbet, mi magyar parasztok az első, az eredeti ősi magyaroknak az ivadékai vagyunk.” (Szabó Ervin, Társadalmi és párt-harcok a 48–49-es magyar forradalomban. Bécs, 1921. 83.)

Kérhetjük-e számon épp a régészeti kutatástól, hogy ilyen szellemi örökséggel indulván, sokáig nem tudott valóság-hű képet rajzolni honfoglalóink társadalmáról? Természetesnek látszott, hogy az egységesen szabad, nemes magyarság emlékeit csak egyformán gazdag anyagot szolgáltató sírok őrizhetik. E közkeletű telfogással szemben csak kivételesen mélyreható, következetesen gondolkodó kutatókban merültek fel kételyek. Már a múlt század 70-es éveiben *Salamon Ferenc*, amikor azt nyomozza, minek is köszönhető, hogy István király lerakhatta állama alapjait, állami létünk előzményeit az előmagyarság korábbi fejlődésében, osztályviszonyaiban találja meg. Ritka éleslátással kétségbe vonja, hogy „Sz. István lett volna teremtője merőben új társadalmi viszonyoknak és egész osztályoknak”. (Salamon Ferenc, A Magyar haditörténehez a Vezérek korában. Századok X. [1876] 1–17, 686–733.) Századunkban mindinkább kezdett meginogni az a tétel, hogy a honfoglaló magyarok társadalma az egyenrangúak szabad közössége lett volna (*Tagányi, Szabó István, Sinkovics, Váczy, Molnár Erik* stb.). Több tényező elgondolkodásra készítette a történettudomány művelőit. A magyar nemesség száma még egy évezred múltán, jelentősen meggyarapodva is túl kevésnek tűnt ahhoz, hogy a visszakövetkeztethető ősök kiszamu csoportja birtokába vehette volna a Kárpátmedencét. Ha a magyarság vékony hódító réteggént jelent volna meg új hazájában, nyelvét és sajátos alkatát menthetetlenül elvesztve beolvadt volna az őslakosságba. Ellene mondtak a rendi szemléletű nemzet-fogalomnak a nyelvészetnek az Árpád-kori névanyag kutatásában elért eredményei is (*Gombocz, Pais*). Bebizonyosodott, hogy az adománylevelekben szereplő szolgák neve közül az eredő magyar név, s mivel feltűnően eltér a rangosabb rétegek török, illetve később keresztény, szláv–német eredetű névanyagától, az sem képzelhető el, hogy ez az osztály úgy alakult ki, hogy utólag süllyedt alá a szabad magyarok közösségéből. Feltételeznünk kell tehát, hogy eleve magukkal hozták a finnugor nyelvű szolgáltató népek nagyszámú csoportját (*Knieszsa*). Felvetődött, hogy a magyarok társadalmában lenniük kellett uralmi-hatalmi viszonyoknak, hiszen csakis így érthető, hogy a meghódított őslakosságra hatalmukat kiterjesztették, adóztatták, szolgáltatásra kötelezték őket (*Molnár E.*). Régészeti kutatásunk is tanúsította honfoglalóink mesterségeinek és művészetének sajátos jegyeit kimutatva, hogy eleink nem lehettek valamennyien pusztán fegyverforgató, minden munkát és mesterséget megvető, zsákmányolásból élő harcosok, lenniük kellett közöttük olyan rétegnek is, amely eszközeiket, fegyvereiket, jellegzetes felszerelésüket, pompás viseletük tartozékait elkészítette (*Fettich, László*).

A magyar köznépet azonban sokáig nem tudtuk régészetileg kimutatni. A gazdagabb temetőekben található néhány szegényebb sír túl kevés volt ahhoz, hogy belőlük köznépi tömegre következtethessünk.

Szőke Béla érdeme, hogy a korábban kellően nem elemzett és elhamarkodott általánosítással kizárólag az őslakossághoz kötött, „bjelo-brdói jellegű”-nek nevezett, nagykiterjedésű, szegényes, többségükben a Kárpát-medence belső területein fellelhető temetőekben felismerte a magyar köznépi tömegek hagyatékát. Ezeket a temetőket általában a honfoglalás idején nyitották, tárgyi anyaguk a rangosabbak hagyatékának szerényebb változata, temetési módjuk (lovass, lószerszámos, fegyveres temetkezés) magyarokra vall, és a kalandozások korának idegen pénzeivel keltezettek. A rangos honfoglaláskori temetőkkel ellentétben a X. század végi sírokhoz itt újabb és újabb szakaszok csatlakoznak, a temető képe a természetes szaporodásnak megfelelően szélesedő, legyezőszerűen kitérülő. Az egymás után következő sorokban, csopor-

tökben megtaláljuk Árpád-házi királyaink érmeit, pénzeit, mégpedig folyamatosan Istvántól általában Lászlóig, sőt még azon túl is. Az államalapítás korában – részben az új környezet hatásaként is – természetesen az emlékanyag jellege sokban megváltozik, egyes tárgyfajták megritkulnak, eltűnnek, újak bukkannak fel (pl. a sokat vitatott S-végű hajkarika), a kereszténység terjedésével megváltoznak a temetkezési szokások, és mind kevesebb tárgy kerül a sírba.

Szőke Béla sok-sok temető tanulmányozásából leszűrt elméletét az újabb ásatások is igazolták. Legyen szabad példaként megemlítenem a Bihar megyei Magyarhomorogon jelenleg is folyó, általam vezetett feltárásokat. Itt kétségtelenül bizonyítható, hogy a temető első, a honfoglalás korából származó soraiba egytől egyig szegényebb magyarok temetkeztek (lovas, lószerszámos sírok; fegyvermellékletek; íj, tegez, nyíl; jellegzetes ruhadíszek és ékszer: préselt rozetta, rombuszalakú íngszegélydísz, fülesgomb, fejesgyűrű, szőlőfürt csüngőtágos fülbevaló, bepödrött végű karperec, gyöngyfűzerek; valamint a szokásanyag: szemfedő, halotti ruha tartozéka is erre vall). A honfoglaláskori síroktól keletre a temető mindinkább szétterül, és itt a sírokból – a várakozásnak megfelelően – Árpád-kori érmek kerültek elő: I. István, Péter, I. Endre, Salamon pénzei. Egyelőre 96 sírt tártunk fel, de bizonyos, hogy a temető még folytatódik. A feltárás a temetkezés sorrendjében folyik és ez az időrend tisztázását nagymértékben megkönnyíti. A temető Árpád-kori szakaszában – pl. kétségkívül Péter király korából származó síroknál is – megfigyelhető volt, hogy egy-egy halottat még mindig pogány szokás szerint, gondosabban szereltek fel a túlvilági útra, mellé adták fegyvereit, s ételmelléklettel is ellátták. Az ékszeranyag egy része is még mindig rokon a honfoglaláskorival (pl. kerek pitykék, fülesgomb, szemesgyöngy, egyszerű varkocskarikák); más részük viszont az Árpád-korra jellemző, csak akkortájt elterjedt ékszerfeleség (S-végű hajkarika, gyöngyfűzerek, nyakperecek, különféle karkötők, gyűrűk, domború pitykék, stb.). Nincs okunk kételkedni abban, hogy e temetőt mindvégig egyazon közösség leszármazottai használták. – A sírok csoportja között egy üresen hagyott térségre lertünk, alighanem a temetőben gyanítható bálvány helye, illetve áldozó tisztás lehetett (vagy talán már az új hit jelvénye: a kereszt állhatott itt?).

Igen sok hasonló, a honfoglalás korától az Árpád-kor első századának végéig, vagy azon túl is terjedő temetőt ismerünk, amelyek bizonyíthatóan a magyarság magával hozott közszabadjainak, illetve szolgáregének nyugvóhelyei. E temetőknek nincs IX. századi előzménye, valamennyit a magyarság megjelenésével egy időben, illetve az után nyitják meg.

Egyes külföldi kutatók mindmáig ragaszkodnak ahhoz a korábbi nézethez, amely e temetőkben kizárólag az őslakosságot látta, illetve a magyaroknak legfeljebb csak azt a kis töredékét, amely az őslakossággal hamarosan összeolvadt. E kételyek azért merülhetnek fel, mert e temetőkkel kapcsolatosan még valóban sok a megválaszolatlan váro kérdés. Nagyrészüket hiányosan feltárt, s emiatt alsó és felső időhatárukat nehéz megvonni. A régebbi ásatásoknál a sírokat nem térképezték föl, így a temetés rendje sem követhető; embertani anyaguk nem maradt ránk, amelynek segítségével – a tárgyi hagyaték elemzésén túl – a közösség etnikumára bizonyosan következtethetnénk. A Kárpát-medence őslakosságának (avarok, szlávok, bolgárok és más néptöredékek) a magyarságba való beolvadása régészetileg még kétségesen nem világítható meg. Nyilvánvaló, hogy a magyarság a meghódolt népcsoportokat nem irtja ki, hanem saját társadalmának különböző rétegeibe, nagyobb részüket a köznépbbe, illetve a szolgák közé olvasztja be. Bizonyára ennek több módja volt annál, amit pillanatnyilag a kérdésről tudunk. Megfigyelhető, hogy az ún. kései avar temetők egy része (pl. Szeged környékén, valamint a Szabó János által ezen az ülészakon ismertetett szárvaskákapusztai temető) a X. században, a magyarok bejövetele után is használatban

van. Az avar sírok között néhány jellegzetesen honfoglaláskori magyar temetkezést találunk. Ez sejteti a helyben találtak beilleszkedésének egyik módját: az egyelőre saját szervezetében hagyott őslakosság fölé magyar vezetők kerültek, vagy a közösség egy-egy tagja kapott megbízást a hódítóktól övéi irányítására, s hűséges szolgálatuk fejében látták el őket ruházattal, fegyverrel. Az ilyenfajta temető azonban kevés az őslakosság feltételezhető számához képest, és a X. században ezek is megszűnnek, nem követhetők nyomon az államalapításig. – Az őslakosság temetőinek másik csoportja még korábban, közvetlenül a honfoglalást követő időkben megszűnik. Az ősi temetkezőhelyek feladásának más oka nem lehet, mint az, hogy a betelepülő magyarok átcsoportosítják, maguk között szétosztják a lakosságot, új szálláshelyet jelölnek ki számukra. Az őslakosságnak az a része tehát, amelyet saját köznépükbe soroltak be, ugyancsak a magyar köznépi temetőekben nyugodhat. Ennek látjuk példáját – *Török Gyula* szerint – a halimbai X–XII. századi temető korai szakaszában is. A kezdetben még elkülöníthető idegen elem a későbbiek során régészetiileg nem ismerhető fel, tárgyi műveltsége egybemosódik a magyar köznéppel, amely ekkorra nyilván nyelvében is magába olvasztotta. További tisztázásra vár tehát, hogy ezekben a köznépi temetőekben a magyarok mellett milyen számaránnyal van képviselve az őslakosság, és jelenlétük milyen mértékben színezte az eredeti magyar népi műveltséget, hiszen a kölcsönhatás nyilvánvaló (l. jövevényszavaink).

Látjuk tehát, hogy a temetők időrendi és etnikai kérdései nem teljesen megoldottak. Az őslakosságon kívül itt gyaníthatjuk a behurcolt foglyok sírjait, és így a temetők egy része kétségtelenül többfajta népelemet rejt magában. Nyelvünk megőrzése annak bizonyosága, hogy e temetőekben mindenképp a magyar ajkú népesség van túlsúlyban. A temetők korának meghatározásánál számolnunk kell a különböző időpontokban és főként az államalapítás során lezajló telepítéseknek a temetőképpen való tükröződésével, egyes temetkezőhelyek feladásával, mások újonnan keletkezésével, amely jelenségeket minden egyes temetőnél csak külön-külön lehet elemezni.

E temetők Árpád-kori szakaszában mindazon rétegeknek benne kell rejleniök, amelyeket első királyaink törvényei közrendűek (vulgares), szegények (pauperes) és szolgák (servi) megjelöléssel illetnek. E csoportok tényleges társadalmi helyzete még a XI. században is vitatható, közülük csupán a „servi”-ként említettekről állíthatjuk, hogy valóban jogokkal nem rendelkező szolgák voltak. Nehezebb megítélni a közszabadok valóságos társadalmi helyzetét. István törvénykönyve ugyan a „szolgák törvényével” (lex servorum) a „szabadok törvényét” (lex librorum) állítja szembe, mégis a törvények szövegéből világosan kiténik (a vérdíjak, büntetések nagyságából, lakóépületeik házként, illetve kunyhóként való említéséből), hogy a szabadok között valójában óriási különbségek voltak vagyonban és hatalomban, korántsem alkottak egységes réteget. Az Árpád-kori adományoklevelekből, oklevelekből az is kiolvasható, hogy a szegényebb szabadok (pl. a „liberek” egy része) a szolgákétól alig különböző alacsony, félszabad sorban élnek, más földjén dolgoznak, adóznak, szolgáltatással tartoznak, személyek körüli szolgáltatásokat végeznek, adományozni is lehet őket. Joggal gyaníthatjuk, hogy a „vulgares”, „pauperes”, „plebei” elemek szabadsága is csak látszólagos, nagyobb részükre már a XI. század elején kiterjedt a nagyurak hatalma, valakinek a védelme, oltalma alá szorulva, függőségben éltek (*Hóman, Tagányi, Molnár, Bónis stb.*)

Folyt. köv.)

DR. DIENES ISTVÁN

Szolnok megyei orvosok tudományos működése I. (1962) és II. (1963)

A két kötetes könyv az 1962-ben és 1963-ban Szolnokon tartott „Orvosi Napok” tudományos előadásainak gyűjteménye. Az összesen 511 oldal terjedelmű, két kötetben 92 előadás anyaga szerepel bőszegesen illusztrálva. Az előadók közt a megye minden egészségügyi intézményének orvosai szerepeltek a főorvosi kartól a másodorvosokig. A gazdag tematika az orvostudománynak úgyszólván minden területére kiterjed, az elméleti vonatkozásoktól a klinikumig, a feldolgozás módja pedig a referátumszerű összefoglalástól a kazuisztikai közlésig szintén igen változatos.

Az első kötet anyagában, vagyis az első Orvosi Napokon a témák válogatás nélkül szerepeltek. Ez a tény kitűnő alkalmat nyújt annak a megállapítására, hogy a megye orvosai az orvostudomány legkülönbözőbb területein a legkorszerűbb ismeretekkel rendelkeznek, felkészültségük elméleti vonatkozásban kitűnő, a világ- és hazai tudományos irodalomban jártasak, eredményeik, gyógyító munkájuk kiemelkedő.

A második kötet a Korányi Frigyes emlékének szentelt 1963. évi Orvosi Napok anyagát tartalmazza. A tematika már körülhatárolt. Részben a tüdőgyógyászat és tuberkulózis, részben pedig az erek pathológiájának területén mozgó előadások hangzottak el és az előadók közt a vonatkozó témák néhány hazai kiválósága, mint meghívott szerepelt, de kivette részét az Orvosi Napok sikere érdekében a megye orvosi kara is.

Nehéz lenne és nagyon sok helyet foglalna el, ha a két „Orvosi Napok” előadásait sorra véve kísérelnők meg azok külön-

külön értékelését és ismertetését. Nem mulaszthatjuk el azonban, hogy az „Orvosi Napok” jelentőségét ne értékeljük. Elsősorban a résztvevő orvosi kar számára jelentenek ezek a tudományos ülések olyan fórumot, amelyen tudásukat, eredményeiket, felfogásukat, széles körben közzé tehetik. Ezzel egyrészt a tudományos kritika lehetőségei nyílnak meg, másrészt olyan gazdag tárháza tárul fel a legszélesebb körű tudományos anyagnak, amelyhez a mai szükségszerű szakosodás időszakában így és együtt szinte lehetetlen egy embernek hozzáférni. Nagy lehetőség nyílik ezen túlmenően mások munkájának adatain keresztül olyan új gondolatok ébredésére, amelyek nyomán és a véleménycserék eredményeképpen a tudomány újabb lépésekkel juthat előre. Nem kis jelentősége van az „Orvosi Napok”-nak a fiatal orvosnemzedék nevelésében, különösen abban az értelemben, hogy a „vidéki” beosztástól, munkától való idegenkedés legfőbb indokát, a „vidéki elszigetelődés”, „elásottság” érzését szünteti meg. Közvetlenül bárki lemérheti, hogy a vidéki orvos, akár kórházi eü. intézeti, akár körzeti beosztásban dolgozik, ha képességei megengedik és ambíciója van, éppúgy végezhet tudományos munkát, éppúgy érdeklődhet tudományos és modern gyakorlati problémák iránt, mint a nagyvárosok orvosai. Az orvosi továbbképzés legkiválóbb és legmeggyőzőbb formájának tekinthetők az „Orvosi Napok”, amelyek ugyanakkor közelebb hozzák egymáshoz a különböző orvosi szakok művelőit.

Végül szóljunk néhány szót arról is, hogy az „Orvosi Napok” viszonylag zárt, szakmai rendezvények, de az a tény, hogy az ott elhangzottak nyomtatásban is megjelentek, széleskörű nyilvánosságot bizto-

sít a tudományos anyagnak. Itt elsősorban arra célunk, hogy az „Orvosi Napok” megrendezését lehetővé tevő Szolnok Megyei Tanács V. B. támogatása nemcsak közvetlenül a megye orvosai számára jelentett komoly segítséget, hanem a megye illetékes szervei és a nagyközönség számára is dokumentálja az ott működő egészségügyi intézmények és az orvosok kiváló, korszerű és eredményes működését. Külön ki kell emelnünk, hogy az „Orvosi Napok” anyagát tartalmazó két kötet nemcsak tartalmával, hanem külső kiállításával, elsőrendű papírjával, nyomdatechnikájával, szerkesztésével is kiemelkedő módon igazolja mindazok optimizmusát, akik közvetlen munkájukkal és részvételükkel, vagy erkölcsi és anyagi támogatásukkal az „Orvosi Napok”-at megszervezték, azok anyagát ilyen reprezentatív formában jelentették. Mindazok, akik ezt a munkát elvégezték, jó szolgálatot tettek az orvosoknak, az egészségügynek és dolgozó népünknek.

DR. KISZELY GYÖRGY

Pas à pas — Lépésről-lépésre

Élmények, vázlatos feljegyzések a francia népművelés területéről

Ezt a címet viseli annak a szövetségnek a folyóirata, melynek két hétig voltunk vendégei Franciaországban. Házigazdánk a Fédération Française de la Maison des Jeunes et de la Culture hívott meg bennünket, hogy ismerkedjünk meg a francia népművelő kollegák munkájával; a művelődési házak belső életével és szervezetével, népművelők továbbképzési rendjével és módjával, a szövetség irányító tevékenységével, bebarangolva Párizst, beutazva Normandia jó részét, meglátogatva a Renault-gyár egyik üzemegységét. A látogatás óta több mint egy hónap telt el, és most, hogy újra végigjárom az élmények és a tapasztalat útján, lépésről-lépésre haladok, persze azzal, hogy egy-egy alkalommal 50–100 km-t is meglépek — emlékezetben.

Paris — rue d'Indy

Az első és legfontosabb lépés — a megérkezés. Kellemes, baráti fogadtatás és

amikor Trichot úr, a Fédération szellemi irányítója köszöntőjében francia szellemességgel, hangjában büjkáló iróniával ecseteli a két ország — mármint a francia és a magyar — történelmének kapcsolódó és érintkező pontjait, a stílusosan felröppenő évszámok, uralkodók mögött mindannyian érezzük, hogy másról van szó. Monsieur Trichot eszmefuttatása közben keresi bennünk, most érkezettekben a leendő barátokat. (Van akit már személyesen ismer közülünk, én most hallom először.) Mindnyájan tudunk arról, hogy Fédération komoly munkába kezdett, az ügy, amelyért fáradozik, nagy és megvalósításához haszonnal jár minden jótanács, bíráló észrevétel, vagy egy-egy okos tapasztalat. A francia népművelés hosszú ideig tartó egyhelyben topogás után az utóbbi években komoly lendületet vett. Ezt mutatja az is, hogy az állam fokozottabban részt vesz anyagi fedezetek előteremtésében. Pl.: az 1961-es júliusi programtörvény az elkövetkezendő időre 1961–65-ig 630 000 000 új frankot szavaz meg népművelési célokra.

Igaz, ma még a népművelés több vágányon fut, de a legszeleesebb vágány az, amelyiken a vendéglátó szövetség szerelvénye halad. A most megindult és erőteljesen fejlődő mozgalomban oroszánrészt vállalt a szövetség (művelődési házak) rendbehozatalával, új házak építésével, tervekkel, népművelők tervszerű képzésével. Éppen a szövetség ösztönzésére ma már egyre több község, város jelentkezik művelődési ház építésének igényével. Jelenleg mintegy 500 ház gondja-baja sűrűsödik egybe a szövetség központjában és ez a szám a közeljövőben még rohamosan növekedni fog. Növekedni, mert sürgeti az idő, s mert az időt Monsieur Trichot és munkatársai is sarkantyúzzák.

Vincennes

Szálláshelyünkötől szinte egy lépés. A párizsi ember bizonyára azt mondaná, átugrom Vincennes-be, és ez is lenne a találó, hiszen ez a kb. 50 000 lakosú külváros Párizs keleti részét alkotja. Igaz ugyan, hogy csak az utóbbi időben csatolták a főváros testéhez, ma azonban már teljesen egybenőtt azzal. — Ha a látogató külvárosi

jellegű utcáit járja, aligha gondol arra, hogy történelmi nevezetességű helyen jár. A kezeügyébe kerülő útikalauz azonban, amiről vendéglátó gazdáink soha nem feledkeznek meg (ez is népművelés) azonnal a történelmi múltra terelik a figyelmet.

Bár csábít az egykori kastély (egy része ma is áll) és a hajdani erdőség gazdag és varázsos históriája, mégis a művelődési ház palotája felé indulunk. Ez az 1961-ben épült ház ezúttal jobban érdekel bennünket, mint a királyok és főhatalmasságok ittartózkodásának jelentős vagy kevésbé jelentős eseménye, ugyanis itt a ma francia embere után kutatunk, főképpen a fiatalok élete érdekel bennünket, hogyan élnek, mivel töltik szabadidejüket és így tovább.

A művelődési ház – említettem – életkorát tekintve eléggé fiatal és mégis respektje van. Ugyanis az újonnan építendő házak prototípusaként emelték. Modern vonalú, egyszerű külsejű épület, elől a főbejárat üvegből képezve, és ha az ember csupán csak az ajtó előtt halad is el, máris az az érzése támad, mintha bent járna. A külső és a belső világ ez a láthatatlan egybeolvadása az átlátszó, üvegfalnak köszönhető. Belépünk és tágas aulában vagyunk. Kiképzése és világítása révén bármikor alkalmas kamarakiállítások rendezésére. (Ezúttal a képzőművész-kör, a Nabis 63 vezetője, Francois Lavin állította ki műveit.)

Hasznos, szépen komponált, esztétikus foyer, a belépőnek kellemes fogadtatás. A földszinten, azahogy egy fél emelettel feljebb fiatalok bálja (töményszesz nélkül) önkiszolgáló étterem és az étterem szomszédságában televíziós szoba, ahol akár étkezés közben is lehet televíziót nézni. (Az étteremben kedvezményes áron naponta 400 vendég étkezik.)

Az első emeleten rögtön a 60 fős zenetermet találjuk. Aztán kisebb szobák következnek, tanulószobák. Itt kapnak helyet a tanfolyamok, nyelvtanfolyamok és az egyéb összefüggések. A város más szövetségei is gyakran tartják összefüggéseiket a négy szoba valamelyikében. Ugyanezen a szinten kapott helyet a könyvtár, a világos, csupa-ablak olvasóterem. Irodahelyiségek

egészítik ki mindezt és egy kiállítási terem. Az alagsorban találjuk a tágas tornatermet, a képzőművészek mintázó műhelyét a fotósok laboratóriumát, s legvégül „a saunát” a fürdőt. Színházi estek, mozielőadások céljára a 230 férőhelyes tökéletes felszerelésű nagy terem szolgál. Az egyik szárnyában – meglepetésre – vendég- és lakószobák találhatók. Kissé különösnek tűnik számunkra a ház ilyen fajta kétarcúsága. Étterem, bár, szállás, ugyanakkor kultúra, művelődés, gimnasztika. Más szempontból nézve azonban be kell vallanunk, itt olyan egység szerkezetbeli megteremtéséről van szó, melyet maga az élet produkál és követel meg. Csakhogy ennek ellenére elgondolkoztató: vajon az étkező vendégeknek kultúrértvágyuk is van? és azt ugyanitt, ebben a házban elégítik ki?

A Vincennes-i művelődési ház beosztása szerkezete alkalmas keret lehet mindenfajta kultúrértvágy kielégítésére. . . még akkor is, ha francia barátaink szerint ez még nem az igazi.

Rouen

Párizs és a tenger fele útján. Egy kicsit főváros, Franciaország egyik legszebb vidékének, a sokat megénekelte Normandiának központja. Párizsból érkezve és a város középpontja felé igyekezve kocsink a Szajna partján halad. A békés Szajna itt már hatalmas, megduzzadt, végig a part mentén beláthatatlan hosszúságban óriásdaruk ácsingóznak és tengerjáró hajóóriások várakoznak. Az óceánt ugyan még nem látni, de a hajók már idáig hozzák a tenger szagát, és gyomrukban innen viszik szerte a világra a francia gabonaféléket. Rouen tengeri kikötő a Szajján.

Ugyanakkor szűk kis utcáiban az emeletes faházak szinte egymáshoz hajolva a középkor hangulatát őrzik. Közülük nem egy még a XV. századból való. A Vieux Marché tere (Öreg Piac) maga egy darab történelem. Minden köve beszélni tudna, vallani, de különösképpen az, amelyiket az utókor tisztelete körül is kerített. Itt állott az orleansi szűz, Jeanne d' Arc máglyája. A szemközti ház falán emlék-

szobra, körülötte állandóan friss virágok.

Öreg Piacteréről a művelődési ház igazgatója kalauzolásával egyenesen a De Gaulle nevét viselő térre indulunk. Itt áll, azaz hogy itt kapott helyet 1957 óta a tér egyik patinás XVIII. században épült hoteljében a fiatalok és a kultúra háza. Milyen élet folyik a falakon belül? A lépcsőházban számok, grafikonok. Szemléletes figurák mutatják, hogy 10 év alatt háromszorosára nőtt a ház látogatóinak száma. Szemben a látogatók, tagok szociális foglalkozásbeli megoszlása: 30 százalék munkás (férfi, nő), 32 százalék alkalmazott és tisztviselő, 34 százaléka tanuló és 4 százaléka egyéb. Az emelkedő grafikonok már-már megnyugtatónak, de az igazgató rövid kommentárja arról a beismerésről tanuskodik, hogy korántsem elégedett (Rouennek 275 000 lakosa van, a háznak 3000 tagja és látogatója). Pedig a ház irányítása olajozott gép működéséhez hasonlít.

Az igazgató mellett működő művelődési házi tanács (társadalmi vezetőség) 27 tagja szorgalmasan tevékenykedik. Az igazgatóval egyetértésben valójában ők irányítják a ház mindennapi életét. A ház elvi irányítását a Conseil d' Administration (igazgató-tanács) végzi.

Tagjai: maga a polgármester, vagy helyettese, a népművelés területi felügyelője, a szövetség által delegált egyének, a ház igazgatója, és a ház közgyűlése által választott tagok. Az igazgató-tanács összetétele a legjelentősebb garancia arra, hogy mind szervezeti, mind pénzügyi és egyéb kérdésekben a ház élete rentábilis legyen.

Milyen kérdés foglalkoztatja a ház vezetőit? Elsősorban egyéni érdekek, vagy a közérdek problémája az ifjúság életében. A művelődési ház érdekes nevelői módszert alkalmaz a kérdés pozitív megoldására. Elsősorban az a törekvése, hogy megízleltesse az ifjúsággal a közös cselekedet ízét, – egy hasonlattal élve – „adj egy kínainak halat, táplálékot adsz neki egy napra, de tanítsd meg a kínait halászni, egész életére adsz neki táplálékot” elv értelmében. Mindezt fehér asztal mellett hallgatjuk, többünknek azonban már azon

jár az esze, vajjon mi idehaza hogyan is állunk „a horgászás mesterségével?”

Francia népművelési plakát

Reggel indulunk tovább, az óra nyolcat mutat, de még mindig sötét van, mintha nem akarna kivilágosodni. Mögöttünk az olajfínomító magasra lobbanó rőt lángjai, az utcák pislogó lámpái, előttünk a szürkéségből lassan kibontakozó Normandia, Maupassant parasztjainak hazája.

Honfleur

Itt érjük el a tengert. Csendes tengerparti kikötővároska, az Atlanti-óceán partján. Egykor mozgalmas történelmi hely, különösen a százéves háborúk idején. Ma halászok és hajósok városa. Csak Balassi érezhetett hasonlót, mint mi, amikor a tengert néztük. Hűvös szél fúj a tenger felől és a partvidéket várakozó csend ülte meg. Néha távolról egy-egy hajókürt vonít: a érkezett a partra, aztán csend. A parton kék overálba, csoportokba verődött halászok, hajósok. Csupa várakozás mindenütt. – Apály van.

Egyébként Honfleur maga is egyetlen múzeum. Egy utcai táblácska hívogatására

az egyiket meglátogatjuk. Csodálatos gazdagsága a normandiai viseletnek és életanyagnak.

Trouville-Deauville

Kisvárosok tovább a tengerpartján, de a nagyvilági élet középpontjai. Nyáron tíz- és tízezrek keresik fel, most azonban itt is üres minden, a hatalmas homokpart kihalt, a parton a játékkaszinó zárva, mi megmártózunk a vízben, amelyik egyre közelebb ér hozzánk, a hullámok szaporodnak és egyre fürgébben iramlanak a part felé, felénk. – Ez már a dagály.

Lisieux

A háborútól sokat szenvedett város. Csaknem teljesen elpusztult, de hamarosan újratamadt, él. Ezt bizonyítja modern szerkezetű és külsejű művelődési háza. Ebédkor érkezünk s tele van fiatalokkal. Úgy mozognak, járnak-kelnek, mintha ott-hon lennének.

Chateau de Loire

Nagyobb pihenő normandiai utunk során. Ez a városka járási székhely, Franciaország kertjének szélén, változatos vidék, nyugodt és kellemes klímával, az almafák, a szőlőtők, a pincék vidéke, a jó borok hazája. A művelődési házban az igazgatótanács és a ház vezetősége együtt vár bennünket.

Köszöntéskor már a magyar és a francia népművelők barátságára üritjük a poharakat. A mellettem álló helyi kalaposmester szenvedélyesen magyarázza, hogy ez a ház mindenki közös munkája, amikor épült, résztvett az építésben a tanító, az iparos, diákok, még az orvos is. Az egyik ajtóra mutat, mely az orvos kezemunkája. Néhány perc és aztán ki-ki merre a művelődési házban. Én az amatőr fényképészek összejövetelére nyitok be. Színes felvételeket vetítenek vászonra, melyet a klub tagjai készítettek és a vetítés közönsége, a klub-tagok és hozzátartozóik közös munkával bírálják el, melyik az est legsikerültebb versenyképe. Egy-egy kép vetítéskor heves vitába keverednek, fennhangon érvelnek. Alkotó jellegű együttműkö-

dés, művészi ízlésre-nevelés kollektív formában. És ahogy a tagokat nézem, egyben játékos szórakozás. Három órán át versenyeznek egymással a képek, míg végül kikerül a győztes, egy modern kompozíciójú, arányos szerkezetű falrészlet.

A lenti teremben a ház igazgatója Casamajou vezeti a kerekasztal-beszélgetést. Szinte kérdeznünk sem kell, ő maga kérdez, vitatkozik, élénken, nyugtalanul – déli származású, temperamentumos egyéniség. Ami legtöbb gondot okoz neki az, hogy a felnőttek közül még sokan nem érzik sajátjukénak, főként a parasztok, akik bizony – vallja be szomorúan – jelenleg igen szűk praktika alapján csipegetnek a kulturából. Nagyon elkelve részükre az általános műveltségi színvonal emelése. De hát – és széttárja a karját – mit tehetünk addig, amíg nem tesszük érdekeltté őket? De a küzdelmet nem adjuk fel! Maguknak könnyebb – mondja –, mert maguk az állam édes gyermekei, de mi még mindig egy kicsit mostohái vagyunk. Itt van pl. a támogatás. 1000 frankot kapunk és 2000 frankot fizetünk vissza adó címén. Nem könnyű – és most kimondja azt a szót, amelyet ő maga is varázsszónak tart –, de hinni, bízni kell abban. Amire vállalkoztunk.

Ezalatt már a kórus is befejezte próbáját, Bartók egyik művét tanulják. Mi is búcsúzunk, néhány pillantás még a rögtönzött, de mégis nagyon szép magyar kiállításra. Aztán lefekvés, de kezembe kerül a díszes programfüzet, melyet a művelődési ház nyomtatott számunkra. Az első oldalán: „Minden jót kívánunk az összes hazai Magyaroknak”.

– Úgy éreztem, Chateau de Loire-ban már ismernek bennünket.

Tours

Egyenesen a városi könyvtárba megyünk. A könyvtár újjáépített palotája az Anatole France téren áll. A második világháborúban a könyvtár is elpusztult, de teljesen újjáépítették a régi tervek szerint. Az alagsorban értékes dokumentumok, könyvritkaságok, a földszinten hatalmas szabad-polcos kölcsönző, az emeleten kató-

lógus és olvasó, majd kiállítási terem, melyben ezúttal Anatole France emlékkiállítás van, még feljebb előadóterem. A kölcsönzőbe menet a folyosó két oldalán érdekes és megkapó kiállítás. „50 éve történt” címmel. Egykori sajtó és könyvdokumentumok láthatók a vitrin alatt, pontosan, napnak megfelelően. Aztán a kölcsönzőben a Hónap témája című könyvkiállítás. Minden hónapban egy-egy újabb témát választ – mindennapi témát természetesen – a könyvtár és összegyűjtve kiállítja mindazokat a könyveket, folyóiratokat és egyéb kiadványokat, melyek a megjelölt témakörhöz kapcsolódnak.

A gyermekkönyvtár? Egyik sarokban a bélyeggyűjtők vacka, a polcokon könyvek közvetlen társaságában biológiai, földrajzi, kémiai polckiállítások, gyermekcsoportok gondozásában. Balra nyílik a vetítőterem, melynek gazdag programjában kicsinyek számára mesedélutánok, vetítések, dalos délutánok szerepelnek, a felnőttek számára lemezdelutánok és vetítések.

Külön megragadja a figyelmünket a kölcsönző egy félreeső csendes sarkában álló hamuszürke színű bőrfotelok, a fejmagasságban fülhöz illeszthető hallgatók, nagyszerű lehetőségeként a zenehallgatásra. Anélkül, hogy a hallgatók egymást zavarnák, függetlenül, kényelmesen elhelyezkedni a fotelban, élvezheti a klasszikus és modern muzsikát – ki-ki a saját ízlése szerint.

A látottak azt igazolták, hogy Toursban szeretik a könyvtárat és a könyvtárosok a népművelést.

Marly le Roy

Lankás táj, festői környezet, talán a mi Szentendrénkre emlékeztet. Kb. annyira is van Párizstól. Egyik nevezetessége a neoklasszikus stílusban épült kastély, hatalmas tíz hektáros park közepén. Nevezetessége onnan van – többek között –, hogy egykor gazdája volt Toussnel is, Fourié elveinek odaadó híve, a falanszter-rendszer egyik alapítója.

Ma nevezetességét mégsem ettől kapja. 1947 óta ugyanis az állam tulajdona, és legújabbban a népművelés munkásainak to-

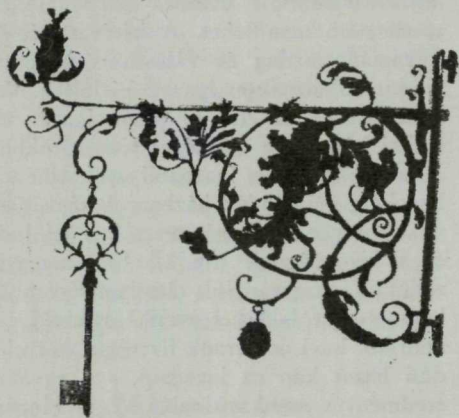
vábbképzési, illetve képzési központja. A leendő művelődési ház igazgatók, igazgató-tanulók képzési idejük egy részét itt töltik. Ugyanis minden művelődési otthon igazgatónak két éves képzésben kell résztvennie, ha el akarja sajátítani az igazgatóshoz szükséges képességeket. Akik ide kerülnek, azokat gondos, körültekintő munkával választják ki. Kötelező szellemi színvonal az érettségi színvonala és a jeleltnek legalább 25 évesnek kell lennie, de 35-nél több nem lehet. A kétéves képzés folyamán gazdag és változatos program szerint dolgoznak az igazgató-jelöltek. Valójában csak az első év jelent igazán elméleti képzést, a szükséges témakörökből, a második év már igazgatói gyakorlat valamelyik, művelődési házban. A képzés során többször is vizsgát tesznek a jelöltek, és a bizottságnak van alkalma meggyőződnie az igazgató-jelölt rátermettségéről és komolyságáról. A két év sikeres elvégzése után kb. havi 900 frank fizetéssel művelődési házat kap az igazgató, s a további eredményes munka alapján végül kinevezik. A kinevezés elismerés. Mikor ott járunk a ház majdnem üres volt, de kezünkbe került az a program, mely szerint itt Marly le Royban dolgoznak. Ízelítőül néhány kiragadott témakör. A művelődési házak élete, szervezete; A sajtó szerepe, jelentősége; Audio-vizuális eszközök szerepe és jelentősége. Képző-, szín-, zeneművészet. „Élő-könyv”; Vitavezetés módszertana. Ezek csak kiragadott témakörök, de a témakörön belül is elméleti és gyakorlati studiumok, váltogatva az egyéni és a közös tanulás különböző formáit. Az az érzése az embernek, hogy aki átrágja magát a kétéves tanfolyamon, és sikeresen debütál a gyakorlati munkában, aligha lesz hűtlen a gyakorlati munkában, aligha lesz hűtlen választott foglalkozásához – hivatásához.

Toussnel hajdanán falanszterről, az itt tanuló igazgató-jelöltek ma művelődési házakról álmodnak.

A Mouffetard utcában

A latin negyed szívében, emeletes házak közé préselve szorong a kívül-belül

öreg, kopott művelődési ház. Ide vagyunk hivatalosak a párizsi fiatalok chanson-estjére. Ha meg akarja ismerni a fiatalok világát – akkor jöjjön el oda! – szolt az invitálás. – Ott ültünk hát a nézőtéren – a falakon a fiatalok rajzai – freskói – játékos, pajzán képzelet gyümölcsei. – Papírlapokat kapunk – Erre kell írni a besorolást – súgja a barátom – S elkezdődik a verseny. – Szakállas fiatalember gitárral (de nem villanyossal), ő az első – a szere-

lemről énekel, saját szerzeményét. – Itt mindenki csak a maga komponálta dallal szerepelhet. Taps. A teremben méhkaszsongás – a kritika zaja. – Aztán egy vékony lányka – az iskolai élet derűs és keserű mozzanatairól dalol – kellemesen – aztán ismét egy nyurga fiatalember – óva inti a hölgyeket: vigyázzanak, mert veszélyben van nyugalomuk, dalával mindnyájukat meg fogja hódítani. – És mi hallgatjuk, élvezzük, bíráljuk – végül döntünk; a pálma az első számú énekesé. Kollektív élvezet – kollektív gondolkodás – forró hangulatban. Akik szerepeltek – dalos kedvből énekeltek – s játékos szenvedéllyel tették. – Énekesek? – szó sincs róla! – Talán azok lesznek? – Lehet. Már több neves dalénekes indult útnak erről a színpadról.

Mindenesetre ezen az estén a Mouffertard-utcai öreg házacska falai áttüzesedtek. Ilyen estre minden héten sor kerül egyszerűen.

Az utolsó lépés

A búcsú-kézszerítés szívélyes hangulatban a Gare de l'Est-en, de senki sem érzi

közülünk az örökre elválás szomorúságát. Mindannyian az újabb lépésekre, a következőkre, a folytatásra gondolunk, mert ezek a lépések visznek bennünket egyre közelebb. . .

Au revoir – intünk vissza a párizsi expressz ablakából. . .

VALKÓ MIHÁLY

Tények — érvek

Helytörténeti kutatásunk képviselői, az ismeretterjesztés munkásai, az oktató-névelő munka részesei minden biztonnal örömmel üdvözlük azt a kiadványt, amit az MSZMP Szolnok Megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztálya

„TÉNYEK – Szolnok megye 20 éves fejlődéséről

ÉRVEK – az 1965. évi feladatok végrehajtásához”

címmel jelentetett meg.

A kiadvány egyrészt jó szolgálatot tesz a tömegek közötti felvilágosító munka területén, másrészt a megye húsz éves gazdasági fejlődését sokoldalúan – a gazdasági-társadalmi folyamatok összefüggéseit, a megváltozott termelési viszonyok, a kulturális forradalom és az életszínvonal lényeges változásait vizsgálva – jellemzi.

A kiadvány a pártkongresszus határozataira támaszkodva elemzi azokat a kérdéseket, amelyeket a kongresszus, mint legátfogóbb fejlődési távlatokat rajzolt meg. Ilyen szempontból is nagy segítséget nyújt az anyag a párt politikájának mélyebb, helyi adatokra támaszkodó elvi megértéséhez és népszerűsítéséhez.

A segédanyag a következő fejezetekre tagolódik:

I. Gazdasági életünk fejlődése húsz esztendő tükrében;

II. A nép jólétének, műveltségének és politikai öntudatának fejlődése;

III. A Központi Bizottság 1964. december 10-i határozatának végrehajtása.

Az első fejezet indító gondolata képpen gazdasági életünk második világháborús veszteségeit érzékeltetik a szerzők. Az országos mutatók mellett megyénk iparának és mezőgazdaságának fejlődését tükrözik a bizonyító adatok, A fejezet végén látjuk,

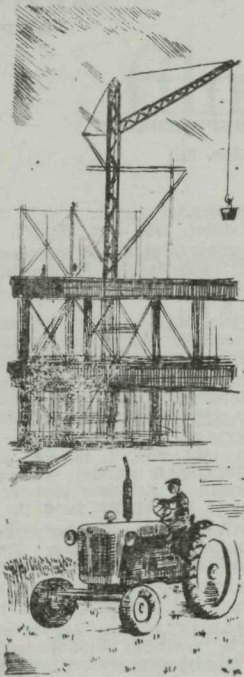
hogy a termelészközök társadalmi tulajdona és a népgazdaság tervszerű fejlesztése hogyan tette lehetővé megyénkben is a gazdasági fejlődés egyenletesen gyorsuló ütemét.

TÉNYEK

SZOLNOK MEGYE
20 ÉVES
FEJLŐDÉSÉRŐL

ÉRVEK

AZ 1965. ÉVI
FELADATOK
VÉGREHAJTÁSÁHOZ

A második fejezetben igen értékes és konkrét elemzés mutatja be, hogyan váltak uralkodóvá hazánkban a szocialista viszonyok, s hogyan érvényesülnek a munka szerinti elosztás elvei. A szerzők meggyőző adatokkal mutatják be, hogy a tulajdonviszonyok átalakulása falun azt eredményezte, hogy csökkent a paraszti és a városi életmód közötti eltérés, s a hagyományos falusi élelmészési cikkek helyét hogyan váltja fel a korszerű élelmész, a tartós fogyasztási cikkek vásárlása, a korszerű öltözködés stb. Érdekes adatokkal szolgál a bérből és fizetésből élők átlagos haví keresetének vizsgálata.

A továbbiakban azt a módszert választják a szerzők, hogy bemutatják: hogyan teremti meg a gazdaság szüntelen fejlődése a megye lakosságának életszínvonala növelésének újabb és újabb lehetőségeit. S az életszínvonal egész sor döntő elemét: a takarékbetétállományt, a közoktatást, az

orvosi ellátást, a szociális gondoskodást, stb. ismerhetjük meg.

A harmadik fejezetben a Központi Bizottság 1964. december 10-i határozatát részben ismerteti, részben pedig végrehajtásának feltételeit elemzi a szerzők.

A VIII. kongresszus kimondja: „Gazdasági tevékenységünk vezérlő elve: a gazdaságosság fokozása, a termelékenység emelése, az önköltség csökkentése.” Erre hívja fel a figyelmet, hogy a legkisebb ráfordítással a legnagyobb gazdasági eredményt érjük el. Helyesen mutat rá a tennivalókra. A munka termelékenység emelésének fő útja: a műszaki fejlesztés, a tökéletesebb termelés-szervezés. Különösen sokat foglalkoznak a szerzők a népgazdasági tervezés és irányítás megjavításának kérdéseivel. Egyre nagyobb figyelmet szentelnek a vállalati önállóság kiterjesztésének, a vállalat gazdasági mechanizmusa megjavításának.

A kiadvány fő érdeme, hogy dinamikus szemlélettel követi nyomon gazdasági-társadalmi életünk fejlődését és a tapasztalatok feldolgozásával segíti jelenlegi feladataink megoldását. Nincs túlterhelve statisztikai adatokkal, de az egész füzetben érződik, hogy a fő mondanivaló (a megye felszabadulás utáni fejlődése) megállapításait gazdag megyei szintű adatok, tények komoly elemzése, vizsgálata előzte meg. A szerzők nemcsak elemzést adnak, hanem fontos következtetéseket is levonnak, s mint feladatokat szabnak meg a gazdaságvezetés és tervezés javítására, a gazdaságpolitika végrehajtásához szükséges irányító, tervező és szervező munka tökéletességéhez.

A segédanyag túlsúlyban lévő érdemeit elismerve az a véleményem, hogy a téma gazdagsága és a terjedelem aránya nincs összhangban.

Éppen a terjedelem által megszabott keretből következik az egyes területek belső arányainak az eltolódása. Vannak részek, amelyek csak egy-két mondat terjedelméig utalnak egyébként fontos kérdésekre, pedig részletesebb fejtegetéssel anyaguk jól hasznosítható lenne a tömegpropagandában. Például: a gyáripar fejlődését érzékelhető országos adatok mellett a me-

gyénben létesült hatalmas üzemek termelési adatai és részesejük aránya a népgazdaságunk termelésében; a mezőgazdasági munka termelékenységének növekedése stb.

A szerény terjedelem szabta meg a szer-

kesztés, a nyomdai kivitelezés lehetőségeit is. Szívesen láttuk volna a felhasznált adatok grafikonos, diagrammos stb. ábrázolását, melyekkel a fejlődés sokkal szemléletesebben érzékeltethető.

CSEPPENTŐ MIKLÓS

SZOLNOK MEGYEI REPERTORIUM

(1964. okt. 1.—dec. 31.)

VARGA József: Madách: Az ember tragédiája. Sz. Néplap. 1964. okt. 1. 15. évf. 230. sz. 5. p.

KOCSIS Tamás: A csehszlovák párt- és kormányküldöttség látogatása Szolnok megyében. Magyar Nemzet. 1964. okt. 2. 20. évf. 231. sz. 1. p.

MAJNÁR József: A hét hát határában. Sz. Néplap. 1964. okt. 2. 15. évf. 231. sz. 5. p.

MÁTHE László: Mindig csak az állam adjon? Sz. Néplap. 1964. okt. 4. 15. évf. 233. sz. 3. p.

GYÖRFFY Lajos: Györffy István és a Nagykunság. Sz. Néplap. 1964. okt. 4. 15. évf. 233. sz. 7. p.

BORZÁK Lajos: Karcag nem az ünnepek földje. Sz. Néplap. 1964. okt. 11. 15. évf. 239. sz. 3. p.

HERNÁDI Tibor: Szerep és díszlet. Sz. Néplap. 1964. okt. 11. 15. évf. 239. sz. 5. p.

VARGA Viktória: Mint cseppben a tenger. Sz. Néplap. 1964. okt. 11. 15. évf. 239. sz. 7. p.

RIDEG Gábor: Elő történelem egy kiállítás tablóján. Sz. Néplap. 1964. okt. 1. 15. évf. 239. sz. 7. p.

BOZAI József: A somkóróbagoly-pille elleni védekezés Szolnok megyében. Magyar Mezőgazdaság. 1964. okt. 14. 19. évf. 42. sz. 14—15. p.

[NAGY Katalin] (N. K.): A magyar rizs külföldön is keresett cikk. Sz. Néplap. 1964. okt. 15. 15. évf. 245. sz. 3. p.

MARTYN Ferenc: Takács Gyula színesrajz kiállítása. Sz. Néplap. 1964. okt. 15. 15. évf. 245. sz. 7. p.

[HÁRS György] H. Gy.: Egy városnak négy leánya. Szabad Föld. 1964. okt. 18. 20. évf. 42. sz. 9. p.

[MÁTHE László] — m. 1. —: Falujukban maradnak a nagyrévi fiatalok. Sz. Néplap. 1964. okt. 23. 15. évf. 249. sz. 3. p.

FEHÉR Mária: A munkanap „ellessett” pillanatai. Sz. Néplap. 1964. okt. 24. 15. évf. 250. sz. 3. p.

TESZKÓ Sándor: A jövő mezőgazdasági szakmunkásai. Szabad Föld. 1964. okt. 25. 20. évf. 43. sz. 4. p.

[KAPOSVÁRI Gyula] K. Gy.: Szolnok megye műemlékei. Sz. Néplap. 1964. okt. 25. 15. évf. 251. sz. 11. p.

[VIRÁNYI Pál] (v. p.): Mesterszállás parlamentje. Sz. Néplap. 1964. okt. 29. 15. évf. 254. sz. 5. p.

TÓTH László: Jászárokszállástól a Práter stadionig. Sz. Néplap. 1964. okt. 30. 15. évf. 255. sz. 5. p.

FEHÉR Károly: Háztáji libatömés Jászapátiban. Baromfitenyésztés. 1964. okt., 8. évf. 10. sz. 20—21. p.

ENDRÉSZ Sándor: Három hír Szolnok megyéből. Népfőnt. 1964. okt., 9. évf. 10. sz. 14. p.

BORZÁK Lajos: A nők nélküli pártszervezet. Pártélet. 1964. okt., 9. évf. 10. sz. 120—121. p.

SZENES Sándor: Rövidesen elkészül a második vasútvágány Kisújszállás és Debrecen között. Népszabadság. 1964. nov. 1. 22. évf. 257. sz. 3. p.

[BOGNÁR János] — bognár —: Az újtók beszélnek. Az újítás népgazdasági érdek. Sz. Néplap. 1964. nov. 1. 15. évf. 257. sz. 5. p.

RIDEG Gábor: A keletmagyarországi képzőművészeti szervezet szolnoki szemmel. Sz. Néplap. 1964. nov. 1. 15. évf. 257. sz. 9. p.

KOSSA István: Hidverés a Tiszán. Sz. Néplap. 1964. nov. 1. 15. évf. 257. sz. 8. p.

[BOGNÁR János] — bognár —: Az újtók beszélnek. 2. Bátor emberek? Sz. Néplap. 1964. nov. 3. 15. évf. 258. sz. 3. p.

MÁTHE László: Szövetkezeti demokrácia a tiszaroffi Aranykálász Tsz-ben. Sz. Néplap. 1964. nov. 3. 15. évf. 258. sz. 3. p.

BAKTAI Ferenc: Húsz év után Szolnokon. Népszava. 1964. nov. 4. 92. évf. 259. sz. 3. p.

GÁBOR István: Jegyzetek az ember tragédiája szolnoki előadásáról. Magyar Nemzet. 1964. nov. 6. 20. évf. 261. sz. 4. p.

BORZÁK Lajos: Sanyi bácsi pihenni készül. Sz. Néplap. 1964. nov. 7. 15. évf. 259. sz. 3. p.

VIRÁNYI Pál: Mezőtúri veteránok emlékezik. Sz. Néplap. 1964. nov. 7. 259. sz. 5. p.

FEKETE Imre: 1918-tól holnapig. Végig az Alföldön. Sz. Néplap. 1964. nov. 7. 15. évf. 259. sz. 5. p.

SZABÓ László: Földmunkás mozgalmak kezdeti Szolnok megyében. Sz. Néplap. 1964. nov. 7. 15. évf. 259. sz. 9. p.

FEKETE Imre: 1918-tól holnapig. 2. Végig az Alföldön. Sz. Néplap. 1964. nov. 10. 15. évf. 263. sz. 3. p.

BORY Miklós: Öntözési tapasztalatok Kisújszálláson. Magyar Mezőgazdaság 1964. nov. 11. 19. évf. 46. sz. 14—15. p.

FEHÉR Károly: Látogatásban Jászboldogházán, az Allattenyésztési Vándorjűzőjénél. Magyar Mezőgazdaság. 1964. nov. 11. 19. évf. 46. sz. 18—19. p.

FEKETE Imre: 1918-tól holnapig. 3. Végig az Alföldön. Sz. Néplap. 1964. nov. 11. 15. évf. 264. sz. 3. p.

BÜCZ Sándor: Hősies küzdelem a földeken. Helyzetjelentés Szolnok megyéből. Népszabadság. 1964. nov. 12. 22. évf. 265. sz. 4. p.

VERTES József: Híradás a földekről. Szolnok: Betakarítás esőben, sárban. Tanácsok Lapja. 1964. nov. 12. 15. évf. 21. sz. 1. 7. p.

DIOSDI László: A kotrómester Szolnokra megy. Népszava. 1964. nov. 14. 92. évf. 267. sz. 3. p.

TESZKÓ Sándor: Hogyan enyhítik a takarmányhiányt az öcsödi Kossuth Tsz-ben. Szabad Föld. 1964. nov. 15. 20. évf. 46. sz. 3. p.

Tavaszi

filmújdonságok

**A KŐSZÍVÚ EMBER
FIAI**

Jókai Mór
regényének színes,
kétrészes
filmváltozata.

**ANNA FRANK
NAPLÓJA**

Az azonos című
könyv és színdarabok
nyomán készített
amerikai film a
fasiszta üldözésnek
kített család **életét**
mutatja be.

**KI VOLT
DR. SORGE?**

Egy titokzatos ember,
aki beleszólt a
történelembe.
Magyarul beszélő
francia—olasz—japán
film.

**HURRÁ,
NYARALUNK**

Szatírikus szovjet
filmvígjáték.

**EGY KRUMPLI,
KÉT KRUMPLI**

Amerikai film, egy
vegyes házasság
történetén keresztül
éles felkiáltójel a
fajgyűlölet ellen

**CHERBURGI
ESERNYŐK**

Színes francia film.

**AZ ÖREG HALÁSZ
ÉS A TENGER**

Hemingway
kisregényének
filmváltozata
amerikai filmen.

A DOLGOZÓ NŐ SEGÍTŐJE A

PATYOLAT

*A SZOLNOKI PATYOLAT
VÁLLALAT ÁTVEVŐ ÜZLETEI:*

*Szolnokon, Törökszentmiklóson, Karcagon,
Kisújszálláson, Jászberényben, Martfűn, stb.*

Szolnok megyei Tanács

Vasipari Vállalata

részlegei

a közönség szolgálatában!

Központ: Hunyadi János u. 4. Telefon 23-26, 21-07.

Lakatos részleg:

Kőrösi út. Telefon 29-45, 29-62.

Autójavító üzem:

Hunyadi János u. 4. Telefon 28-44.

Motor- és kerékpárjavító üzem:

(garanciális service állomás)

Május 1. út 2. Telefon 20-25.

Órásrészleg:

Beloianisz u. 11. Telefon 21-28.

Hűtőgépek javítása:

Hunyadi János u. 4. Telefon 28-44.

Fegyverjavítások:

Mészáros Lőrinc utca.

Akkumulátorjavítás:

Hunyadi János u. 4. Telefon 28-44.

Vidéki telepek: Jászberény, Törökszentmiklós, Mezőtúr

A SZOLNOKI 7. SZ. AUTÓKÖZLEKEDÉSI V.

MÁVAUT, TEFU és TAXI GÉPKOCSIJAIT

vegye igénybe

esküvőre, kirándulásra, darabáru és kocsirakományú
küldeményeinek elfuvarozására!

Gyors, olcsó

A GÉPKOCSIK MEGRENDELHETŐK:

Szolnok, József Attila u. 91. Tel.: 20—40, 32—16.

Éjjel-nappali szolgálat!

KISÚJSZÁLLÁS: Vasútállomás. Telefon: 97.

TISZAFÜRED: Somogyi Béla út 52. Telefon: 48.

KARCAG: Kossuth tér. Telefon: 68.

MEZŐTÚR: Kossuth tér 5. Telefon: 57.

TÖRÖKSZENTMIKLÓS: Felszabadulás út 1. T.: 51.

KUNSZENTMÁRTON: Köztársaság tér. Tel.: 132.

JÁSZBERÉNY: Telefon: 34.

JÁSZAPÁTI: Telefon: 25.

JÁSZLADÁNY: Telefon: 28.

Az IBUSZ 1965. évi tavaszi társasutazásai

8 napos csehszlovák körút (március—április hónapban) ... kb. 2510 Ft
7 napos Berlin—Potsdam—Koppenhága (április—május hónapban) „ 3800 „
6 napos belgrádi különhajó (áprilisban) .. 1300 „
6 napos Cseh—Lengyel—Tátra (március—április hónapban) „ 1200 „
6 napos Berlin—Potsdam (januártól ápriliséig) „ 1200 „
10 napos körutazás az NDK-ban (ápr.) .. 1900 „
10 napos körutazás az NDK-ban (ápr.) .. 1250 „
11 napos Moszkva—Leningrád—Helsinki (április hónapban) „ 4600 „
6 napos Moszkva (március—április) „ 1600 „
13 napos Kiev—Leningrád—Tallin—Riga (április hónapban) „ 3300 „

Részletes felvilágosítás és jelentkezés

a SZOLNOKI IBUSZ UTAZÁSI IRODÁBAN
Szolnok, Beloiannis u. 21. sz. — Telefon: 11—77.

Fényezett és kárpitozott bútorok

javítását,

új kárpitozott bútorok

készítését,

vaskerítések, vaskapuk

készítését,
javítását

vállaljuk

A javítások árát

1965. évben leszállítottuk!

Vas-és Faipari Ktsz

SZOLNOK,

Ostor utca 1.